

DIA- LO- GAI

**Lietuvos psichologų
kongresas 2019**

2019 m. gegužės 24–25 d.
Vilniaus universitetas

**Vilniaus
universitetas**

EuroPsy
Akredituotas renginys 2019/020

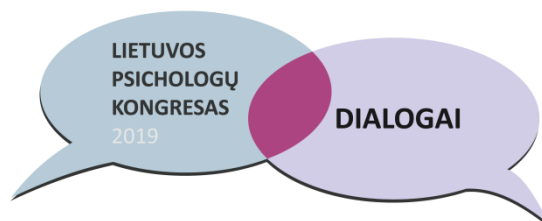

Vilniaus
universitetas

Lietuvos
psichologų
sajunga

EuroPsy
Akredituotas renginys 2019/020

Lietuvos psichologų kongresas „DIALOGAI“

Recenzuota kongreso medžiaga

2019 m. gegužės 24-25 d.
Vilniaus universitetas, Vilnius

Lietuvos psichologų kongreso „DIALOGAI“ organizatoriai:

Lietuvos psichologų sąjunga

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos institutas

Mokslo komitetas (pranešimų santraukų recenzentai):

Pirmininkė Doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė (VU)

Doc. dr. Asta Adler (VU)

Prof. dr. Dalia Antinienė (LSMU)

Prof. dr. Auksė Endriulaitienė (VDU)

Doc. dr. Reda Gedutienė (KU)

Doc. dr. Sigita Girdzijauskienė (VU)

Doc. dr. Neringa Grigutytė (LPS)

Doc. dr. Ilona Laurinaitytė (VU)

Doc. dr. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė (LPS)

Prof. dr. Saulė Raižienė (MRU)

Organizacinis komitetas:

Pirmininkė dr. Olga Zamalijeva (VU)

Gintarė Astrauskaitė (VU)

Dovilė Butkienė (VU)

dr. Jonas Eimontas (LPS)

Dovilė Grigienė (LPS)

Viktorija Ivleva (VU)

doc. dr. Antanas Kairys (VU)

Raimonda Sadauskaitė (VU)

ISBN 978-609-07-0180-5

Už parnešimų turinį atsako autoriai. Lietuvos psichologų kongreso organizatoriai nepiima jokios atsakomybės, susijusios su pranešimų santraukų kokybe ar informacijos tikslumu.

LPS psichologų kongresas – didžiausias metų psichologų renginys Lietuvoje. 2019 metų kongreso tema „DIALOGAI“. Galvodami apie šių metų temą svarstėme, kad pokalbis ir diskusija labai svarbi tiek mokslui, tiek praktikai. Vykstantys pokalbiai ir diskusijos tarp psichologijos mokslo krypčių atstovų, tarp skirtingų mokslo sričių atstovų, tarp įvairių institucijų bendruomenių skatina naujas idėjas, bendrus projektus. Kartu leidžia pasitikrinti ar tai, ką kiekvienas darome, yra svarbu ir prasminga, padeda įsigilinti į probleminius klausimus. Lietuvos psichologų kongresas yra ne tik gera proga sužinoti apie kolegų vykdomus mokslinius tyrimus ar praktinio darbo naujoves, bet ir tęsti dialogą tarp tyrėjų ir praktikų, psichologų ir visuomenės. Tai proga susitikti kolegas, užmegzti naujus ryšius, diskutuoti, rasti dar daugiau sąlyčio taškų, kelti naujus klausimus, klausytis ir išgirsti vieni kitus, o vėliau ir kartu dirbti.

VU Psichologijos instituto direktorė
LPK 2019 Mokslo komiteto pirmininkė
doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

O. Rukšėnas. AR IŠLIKS ŽMOGUS ŽMOGUMI?	8
D. Iliescu. PSYCHOLOGICAL TESTING: CURRENT STATE AND FUTURE OPPORTUNITIES	9
D. Daukantaitė. SAVĖS ŽALojIMAS PAAUGLYSTĖJE. AR TAI PALIEKA ILGALAIKIUS PĖDSAKUS?	10
E. Kazlauskas. ŠIUOLAIKINĖ PSICHOTRAUMATOLOGIJA: IR MOKSLAS, IR PRAKTIKA	11
I. Laurinaitytė. SMURTO FENOMENO MOKSLINIAI TYRIMAI: (NE)SĖKMĖS ISTORIJA	12
S. Girdzijauskienė. GABIJŲ VAIKŲ TYRIMŲ DEKADA LIETUVOJE: KĄ SUŽINOJOME IR KO TIKIMĖS	13

PROGINIS PRANEŠIMAS

A. Bagdonas. PRISIEKĖS IŠTIKIMYBE LIETUVAI: 2019-IEJI – KARO GYDYTOJO IR PSICHOLOGO PROFESORIAUS VLADO LAZERSONO 130-IOS GIMIMO METINĖS	15
---	----

SIMPOZIUMAI

NEUROBIOLOGINIAI IR PSICHOLOGINIAI PROBLEMINE INTERNETO NAUDOJIMO ASPEKTAI	17
J. Burkauskas. PROBLEMINE INTERNETO NAUDOJIMAS: TYRIMŲ AKTUALIJOS	18
V. Liaugaudaitė. PROBLEMINE INTERNETO NAUDOJIMO IR SUICIDINIO ELGESIO SĄSAJOS	19
I. Griškova-Bulanova. PROBLEMINE INTERNETO NAUDOJIMAS: KĄ RODO ELEKTROENCEFALOGRAFINIAI MARKERIAI?	20
R. Jusienė. VAIKŲ KOMPULSYVAUS NAUDOJIMOSI INTERNETU RIZIKOS VEIKSNIAI	21
GAMTAI DRAUGIŠKO ELGESIO TYRIMŲ PRAKTINĖS IR TEORINĖS KRYPTYS LIETUVOJE	22
M. S. Poškus. SKIRTINGŲ SOCIALINĖS REKLAMOS KREIPINIŲ, SKATINANČIŲ TAUSOTI GAMTĄ, IŠŠAUKIAMŲ EMOCIJŲ PROFILIAI	23
A. Balundė. APLINKOS TAPATUMO IR RYŠIO SU GAMTA SĄSAJOS: META-ANALIZĖ	24
A. Balundė. NUO RYŠIO SU GAMTA LINK APLINKĄ TAUSOJANČIO ELGESIO: BIOSFERINIŲ VERTYBIŲ IR APLINKOS TAPATUMO VAIDMUO	25
M. S. Poškus. DAUGUMA ŽMONIŲ LIPA LAIPTAIS – ĮŽVALGOS IŠ LAUKO EKSPERIMENTO	26
A. Kuzinas. NE TIK ŠIUOKŠLĖS AKIS BADO: VAIZDINIŲ DIZAINO ELEMENTŲ POVEIKIS VIZUALINĖS SOCIALINĖS REKLAMOS EFEKTYVUMUI	27

DIKSUSIJOS

I. Bobinienė. PSICHOLOGŲ DARBO IŠŠŪKIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO KEITIMŲ KONTEKSTE	29
L. Digrytė. PAGALBOS SAVIŽUDYBĖS KRIZĘ IŠGYVENANTIEMS ASMENIMS ORGANIZAVIMO BEI TEIKIMO TEISINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI	30
J. Lazauskaitė-Zabielskė. SOLVING ETHICAL DILEMMAS IN ASSESSMENT, TESTING AND SELECTION WITH PROF. D. ILIESCU	31
M. Miselytė. MANO BENDRADARBIS – ROBOTAS	32
R. Pakrošnis. STUDENTŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS PUOSELĖJIMAS LIETUVOJE: GEROJI PATIRTIS IR IŠŠŪKIAI	33
N. Žemaitienė. PSICHOLOGŲ REAGAVIMO Į DIDELIO MASTO NELAIMES IR KITUS KRITINIUS ĮVYKIUS IŠŠŪKIAI LIETUVOJE	34

ŽODINIAI PRANEŠIMAI**DARBO IR ORGANIZACINĖ PSICHOLOGIJA**

A. Stelmokienė. KOKIE VADOVAVIMO ORGANIZACIJOJE YPATUMAI GALI PADĖTI UNIVERSITETO DARBUOTOJAMS LABIAU ĮSITRAUKTI Į DARBĄ IR ĮSIPAREIGOTI ORGANIZACIJAI?	36
T. Vadvilavičius. KOKS VADOVAVIMO STILIUS PRISKIRIAMAS „TAMSIESIEMS“ VADOVAMS? PILNO DIAPAZONO VADOVAVIMO MODELIO IR TAMSIOSIOS TRIADOS RYŠYS	37
D. Valytė-Žeimienė. ORGANIZACIJOS SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS CHARAKTERISTIKŲ SVARBA SKIRTINGŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ STUDENTAMS RENKANTIS DARBĄ	38
I. Visockytė. ASMENYBĖS BRUOŽŲ, DARBO VEIKSNIŲ IR VIRTUALIŲ KOMANDŲ, DIRBANČIŲ INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ SRITYJE, EFEKTYVUMO SĄSAJOS	39
A. Žiedelis. SLAUGYTOJŲ DARBO APLINKYBIŲ, SVEIKATOS IR ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ ILGALAIKĖS SĄSAJOS	40

EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA

L. Bulotaitė. POZITYVIOSIOS PSICHOLOGIJOS TAIKYMO KARJEROS KONSULTAVIME GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVOS	41
---	----

R. Juchnevič. PSICHOINTERAKTYVIŲ VERIM SISTEMOS TECHNIKŲ TAIKYMAS ŽMOGAUS PSICHINEI GEROVEI	42
G. Katulis. NUOTYKINĖMIS IŠVYKOMIS PAREMTŲ INTERVENCIJŲ SU MOKINIAIS SISTEMINĖ LITERATŪROS APŽVALGA	43
J. Lukoševičiūtė. PROBLEMINIS SOCIALINIŲ TINKLŲ NAUDOJIMAS TARP LIETUVOS PAAUGLIŲ	44
A. Petrukytė. LIETUVOS PAAUGLIŲ SOCIALINĖ EMOCINĖ SVEIKATA IR SAVĖS VERTINIMAS	45
B. Pociūtė. KARJEROS/ MOKYKLOS KONSULTANTŲ DARBO YPATUMAI MOKYKLOJE: PALYGINAMASIS 4 ŠALIŲ TYRIMAS	46
L. Rakickienė. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ LAIKAS PRIE EKRAŅŲ, AKTYVI ŽAIDIMŲ VEIKLA IR VYKDOMOSIOS FUNKCIJOS	47
D. Rudokaitė. PSICHODRAMOS VEIKSMINGUMAS, MAŽINANT VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYKLINES BAIMES	48
KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA	
L. Alčiauskaitė. JUDĖJIMO NEGALIŲ TURINČIŲ ASMENŲ PASITENKINIMAS GYVENIMU IR SUBJEKTYVI LAIMĖ – AR SOCIALINĖ PARAMA TAM TURI REIKŠMĖS?	49
R. Barkauskaitė. PLAUKŲ NETEKTIES IŠGYVENIMO TYRIMAS	50
V. Čepukienė. SUAUGUSIOJO SAVI-DIFERENCIACIJOS, PRIERAIŠUMO PRIE TĖVŲ IR TĖVŲ SANTYKIŲ KOKYBĖS VAIDMUO PASITENKINIMUI POROS SANTYKIAIS	51
S. Dadašev. SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJA SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE: TREJŲ METŲ PAMOKOS	52
I. Daniūnaitė. SMURTO PATYRIMAS VAIKYSTĖJE: PAPLITIMAS IR PSICHOLOGINĖS PASEKMĖS	53
G. Gegieckaitė. UŽSITĖSUSIO GEDULO SUTRIKIMO SIMPTOMŲ IR SANTYKIŲ SU ARTIMAISIAIS SĄSAJOS PO ARTIMOJO NETEKTIES	54
O. Geleželytė. GEDULO PO SAVIŽUDYBĖS YPATUMAI IR NUSIŽUDŽIUSIŲJŲ ARTIMŲJŲ SAVIJAUTA	55
A. Goštautas. VIDUTINIO AMŽIAUS VYRŲ SAVO ĮVERTINTOS SVEIKATOS RODIKLIŲ SĄSAJOS SU IŠGYVENAMUMU ILGALAIKIO STEBĖJIMO LAIKOTARPIU	56
V. Gudonis. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, TURINČIŲ REGOS SUTRIKIMŲ, IR JŲ TĖVŲ BAIMĖS	57
G. Liutkevičė. PSICHOSOCIALINĖ REABILITACIJA IR APLINKOS TERAPIJA VAIKAMS PATYRUSIEMS SMURTĄ, RAIDOS TRAUMAS BEI TURINTIEMS ELGESIO IR EMOCIJŲ SUTRIKIMŲ	58
V. Nichols. PSICHIKOS SVEIKATOS SLAUGYTOJŲ FIZINIO AKTYVUMO, PSICHOLOGINIO ATSPARUMO IR SUBJEKTYVIAI VERTINAMOS SVEIKATOS RYŠYS	59
R. Pakrošnis. Į SPRENDIMUS SUTELKTA KOMPIUTERINĖ SAVI-PAGALBOS PROGRAMA STUDENTAMS PO 10 M.: VYSTYMO IR VEIKSMINGUMO TYRIMŲ APŽVALGA	60
R. Povilaitis. LIETUVOS PAAUGLIŲ DALYVAVIMAS ELEKTRONINĖSE PATYČIOSE	61
I. Salialionė. MEDICINOS PSICHOLOGAS TEISMO PROCESE	62
D. Vanagė. LIGONINĖ VAIKO AKIMIS: KOKYBINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA	63
SOCIALINĖ PSICHOLOGIJA	
A. Kairys. SĄSAJOS TARP NUOSTATŲ Į VAIRAVIMĄ, VAIRAVIMO ELGSENOS IR LAIKO PERSPEKTYVOS: Į ASMENĮ ORIENTUOTAS POŽIŪRIS	64
R. Markšaitytė. ASMENYBĖS BRUOŽŲ REIKŠMĖ EMIGRAVUSIŲ IR LIETUVOJE GYVENANČIŲ LIETUVIŲ GEROVĖS IR SOCIALINIO PASITIKĖJIMO RYŠIUI	65
E. Simonavicius. KAIP KEIČIASI RŪKYMAS JUNGTINĖJE KARALYSTĖJE? TĖSTINĖ LATENTINĖ-STRUKTŪRINĖ ANALIZĖ 2016–2017 METAIS	66
J. Slavinskienė. POŽIŪRIO Į BAUDŲ, GAUNAMŲ UŽ KELIŲ EISMO TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS, TEISINGUMĄ ANALIZĖ: LYTIES IR VAIRAVIMO PATIRTIES SVARBA	67
TEISĖS PSICHOLOGIJA	
A. Izotovas. MNEMONINIŲ TECHNIKŲ PANAUDOJIMAS IR MELO APTIKIMAS PAKARTOTINĖSE APKLAUSOSE: VERTINTOJŲ TIKSLUMAS ATPAŽIŪSTANT TEISINGUS IR MELAGINGUS PARODYMUS	68
V. Klimukienė. KAS PROGNOZUOJA PAAUGLIŲ DELINKVENTINIO ELGESIO RECIDYVĄ? RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ	69
V. Mikuličiūtė. GEROS MERGAITĖS, BLOGI BERNIUKAI? KAIP PAAUGLĖS MERGAITĖS IR BERNIUKAI VERTINA BENDRAAMŽIŲ TAISYKLIŲ LAIKYMĄSI	70
L. H. Vasiliauskė. KĄ KIEKVIENAS PSICHIKOS SVEIKATOS SPECIALISTAS TURI ŽINOTI, KAI SAVO DARBE SUSIDURIA SU SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIA MOTERIMI. KĄ DARYTI IR KO NE	71

STENDINIAI PRANEŠIMAI

V. Adomaitienė. ATVEJO ANALIZĖ. DAILĖS TERAPIJOS SVARBA ONKOLOGINIAM PACIENTUI	73
N. Bagdonaitė. PRIKLAUSOMŲ NUO ALKOHOLIO MOTERŲ TAPATUMO KŪRIMAS: PRELIMINARI EMPIRINIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ	74
D. Bagdžiūnienė. PROFESINIO SAVIVEIKSMINGUMO SKALĖS LIETUVIŠKOSIOS VERSIJOS PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS	75
D. Bagdžiūnienė. STOJANČIŲJŲ Į PEDAGOGINES SPECIALYBES MOTYVACIJOS TAPTI PEDAGOGU VERTINIMO TEORINĖS PRIELAIIDOS IR METODO PSICHOMETRINIAI RODIKLIAI	76
V. Čepukienė. BRANDUOLINĖS ŠEIMOS EMOCINĖS SISTEMOS IR SUAUGUSIOJO FIZINĖS SVEIKATOS SĄSAJA: MEDIACINIS BENDROJO SAVIVEIKSMINGUMO VAIDMUO	77
V. Gabė. ŠEIMOS KOMUNIKACIJOS MODELIU GRĮSTOS SKALĖS (RFCP) PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS IR PRITAIKYMAS APLINKAI DRAUGIŠKO ELGESIO TYRIMUOSE	78
J. Janavičiūtė. ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR PSICHOAKTYVIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO SĄSAJOS	79
M. Kvedaraitė. MOTERŲ PATIRIAMAS SMURTAS: POTRAUMINIO STRESO RIZIKOS VEIKSNIAI	80
U. Paluckaitė. PAAUGLIŲ SAVĖS ATSKLEIDIMO SOCIALINIUISE TINKLUOSE FACEBOOK, INSTAGRAM IR SNAPCHAT YPATUMAI	81
I. Pečiulienė. STRESO MAŽINIMO PROGRAMŲ, PAREMTŲ DVIEM ATSIPALIAIDAVIMO METODAIS, EFEKTYVUMAS DIDINANT STUDENTŲ GEBĖJIMĄ ATSIPALIAIDUOTI	82
R. Pukinskaitė. LĖTINĖMIS LIGOMIS SERGANČIŲJŲ EMOCINGUMO, EMOCIJŲ REGULIAVIMO IR GYVENIMO KOKYBĖS SĄSAJOS	83
D. Šakinytė. AR SOCIALINĖ REKLAMA, SKIRTA VAIRAVIMO IŠGĖRUS PREVENCIJAI, KEIČIA POŽIŪRĮ Į RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ?	84
S. Vičiaitė. MOBILIOSE DARBO VIETOSE DIRBANČIŲ KELININKŲ PATIRIAMAS STRESAS IR DARBO SĄLYGŲ GERINIMO POREIKIAI	85
L. Zajančauskaitė-Staskevičienė. TĖVŲ POŽIŪRIS Į VAIKŲ IMUNOPROFILAKTIKĄ IR SAVIVEIKSMINGUMAS: AR YRA RYŠYS	86

TARPTAUTINIŲ IR MTEP PROJEKTŲ PRISTATYMAI

A. Balundė. ELKIS TVARIAI: PSICHOLOGINIAI APLINKĄ TAUSOJANČIO ELGESIO MECHANIZMAI	88
R. Garckija. VEIKSMINGO MOKYMO(SI) PAIEŠKA: SKIRTINGŲ MOKYMO BŪDŲ IR MOKINIŲ ESMINIŲ PSICHOLOGINIŲ POREIKIŲ TENKINIMO SĄVEIKOS DINAMIKA	89
O. Geleželytė. SAVIŽUDYBIŲ PROBLEMA SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE: PAGALBOS SIEKIMAS IR VEIKSMINGUMAS	90
N. Grigutytė. DEPRESIJA IR ŠIZOFRENIJA SERGANČIŲJŲ IR JŲ ARTIMŲJŲ DIAGNOZIŲ PAGAL TLK-11 SUPRATIMAS	91
N. Grigutytė. SISTEMINIS POŽIŪRIS Į LYTIES LYGYBĘ	92
R. Jusienė. ŠIUOLAIKINĖS INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS IR MAŽŲ VAIKŲ SVEIKATA	93
A. Kairys. EUROPOS SVEIKATOS, SENĖJIMO IR IŠĖJIMO Į PENSIJĄ TYRIMAS (SHARE)	94
G. Kaniušonytė. MOTERŲ, PATYRUSIŲ SMURTĄ ARTIMUOSE SANTYKIUOSE, TAPATUMAS IR POTRAUMINIS AUGIMAS: ATSPARUMO, ĮVEIKOS IR SOCIALINĖS PARAMOS VAIDMUO (INTEGRO)	95
I. Laurinaitytė. JAUNESNIO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ INTERNETO NAUDOJIMO SĄSAJOS SU JŲ SOCIALINE EMOCINE RAIDA BEI SANTYKIAIS SU TĖVAIS LATVIJOJE, LIETUVOJE IR TAIVANE: TĖSTINIS TYRIMAS	96
I. Laurinaitytė. LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ SMURTAUTOJŲ ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR KRIMINALINĖS RIZIKOS VEIKSNIŲ SĄSAJOS	97
A. Laurinavičius. DELINKVENTIŠKŲ PAAUGLIŲ ELGESIO PROGNOZAVIMAS REMIANTIS RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ ĮVERTINIMU	98
J. Lazauskaitė-Zabielskė. DARBUOTOJŲ GEROVĖS MONITORINGAS IR MODELIAVIMAS POKYČIŲ ORGANIZACIJOJE METU	99
V. Pakalniškienė. LIETUVOS VAIKŲ IR PAAUGLIŲ NAUDOJIMASIS INTERNETU: GRĖSMIŲ IR GALIMYBIŲ TENDENCIJOS ES ŠALIŲ KONTEKSTE	100
G. Širvinskienė. BABIES BORN BETTER PROJEKTO PRISTATYMAS	101
K. Šmigelskas. TARPTAUTINIS MOKINIŲ GYVENSENOS IR SVEIKATOS TYRIMAS – HBSC	102

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

AR IŠLIKS ŽMOGUS ŽMOGUMI?

Will Humans Remain Human?

dr. Osvaldas Rukšėnas

osvaldas.ruksenas@gf.vu.lt

VU Gyvybės mokslų centro profesorius, Neurobiologijos ir biofizikos katedros vedėjas

Šiuolaikiniame pasaulyje dažnai kyla klausimas kokia gi žmogaus ateitis sparčiai besikeičiančių ir besivystančių technologijų pasaulyje. Technologijoms tobulėjant kiekvieną dieną klausiame kiek žmogaus organų / dalių galima pakeisti, kad žmogus vis dar vadintųsi žmogumi.

PSYCHOLOGICAL TESTING: CURRENT STATE AND FUTURE OPPORTUNITIES**Psichologinis testavimas: dabartinė situacija ir ateities galimybės****dr. Dragoș Iliescu***dragos.iliescu@fpse.unibuc.ro*

Bukarešto universiteto profesorius (Rumunija)

The address will offer a short overview of the current state of psychological testing, with a focus on its usage in work and organizational psychology. It will address modern developments in psychometrics, technology, preferred methods, ethics, test certification, user competence, discussions of consequential validity and associated concepts (e.g., fairness in testing, employer branding etc.) and utility. We will then discuss a number of future opportunities that are connected with these evolutions, especially for organizational psychologists, opportunities that are important for both research or practice.

SAVĖS ŽALOJIMAS PAAUGLYSTĖJE. AR TAI PALIEKA ILGALAIKIUS PĖDSAKUS? 10 METŲ TRUNKANČIO LONGITUDINIO PROJEKTO ŠVEDIJOJE REZULTATAI

Self-Harm in Adolescence. Does it have a long-term imprint on individuals' mental health in later life. Results of a 10-year follow-up in Sweden

dr. Daiva Daukantaitė

daiva.daukantaite@psy.lu.se

Lundo universiteto Psichologijos departamento docentė (Švedija)

Savęs žalojimas, dažnai apibrėžiamas kaip sąmoningai atliekami, prieš save nukreipti veiksmai (pvz., odos pjaustymas, deginimas), ypač paplitęs tarp paauglių. Tyrimai rodo, kad daugelis savęs žalojusių paauglių vėliau to nebedaro, tačiau vis tik daliai jaunų žmonių savęs žalojimas yra ilgalaikis. Nors per pastarąjį dešimtmetį mokslinių tyrimų, analizuojančių paauglių savęs žalojimą, skaičius labai išaugo, vis dar trūksta longitudinalių tyrimų, kurie leistų kelti prielaidas apie ilgalaikes savęs žalojančių asmenų prognozes. Konferencijoje pristatysiu dešimt metų trunkančio longitudinalinio projekto „Sąmoningas savęs žalojimas, emocijų reguliavimas ir tarpasmeniniai santykiai jaunystėje“ rezultatus.

ŠIUOLAIKINĖ PSICHOTRAUMATOLOGIJA: IR MOKSLAS, IR PRAKTIKA**Contemporary Psychotraumatology: Science and Practice****dr. Evaldas Kazlauskas***evaldas.kazlauskas@fsf.vu.lt*

VU Psichologijos instituto profesorius, Psichotraumatologijos centro vadovas

Pranešime bus pristatoma, ką atskleidžia šiuolaikiniai psichotraumatologijos tyrimai Lietuvoje ir kitose šalyse bei kaip šių tyrimų žinias galima taikyti praktikoje. Kaip įvertinti asmens trauminės patirtis ir trauminio streso reakcijas? Kokia pagalba yra veiksmingiausia asmenims, kurie patiria stresorius ir trauminius įvykius? Šie ir kiti klausimai apie psichologines traumas bus analizuojami Vilniaus universiteto profesoriaus dr. Evaldo Kazlausko pranešime, kuriame remiantis E. Kazlausko psichotraumatologijos tyrimais ir praktinio darbo patirtimi bus pateikiamos šiuolaikinės psichotraumatologijos įžvalgos aktualios praktikams ir tyrėjams.

SMURTO FENOMENO MOKSLINIAI TYRIMAI: (NE)SĖKMĖS ISTORIJA**Scientific Research of Violence Phenomenon: (Un)Success Story****dr. Ilona Laurinaitytė***ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt*

VU Psichologijos instituto docentė, Kriminalinio elgesio tyrimų grupės vadovė

Jau ne vieną dešimtmetį įvairių mokslinių tyrimų rezultatai demonstruoja neigiamą smurto poveikį tiek atskiro žmogaus fizinei ir psichikos sveikatai, tiek ir visos visuomenės gerovei. Vis dėlto pasaulyje iki šiol nėra pripažintos vieningos smurto sampratos, todėl egzistuojanti smurto apibrėžties įvairovė mokslininkams kelia nemažai metodologinių ir etinių iššūkių, apie kuriuos ir bus kalbama šiame pranešime. Šalia to, iš mokslininko tyrėjo perspektyvos, bus skiriama dėmesio ir smurto prevencijos politikos aktualijoms bei taikomų intervencijų veiksmingumo problemoms.

GABIŲ VAIKŲ TYRIMŲ DEKADA LIETUVOJE: KĄ SUŽINOJOME IR KO TIKIMĖS**A Decade of Research of Gifted Children in Lithuania: What Was Found and What Is Expected**

dr. Sigita Girdziauskienė, dr. Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, dr. Dalia Nasvytienė,
Kęstutis Dragūnevičius

sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt

VU Psichologijos institutas

Gabių vaikų tyrimai pasaulyje turi ilgą istoriją, tačiau Lietuvoje galima suskaičiuoti tik pavienius psichologų ir edukologų atliktus didesnius tyrimus. Paskutinį dešimtmetį gabių vaikų tyrimai Lietuvoje suintensyvėjo, o jų rezultatai leido įžvelgti ir tam tikras tendencijas. Pirmiausia susiduriama su gabumų apibrėžimo problema, nes skirtingi apibrėžimai lemia skirtingą tiriamųjų grupės operacionalizaciją, o tai gali lemti skirtingus rezultatus. Antra, visuose gabių vaikų tyrimuose susiduriama su metodologiniais iššūkiais – iš bendros vaikų populiacijos atrinktų vaikų tyrimai reikalauja didelių sąnaudų, o gautų rezultatų reprezentatyvumas visuomet diskutuotinas dėl santykinai mažo tiriamųjų skaičiaus. Trečia, Lietuvoje, priešingai nei daugelyje Europos ir kitų valstybių, dominuoja gabių vaikų psichologinių ypatumų tyrimai, tačiau tyrimų apie gabių vaikų įvairių ugdymo formų efektyvumą ir poveikį vaiko gerovei iš viso nėra. Pranešime taip bus pristatomos įžvalgos apie gabių vaikų įvairovę ir rekomendacinės gairės tyrėjams, praktikams ir švietimo politikams.

PROGINIS PRANEŠIMAS

PRISIEKĖS IŠTIKIMYBE LIETUVAI: 2019-IEJI – KARO GYDYTOJO IR PSICHOLOGO PROFESORIAUS VLADO LAZERSONO 130-IOS GIMIMO METINĖS**Sworn Oath of Allegiance to Lithuania: the Year 2019 – the 130-Year of Natal Anniversary of War Physician and Psychologist Professor Vladas Lazersonas****Albinas Bagdonas** (Vilniaus universitetas)*albinas.bagdonas@fsf.vu.lt*

Tarpukario žydų įnašas į 1918 m. susikūrusios Lietuvos Respublikos socioekonominį, politinį ir kultūrinį gyvenimą iki galo dar neatskleistas. Pranešime glaustai apžvelgsime vieno iš tuometės žydų bendruomenės atstovų – VDU privatdocento, nuo 1940 m. VU profesoriaus ir Psichologijos katedros vedėjo, psichiatro, neurologo ir psichologo Vlado Lazersono veiklą kuriamoje valstybėje. 1920 m. vasarą po studijų (gauti dviejų universitetų diplomai: psichologo – Ciuriche ir Jenoje 1912 m., gydytojo – Tartu 1917 m.) ir kelių metų darbo Kijeve grįžta į Marijampolę. Tų pačių metų pabaigoje prisiekia tarnauti Lietuvai, tapdamas karo gydytoju (tarnauja 9, 10 ir 11 pėstininkų pulkuose), o 1921 m. spalio 17 d. komandiruojamas į Aukštuosius kursus – būsimo Lietuvos universiteto pirmtaką. Aukštiesiems kursams tuomet vadovavo kitas psichologas – Jonas Vabalas Gudaitis. Jis matomai ir buvo V. Lazersono atšaukimo iš kariuomenės iniciatorius – juk kitų diplomuotų psichologų tuomet ir nebuvo. Būtent nuo tada ir prasidėjo aktyvi ir įvairiapusė V. Lazersono veikla tiek psichikos sveikatos srityje (dirbo psichiatru privačioje neurologinėje klinikoje), tiek kitose srityse: dėstė ir vykdė tyrimus universitete, skaitė viešas paskaitas ne tik Kaune, bet ir kituose miestuose, rašė mokslinius ir populiarius straipsnius, naujausių psichologijos ir psichiatrijos knygų recenzijas. Ypač daug paskaitų psichologijos tematika skaityta per Kauno radiofoną (nuo 1929 m. Valstybės radiofoną). Būdamas ne tik psichologu, bet ir gydytoju V. Lazersonas kaip praktikas darbuojasi psichopatologijos srityje. Labai išsamiai pristato tuomet madingą psichoanalizę, pats ligonių gydymui taiko hipnozę. Tačiau iš rašytinio palikimo matome, kad beveik tiek pat aktyvus buvo ir bendrosios, ugdymo ir teisės psichologijos srityse. Savo radijo paskaitomis ugdė šalies psichologinę kultūrą. Radijo paskaitos skaitytos psichoterapijos, pedagogijos, gydymosi pedagogikos, nusikaltimų, vaikų nervingumo, psichinio gyvenimo higienos ir kitais klausimais. Kartais per mėnesį perskaitydavo po kelias paskaitas. Dėstyti dalykai taipogi rodo šio darbštuolio įvairiapusiškumą: Vaikų psichopatologija, Gydymoji pedagogika, Mokyklinė higiena, Vaikų psichologija, Eksperimentinė psichologija ir kt. Kauno gete konsultuoja ir gydo ligonius, tiria „gyvenimo gete žalojančias pasekmes“.

Reikšminiai žodžiai: psichologija, Vladas Lazersonas, psichopatologija, pedagogija.

SIMPOZIUMAI

NEUROBIOLOGINIAI IR PSICHOLOGINIAI PROBLEMINIO INTERNETO NAUDOJIMO ASPEKTAI

The Psychology and Neurobiology of Problematic Internet Use

Simpoziumo rengėjas: **Julius Burkauskas** (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

julius.burkauskas@ismuni.lt

Internetas yra neatsiejama šių laikų gyvenimo dalis, o jo naudojimas tendencingai auga. Išaugus interneto naudojimui, kartu didėja ir probleminio interneto naudojimo (PIN) mastas. PIN apima šias internetinės veiklos sritis: kompiuteriniai žaidimai, azartiniai lošimai, tiesioginis vaizdo transliavimas (angl. streaming), įvairaus pobūdžio skelbimų publikavimas, pornografijos žiūrėjimas ir įsitraukimas į socialinius tinklus. Minėtos veiklos gali būti susijusios su asmens kasdienio funkcionavimo sutrikdymu bei įvairiais psichinės sveikatos sutrikimais. Priklausomybė nuo kompiuterinių žaidimų yra pirmasis su PIN susijęs elgesio sutrikimas, įtrauktas į Pasaulio sveikatos organizacijos atnaujintą 11-ą Tarptautinę ligų klasifikaciją. Siekiant nustatyti įvairių skirtingų PIN formų vietą psichiatrijos taksonomijoje, reikalingas geresnis jų psychopatologijos suvokimas, nagrinėjant tiek neurobiologinius, tiek psichologinius PIN aspektus.

PROBLEMINIS INTERNETO NAUDOJIMAS: TYRIMŲ AKTUALIJOS

Problematic Internet Use: Research Trends

Julius Burkauskas (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Davis N. Mpavaenda (Hertfordšyro universitetas)

Ayotunde Shodunke (Hertfordšyro universitetas)

Eduardo Cinosi (Hertfordšyro universitetas)

Naomi A. Fineberg (Hertfordšyro universitetas, Kembridžo universiteto klinikinės medicinos mokykla)

Remiantis naujausiais Tarptautinės interneto vartotojų statistinių tyrimų agentūros „Internet World Stats“ duomenimis, interneto vartojimas pasaulyje nuo 2000 m. iki 2018 m. išaugo daugiau kaip 1000 proc. ir šiuo metu internetu naudojasi daugiau nei 4,2 mlrd. viso pasaulio gyventojų (Internet World Stats, 2018). Lietuvoje interneto vartotojų skaičius nuo 2000 m. iki 2009 m. išaugo daugiau kaip 834 proc., o 2010 metų birželio mėnesį sudarė 59.3 proc. bendrosios populiacijos (Internet World Stats, 2010). Remiantis skirtingų epidemiologinių tyrimų duomenimis, interneto priklausomybės paplitimas siekia nuo 1-27 proc. (Kuss et al., 2014). Panašus paplitimo procentas stebimas ir tarp probleminio kompiuterinių žaidimų naudojimo internete - 1-28 proc. (Mihara et al., 2017). Siekiant suvokti skirtingų PIN formų mastą ir svarbą ir norint veikti sveikatos politiką bei paslaugų vystymą reikia imtis veiksmų, padedančių atpažinti PIN ir įvertinti jo įtaką žmogaus sveikatai. Europos Sąjungos vykdoma programa „Horizontas 2020“ (COST veikla CA16207) skatina ir siekia sustiprinti pasauliniu mastu vykdomus tarpdisciplininius mokslinius tyrimus, susijusius su PIN. Atliekamų tyrimų dėka bus galima pasiekti konsensusą dėl vieningų PIN apibrėžimų, vertinimo instrumentuotės, smegenyse vykstančių mechanizmų bei kurti naujas ir efektyvias intervencijas PIN mažinimui. Pristatymo metu bus pateikiama selektyvi pagrindinių PIN aspektų apžvalga, publikuota bendrame ekspertinės COST mokslininkų grupės manifeste (Fineberg et al., 2018), daugiausiai dėmesio skiriant PIN epidemiologijai, fenomenologijai, komorbidiškumui, neuropsichologiniams modeliams ir intervencijai.

PROBLEMINIO INTERNETO NAUDOJIMO IR SUICIDINIO ELGESIO SĄSAJOS**The Association between Suicidal Behaviour and Problematic Internet Use**

Vilma Liaugaudaitė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Julius Burkauskas (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Probleminis interneto naudojimas (PIN) siejasi su reikšmingais funkciniais ir psichosocialiniais sutrikimais ir gali sutrikdyti socialinius santykius, paskatinti socialinę izoliaciją, psichikos sutrikimus, miego sutrikimus ir suicidinį elgesį. Vis daugiau mokslinių tyrimų pateikia duomenų apie suicidinių minčių ir PIN sąsajas. Mokslininkai teigia, kad suicidinių bandymų tikimybė didesnė asmenims, turintiems priklausomybę nuo interneto. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, paauglių PIN tapo visuotine visuomenės sveikatos problema. Pristatymo metu bus pateikta mokslinių tyrimų apžvalga, siejanti nustatyti PIN ir suicidinio elgesio sąsajas. Sistemine tyrimų apžvalga atlikta vykdant mokslinių straipsnių paiešką duomenų bazėse MEDLINE (PubMed), PsycINFO, Embase. Į sistemine apžvalgą įtraukti bet kokiais metais iki paieškos pradžios atlikti ir anglų kalba publikuoti stebėjimo, kohortos, atvejo kontrolės ir skerspjūvio tyrimai, vertinantys PIN ir suicidinio elgesio sąsajas.

**PROBLEMINIS INTERNETO NAUDOJIMAS: KĄ RODO
ELEKTROENCEFALOGRAFINIAI MARKERIAI?****Problematic Internet Use: What Electroencephalographic Markers Tell Us?**

Inga Griškova-Bulanova (Vilniaus universitetas)

Dėl didėjančio interneto prieinamumo padidėja ir probleminis interneto naudojimas (PIN). Tačiau nėra vieningos nuomonės apie diagnostinius probleminio interneto vartojimo kriterijus. Kadangi laikas, praleistas naršant internete, nebūtinai nurodo probleminį elgesį, reikalingi patikimi ir prieinami neurobiologiniai žymenys, padėsiantys atskirti probleminį vartojimą nuo sveiko / praktiško interneto naudojimo. Neurovaizdavimo metodais (PET, MRT) paremtų tyrimų rezultatai rodo sutrikusį dopaminerginės sistemos funkcionavimą bei smegenų struktūrinius ir jungčių pakitimus nuo interneto priklausomiems asmenims. Vis dėlto tokie metodai kaip PET ar MRT dėl didžiulių finansinių sąnaudų nėra plačiai prieinami. Elektroencefalografija (EEG) – ekonomiškasis metodas, galintis aptikti žievinio aktyvumo milisekundžių eilės pokyčius, yra jautrus neurocheminiam balansui, o tiriant PIN, EEG gali aptikti sužadavimo / slopinimo pokyčius smegenyse. Pristatymo metu bus pateikiama selektyvi pagrindinių PIN - EEG rezultatų apžvalga, pasidalinta įžvalgomis apie tolesnius šios srities tyrimus.

VAIKŲ KOMPULSYVAUS NAUDOJIMOSI INTERNETU RIZIKOS VEIKSNIAI

The Risk Factors of Children's Compulsive Internet Use

Roma Jusienė (Vilniaus universitetas)

Ilona Laurinaitytė (Vilniaus universitetas)

Vilmantė Pakalniškienė (Vilniaus universitetas)

Didėjant interneto prieinamumui ir įtraukumui, vis jaunesnio amžiaus vaikai ir vis daugiau laiko leidžia naudodamiesi internetu. Drauge auga poreikis aiškintis ankstyvuosius rizikos veiksnius, kuomet naudojimasis internetu gali tapti probleminiu, arba kompulsyvu, sunkiai sukontroliuojamas. Šiame tyrime siekiame tyrinėti pradinių klasių mokinių kompulsyvaus naudojimosi internetu rizikos veiksnius, susijusius su artimiausia vaiko aplinka. Tyrimas yra dalis projekto „Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų interneto naudojimo sąsajos su jų socialine emocija raida bei santykiais su tėvais Latvijoje, Lietuvoje ir Taivane: tęstinis tyrimas“, finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos (sutarties nr. S-LLT-18-3). Šiame tyrime analizuojami 290-ies antrų ir trečių klasių mokinių (amžiaus vidurkis 8,46 metai, standartinis nuokrypis 0,54; 49,4 proc. mergaitės) bei jų tėvų duomenys. Vaikai ir jų tėvai pildė Kompulsyvaus interneto naudojimo skalę (angl. Compulsive Internet Use Scale, CIUS, Meerkerk et al., 2009), teikė informaciją apie naudojimosi internetu trukmę, tėvų priežiūrą (monitoringą) bei kontrolę. Tėvai taip pat teikė informaciją apie vaikų socialinę demografinę aplinką, vaiko dalyvavimą popamokinėje veikloje bei pildė Galių ir sunkumų klausimyno (angl. SDQ, Goodman, 1997) lietuviškąją versiją (Gintilienė ir kt., 2005). Preliminarūs tyrimo rezultatai rodo, kad bendrai tėvų ir vaikų teikta informacija apie vaikų kompulsyvų naudojimąsi internetu dera gerai, bet tėvų nurodomi įverčiai didesni nei vaikų. Taip pat tėvai nurodo ilgesnę naudojimosi internetu trukmę, ypač laisvadieniais, nei patys vaikai. Ilgesnė naudojimosi internetu trukmė reikšmingai siejosi su didesniais kompulsyvaus naudojimosi internetu įverčiais. Be to, kompulsyvaus naudojimosi internetu įverčiai reikšmingai siejosi su vaikų elgesio ir emocijų sunkumais, bet nesisiejo su jų socialumu. Įdomu ir svarbu, kad vaikų kompulsyvus naudojimąsi internetu ir bendrai naudojimosi internetu trukmė nesisiejo nei su tėvų išsilavinimu, nei su tėvų priežiūra bei kontroliavimu, nei su vaikų dalyvavimu popamokinėje veikloje. Nors mergaitės ir berniukai naudojimosi internetu trukme beveik nesiskiria, berniukų kompulsyvaus naudojimosi internetu įverčiai – ir pačių vaikų, ir jų tėvų vertinimu, – reikšmingai didesni nei mergaičių.

GAMTAI DRAUGIŠKO ELGESIO TYRIMŲ PRAKTINĖS IR TEORINĖS KRYPTYS LIETUVOJE

Practical and Theoretical Trends of Pro-Environmental Behavior Research in Lithuania

Simpoziumo rengėjas: **Mykolas Simas Poškus** (Mykolo Romerio universitetas)

mykolas_poskus@mruni.eu

Šių laikų aplinkos krizė ir su ja susijusios problemos paskatino mokslininkus tirti, kaip galima spręsti tokias problemas kaip tarša, švaistymas, klimato kaita, ir kt. ne tik iš techninės, bet ir iš socialinės pusės. Aplinkos psichologai jau kurį laiką visame Pasaulyje atlieka tyrimus, kuriais siekiama išsiaiškinti, kaip paskatinti žmones elgtis draugiškiau gamtai, pakeisti jų elgesį į labiau socialiai pageidaujamą ir ugdyti juose aplinkos pilietiškumą. Lietuvoje gamtai draugiško elgesio tyrimai, nors prasidėję ne taip seniai, jau pradeda įsibėgėti ir jų dėka gaunama aibė naujų ir vertingų įžvalgų, kurios aktualios ne tik Lietuvoje, bet ir visame Pasaulyje. Šiame simpoziume bus pristatomi penki tiek konceptualiai, tiek metodologiškai įvairūs tyrimai, gamtai draugiško elgesio tematika.

Reikšminiai žodžiai: gamtai draugiškas elgesys, normos, vertybės, individualūs veiksniai.

SKIRTINGŲ SOCIALINĖS REKLAMOS KREIPINIŲ, SKATINANČIŲ TAUSOTI GAMTĄ, IŠŠAUKIAMŲ EMOCIJŲ PROFILIAI

Emotional Profiles of Different Appeals Directed at Pro-Environmental Behavior

Mykolas Simas Poškus (Mykolo Romerio universitetas)

Rasa Pilkauskaitė Valickienė (Mykolo Romerio universitetas)

Arvydas Kuzinas (Mykolo Romerio universitetas)

Kuriant socialines reklamas dažnai yra siekiama iššaukti vienokią ar kitokią emociją. Tai daroma tikintis, kad sukelta emocija, kartu su socialinės reklamos informaciniu turiniu, paskatins žiūrovą veikti taip, kaip prašo reklama. Deja, yra stokojama tyrimų, kurie aiškiai įvardintų, kokie socialinės reklamos elementai patikimai iššaukia vieną ar kitą emociją. Šiuo tyrimu buvo siekiama užpildyti šią spragą. Tyrimo dalyviais buvo 348 kolegijos studentai (75% moterys). Dalyvių amžius ribos yra nuo 18 iki 36 metų ($M=19,71$, $SD=1,37$). Buvo gautas institucijų administracijos, kur buvo vykdomas tyrimas bei tyrimo dalyvių sutikimas dalyvauti tyrime. Dalyviai buvo informuoti, jog tyrimas yra anoniminis ir jie bet kada gali nutraukti savo dalyvavimą tyrime. Tyrimo dalyviai pildė klausimyno dalis nustatytu eiliškumu, atsitiktinai priskiriant dalyvius vienai iš galimų tyrimo sąlygų. Klausimyną sudarė demografiniai klausimai, atvirumo skalė, moralinių normų skalė, biosferinių vertybių skalė, eksperimentinis stimulus (vienas iš 2x3 galimų socialinės reklamos variantų: reklamos fone pateiktas arba prišiukšlintas, arba švarus miškas; kreipinys, aktyvuojantis arba neigiamą apsakomąją normą ir teigiamą privalomąją normą, arba teigiamą apsakomąją normą ir teigiamą privalomąją normą, arba tik privalomąją normą) ir Ženevos emocijų ratas. Siekiant įvertinti, ar skirtingi stimulai reikšmingai sukelia skirtingas emocijas, buvo atliktos 2x3 kovariacijos analizės, kontroliuojant dėl dalyvio lyties, amžiaus ir atvirumo. Nustatyta, , jog beveik visi individualūs ir sąveikos efektai buvo reikšmingi (išskyrus kelias emocijas). Tolesnė 2x3 kovariacijos analizė atskleidė, kad, kaip ir buvo tikėtasi, stimulai neturėjo poveikio moralės normoms bei biosferinėms vertybėms. Rezultatai patvirtina, kad socialinėmis normomis grįsti stimulai veikia stebėtojo reakciją ir elgesį tiesiogiai ir tik tol, kol į sąmonę iškeltos normos; todėl siekiant, kad skatinamas elgesys ir susijusios normos būtų internalizuotos reikia ilgesnės nuoseklios stimuliacijos. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-134).

APLINKOS TAPATUMO IR RYŠIO SU GAMTA SAŠAJOS: META-ANALIZĖ**Links between Environmental Identity and Connectedness with Nature: a Meta-Analysis**

Audra Balundė (Mykolo Romerio universitetas)

Lina Jovarauskaitė (Mykolo Romerio universitetas)

Mykolas Simas Poškus (Mykolo Romerio universitetas)

Yra aibės konstrukty, išreiškiančių vienokį ar kitokį žmogaus ryšio su gamta aspektą, tačiau daugumą jų galima sugrupuoti į konstruktus, vertinančius arba suvokiamą ryšį su gamta, arba aplinkos tapatumą. Tarp autorių galima pastebėti nemažai nesutarimo ir nesusikalbėjimo, ką konkrečiai vertina instrumentai, skirti įvertinti šias dvi sritis ir kuo jie skiriasi. Nepaisant to, kad tiek ryšio su gamta, tiek aplinkos tapatumo koncepcijos turi bendras teorines šaknis, kai kurie autoriai teigia, jog šie konstruktai yra saviti ir turi unikalią vertę. Siekiant įnešti aiškumo į šį tyrimų lauką ir empiriškai atsakyti, ar aplinkos tapatumas bei ryšys su gamta išties gali būti laikytini skirtingais konstruktais, buvo atlikta meta-analizė. Keturiolika straipsnių atitiko įtraukimo į analizę kriterijus, iš įtrauktų tyrimų buvo išskirtas 41 efekto dydis. Siekiant objektyvumo, efektai kai kuriais atvejais buvo sujungti, kad ta pati imtis nepatektų į analizę kelis kartus. Atsitiktinių efektų REML metodu buvo apskaičiuota, kad ryšys tarp aplinkos tapatumo ir ryšio su gamta yra itin didelis ($r=.75$ [.67, .83], $k=11$). Tolesnė moderacinė analizė atskleidė, kad instrumento tipas turi reikšmės efekto dydžiui. Kai ryšys su gamta vertinamas grafinėmis (pusiau projekcinėmis) priemonėmis, tuomet efektas yra mažesnis ($r=.62$ [.56, .67], $k=9$), nei kai ryšys su gamta yra vertinamas klausimynu ($r=.82$ [.74, .91], $k=9$). Rezultatai leidžia manyti, kad aplinkos tapatumas ir ryšys su gamta kai kuriais atvejais gali neturėti praktiškai naudingo skirtumo, ypač jei jiems įvertinti naudojamas tas pats metodas. Rezultatai taip pat nurodo į tai, kad reikia dėti pastangas tobulinant žmogaus ryšį su gamta vertinančius instrumentus, siekiant juos tiek konceptualiai tiek praktiškai atskirti.

NUO RYŠIO SU GAMTA LINK APLINKĄ TAUSOJANČIO ELGESIO: BIOSFERINIŲ VERTYBIŲ IR APLINKOS TAPATUMO VAIDMUO

From Connectedness with Nature toward Environmentally Friendly Behavior: the Role of Biospheric Values and Environmental Self-Identity

Audra Balundė (Mykolo Romerio universitetas)

Ar žmonės, kurie jaučia stipresnį ryšį su gamta yra labiau linkę ją tausoti? Pavyzdžiui, rūšiuoti atliekas, įsitraukti į aplinkosaugos organizacijų veiklą ar politikos formavimo procesus, vairuoti tokiu būdu, kuris leidžia sumažinti CO₂ pėdsaką, o gal jie dažniau renkasi viešąjį transportą užuot vairavę nuosavą automobilį? Moksliniai tyrimai rodo, kad iš tiesų, ryšys su gamta gali motyvuoti žmones labiau tausoti aplinką, tačiau nėra aišku, kokie mechanizmai paaiškina šį ryšį. Vienas iš galimų požiūrių yra tas, kad ryšys su gamta suteikia prielaidas aplinkai draugiškų vertybių (biosferinių) formavimuisi, kurios yra glaudžiai susijusios su aplinkos tapatumu (aplinkos tapatumas apibrėžiamas, kaip asmens žinojimą apie save, jog jis yra toks asmuo, kuris tausoja gamtą arba jei nekenkia); stipriai išreikštas aplinkos tapatumas įgalina rinktis tokį gyvenimo būdą, kuris yra labiausiai kongruentiškas su asmens tapatumu, t.y., gamtos tausojimas kasdienėse veiklose, pasireiškiantis įvairias aplinkai draugiškais elgesiais. Šiame tyrime bus siekiama nustatyti, ar ryšys su gamta yra susijęs su biosferinėmis vertybėmis; ar biosferinės vertybės yra susijusios su aplinkos tapatumu; ir galiausiai ar aplinkos tapatumas veda link įvairių aplinką tausojančių elgesių. Minėtiems kintamiesiems įvertinti buvo naudoti šie instrumentai: ryšio su gamta klausimai paremti aplinkos tapatumo klausimynu, biosferinių vertybių skalė, aplinkos tapatumo skalė ir aplinką tausojantį elgesį (rūšiavimą, aplinkosauginį aktyvizmą ir aplinkai draugišką vairavimo stilių) įvertinantys klausimai. Tyrime dalyvavo 334 asmenys, iš jų 79.6 % moterys. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius buvo 34.28 (SD = 12.28; Min = 18, Max = 73). Ryšio su gamta, biosferinių vertybių, aplinkos tapatumo ir aplinką tausojančio elgesio sąsajoms patikrinti buvo taikytas struktūrinių lygčių modeliavimo metodas. Tyrimo rezultatai rodo, kad ryšio su gamta bei aplinką tausojančio elgesio sąsajos yra netiesioginės, atsirandančios per tarpinius kintamuosius, t.y. per biosferines vertybes ir aplinkos tapatumą. Ryšio stiprumas nebuvo vienodas visiems trims elgesiams. Ateities tyrimai galėtų longitudiškai tyrinėti, ar ryšio su gamta skatinimo intervencijos skatina formuotis biosferines vertybes.

DAUGUMA ŽMONIŲ LIPA LAIPTAIS – ĮŽVALGOS IŠ LAUKO EKSPERIMENTO**Most People Take the Stairs – Insights from a Field Experiment**

Mykolas Simas Poškus (Mykolo Romerio universitetas)

Rasa Pilkauskaitė Valickienė (Mykolo Romerio universitetas)

Arvydas Kuzinas (Mykolo Romerio universitetas)

Žmonių kasdienybė judant per statytą aplinką susideda iš aibės rutininių, automatinių poelgių. Mūsų kasdieninė elgsena gali turėti žymų poveikį tiek gamtai, tiek mūsų pačių sveikatai, nors apie tai galbūt retai susimąstome. Vieno asmens pasirinkimas lipti laiptais vietoje važiavimo liftu neišsprendžia aplinkos problemų, tačiau efektyviai transformavus statytą aplinką, kad ji nukreiptų asmenį tinkamo elgesio linkme, galime pasiekti ne vieną žmogų, bet tūkstančius. Siekiant išmėginti į aplinką įdiegtos normomis grįstos intervencijos efektyvumą, buvo atliktas lauko eksperimentas. Dvi savaites kasdien darbo valandomis buvo stebimas liftas Mykolo Romerio universitete ir buvo registruojama, kiek kartų asmenys rinkosi lipti laiptais, ar važiuoti liftu visuose keturiuose aukštuose. Po dviejų savaičių ant liftų durų buvo užlipdyti lipdukai, kurie aktyvuoja lipimo laiptais socialinę normą ir stebėjimas vykdytas dar dvi savaites. Iš viso buvo užregistruota 6267 pasirinkimo atvejai. Nepaisant to, kad laiptai dar prieš intervenciją buvo populiariesnis sprendimas MRU bendruomenėje, rezultatai atskleidė, kad patalpinus intervenciją žmonės buvo linkę dar dažniau rinktis laiptus ($\chi^2=11.911$, $p=.008$, $N=6267$). Atskirai žvelgiant į vyrų ir moterų elgesio pokytį, efektas išlieka reikšmingas moterims ($\chi^2=17.423$, $p<.001$, $N=4157$), bet tampa nereikšmingu vyrams ($\chi^2=3.820$, $p=.282$, $N=2110$). Rezultatai rodo, jog įmanomos nebrangios intervencijos statytoje aplinkoje, kurios nereikalauja drastiško aplinkos modifikavimo, norint pasiekti labiau gamtai draugišką elgesį. Aptikti lyčių skirtumai skatina giliau žvelgti į socialinių normų veikimą skirtingoms lytims ir atlikti tolesnius tyrimus. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-134).

NE TIK ŠIUOKŠLĖS AKIS BADO: VAIZDINIŲ DIZAINO ELEMENTŲ POVEIKIS VIZUALINĖS SOCIALINĖS REKLAMOS EFEKTYVUMUI

Not Only Garbage Can Be an Eye Sore: The Effects of Visual Design Elements on the Effectiveness of Public Service Announcements

Arvydas Kuzinas (Mykolo Romerio universitetas)

Rasa Pilkauskaitė Valickienė (Mykolo Romerio universitetas)

Mykolas Simas Poškus (Mykolo Romerio universitetas)

Saulėja Ilgūnė (Mykolo Romerio universitetas)

Nors reklamą skelbti galima labai įvairiai, vizualinę reklamą priimta laikyti efektyviausia, nepriklausomai nuo to, kokiomis priemonėmis ji pateikiama. Norint sukurti maksimaliai efektyvią vizualinę socialinę reklamą, kurios tikslas paskatinti gamtai draugišką elgesį, svarbu tiksliai parinkti ne tik patį vaizdą, bet ir dizaino sprendimus. Pranešime apžvelgiami trijų eksperimentinių tyrimų, nagrinėjusių atskirų vizualinėse socialinėse reklamose naudojamų dizaino elementų (dydžio, spalvos, formos bei kompozicijos) poveikį reklamos efektyvumui (dėmesiui, emocijoms reakcijoms bei žiūrovo ketinimui elgtis pagal reklamos nuorodas), rezultatai. Pirmo eksperimento metu 70 tyrimo dalyvių stebėjo 48 reklamas, kurios skyrėsi naudojamos fotografijos dydžiu, spalva bei turiniu. Po kiekvieno reklamos dalyviai skalėse vertino jos poveikį dėmesiui, emocijoms, priimtinumui bei elgesiui. Rezultatai parodė, kad visi tirti dizaino elementai turėjo poveikį reklamos efektyvumui. Pavyzdžiui, didesnės fotografijos labiau patraukė dėmesį, sukėlė stipresnes emocijas bei labiau skatino veikti. Antrame eksperimente 33 tyrimo dalyviai stebėjo 42 fotografijas, besiskyrusias kraštinių santykiu (naudoti populiariausi formatai: 4:3, 16:9, 21:9). Po kiekvienos fotografijos dalyviai skalėse vertino savo emocijas bei fotografijų įdomumą ir patrauklumą. Rezultatai atskleidė, kad didžiausią poveikį turėjo 16:9 formatas, kuriuo pateikti dirgikliai vertinti kaip patraukliausi bei sukeliantys maloniausias emocijas. Trečiame eksperimente 30 tyrimo dalyvių stebėjo 71 gamtai palankų elgesį skatinančią reklamą, besiskyrusią savo kompozicijos ypatumais (kiek arti vienas kito pateikiami objektai bei kiek jie apkirpti), o po stebėjimo buvo matuojamas atsakymų į įvairius klausimus, susijusius su rūpinimusi gamta, greitis. Rezultatai parodė, kad sudėtingesnės kompozicijos reklamos labiau skatino pakelti šiukšlę. Apibendrinant, rezultatai parodė, kad dizaino elementai yra svarbus veiksnys reklamos efektyvumui, o tai ypač svarbu, turint omeny, kad skirtingos reklamos priemonės gali nevienodai išnaudoti šiuos elementus. Todėl pranešime bus pateikiamos ir rekomendacijos praktikams, siekiantiems skatinti gamtai palankų elgesį. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-134).

DISKUSIJOS

PSICHOLOGŲ DARBO IŠŠŪKIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO KEITIMŲ KONTEKSTE

Challenges in Psychologists' Work in the Context of Changing the Law on Fundamental Rights of the Child

Pagrindinė moderatorė: **Ingrida Bobinienė** (Lietuvos psichologų sąjunga)

ingrida.bobiniene@gmail.com

Antroji moderatorė: Rimantė Eidukevičienė

Nuo 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo redakcijai, akcentuojančiai bet kokios formos smurto prieš vaikus draudimą, bei esant tinkamai paruoštos ir prieinamos informacijos trūkumui, visuomenėje ėmė plisti nemažai mitų apie šio įstatymo pakeitimus, jų poveikį vaikui bei šeimai. Daliai tėvų kilo baimių dėl galimo vaiko paėmimo iš šeimos. Vaikų ir paauglių reakcijos įvairios: nuo suvokimo, kad „auklėjimas“ diržu nėra normalu bei kreipimosi pagalbos savarankiškai iki noro dar labiau slėpti smurtą šeimoje, nes bijoma atskyrimo nuo tėvų. Stebimas ir visuomenės susiskirstymas į dvi stovyklas: palaikančius įstatymo pakeitimus bei prieštaraujančius jiems. Šiame kontekste psichologai, dirbantys su vaiku, tėvais, šeima susiduria su įvairiais iššūkiais: tėvų ir vaikų reakcijomis, poreikiu suvokti pokyčius, siekiant juos tinkamai perteikti šeimoms, poreikiu kurti palaikančius santykius su klientais bei drauge - reaguoti į smurtą šeimoje. Kokie pokyčiai įvyko vaiko teisių apsaugos sistemos veikloje nuo 2018 m. liepos 1 d.? Kas iš žinių, sklindančių informacinėse erdvėse, yra mitai, o kas – faktai? Kaip šie pokyčiai paveikia psichologo darbą? Ką psichologui svarbu žinoti, kuo vadovautis savo darbe? Šiuos ir panašius aktualius klausimus kviečiame nagrinėti diskusijoje su LPS Vaiko psichologinės gerovės komiteto nariais bei kviestiniais svečiais.

Reikšminiai žodžiai: psichologų darbo iššūkiai.

PAGALBOS SAVIŽUDYBĖS KRIZĘ IŠGYVENANTIEMS ASMENIMS ORGANIZAVIMO BEI TEIKIMO TEISINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI**Legal and Practical Aspects of Organization and Delivery of Care for Persons Undergoing a Suicidal Crisis**

Pagrindinė moderatorė: **Laura Digrytė** (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)
lauradigryte@gmail.com

Antroji moderatorė: Ieva Salialionė (Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba)

Pastarieji metai buvo pažymėti naujų, su savižudybių prevencija susijusių Sveikatos apsaugos ministro įsakymų priėmimu: nuo 2018 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo Savižudybės krizę išgyvenančių asmenų psichosocialinio vertinimo tvarkos aprašas, o nuo 2019 m. vasario 1 d. – Pagalbos savižudybės grėsmę patiriantiems, savižudybės krizę išgyvenantiems ir išgyvenusiems asmenims teikimo tvarkos aprašas. Minėtais įsakymais nustatytos ir medicinos psichologų profesinės pareigos, todėl šioje LPS Klinikinės ir sveikatos psichologijos komiteto organizuojamoje diskusijoje bus siekiama aptarti naujai įsigaliojusį įsakymų praktinio įgyvendinimo asmens sveikatos priežiūros įstaigose patirtis, veikiančias ir sunkiau veikiančias pagalbos teikimo grandis, kylančius iššūkius ir jų galimus sprendimo būdus. Diskusijos metu Savižudybių prevencijos biuro vedėjas Marius Strička pristatys teisinius bei sisteminius pagalbos teikimo aspektus, Respublikinės Vilniaus psichiatrijos ligoninės Psichologinio konsultavimo ir psichoterapijos skyriaus l.e.p. vedėja Ieva Vaskelienė – pagalbos teikimo psichiatrijos stacionare patirtį, o Vilkaviškio PSPC psichikos sveikatos skyriaus medicinos psichologė Edita Žilienė – pagalbos teikimo ambulatorinėje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje patirtį. Maloniai kviečiame praktinį ir mokslinį darbą savižudybių prevencijoje dirbančius psichologus diskusijos metu pasidalinti darbo su savižudybės krizę išgyvenančiais asmenimis patirtimis bei pasiūlymais, kaip būtų galima gerinti pagalbos teikimą savižudybės krizės atveju.

Reikšminiai žodžiai: savižudybės, krizė, pagalba, teisės aktai.

**ETIKOS DILEMŲ PSICHOLOGINIAME VERTINIME, TESTAVIME IR ATRANKOJE
SPRENDIMAS SU PROF. D. ILIESCU****Solving Ethical Dilemmas in Assessment, Testing and Selection with Prof. D. Iliescu**Pagrindinė moderatorė: **Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė** (Vilniaus universitetas)*jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt*

Etikos dilema apima situacijas, kuriose asmuo turi pasirinkti vieną iš keleto etikos konfliktą atspindinčių sprendimų. Su etikos dilemomis susiduriantys asmenys turi rimtai apmąstyti ir įvertinti savo profesines etines vertybes, jų svarbą ir įgyvendinimą. Nepaisant psichologo profesinės veiklos vertybių žinomumo, jų taikymas praktikoje kelia rimtų iššūkių. Todėl diskusijos metu kartu su keturiais testavimo, vertinimo ir etikos ekspertais analizuosime konkrečias etikos dilemas, kylančias psichologinio vertinimo, testavimo ir atrankos metu ir apimančias testavimo, organizacinės psichologijos ir klinikinio testavimo sritis. Vienas iš ekspertų – prof. D. Iliescu (Bukarešto universitetas, Rumunija), ilgą laiką dirbantis psichologinio vertinimo ir testavimo srityse, keletą metų ėjęs Tarptautinės testavimo komisijos prezidento pareigas. Diskusijos metu visi dalyviai galės užduoti jiems aktualius klausimus.

Reikšminiai žodžiai: etikos dilema, psichologinis vertinimas, testavimas, atranka

MANO BENDRADARBIS - ROBOTAS**My Coworker – Robot**

Pagrindinė moderatorė: **Marija Miselytė** (Vilniaus universitetas)

marija.miselyte@gmail.com

Antrasis moderatorius: Miroslav Filistovič (Lietuvos kariuomenė)

Pasaulyje vis daugiau darbo yra atliekama technologijų pagalba. Naudojant įvairias kompiuterines programas ir įtaisus, siekiama palengvinti ir/ar efektyvinti žmogaus atliekamą veiklą ir net ją pakeisti. Jau dabar gatvėse galima pamatyti išmaniųjų automobilių, kurie gali drąsiai važiuoti be vairuotojo, robotų, kurie savarankiškai siurbia namus ar konstruoja automobilius, priiminėja užsakymus restoranuose ar parduotuvėse. Įmonės pasaulyje ir Lietuvoje jau pradėjo robotizuoti savo darbo vietas, o tai kelia ne vieną klausimą vertą diskusijų ir psichologų bendruomenėje: kiek spartus bus robotizacijos procesas Lietuvoje? Ar robotai visiškai pakeis žmogų darbo vietoje? Su kokiais iššūkiais susidurs darbuotojai ir jų vadovai? Kokią naudą patirs su robotais dirbantys asmenys? Ar žmogiškųjų išteklių specialistus pakeis programuotojai? Kokią vietą besikeičiančioje darbo aplinkoje užims organizacijų psichologai?

Reikšminiai žodžiai: psichologas organizacijoje, inovacijos, dirbtinis intelektas, robotai.

STUDENTŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS PUOSELĖJIMAS LIETUVOJE: GEROJI PATIRTIS IR IŠŠŪKIAI

Promoting Psychological Wellbeing in Lithuania: Good Practice and Challenges

Pagrindinis moderatorius: **Rytis Pakrošnis** (Vytauto Didžiojo universitetas)

rytis.pakrosnis@vdu.lt

Antroji moderatorė: Ieva Vasionytė (Vilniaus universitetas)

Pastaraisiais metais Lietuvoje itin suaktyvėjo diskusijos apie aukštųjų mokyklų atsakomybę puoselėjant studentų psichologinę gerovę, vyko keletas šiai problemai skirtų renginių. Moksliniai tyrimai užsienyje ir Lietuvoje iš tiesų rodo, kad nemaža dalis studentų išgyvena gana rimtus su studijomis ar prisitaikymu aukštojoje mokykloje susijusius iššūkius ir patiria psichologines problemas, tačiau didelė jų dalis nesikreipia savalaikės pagalbos į specialistus. Tad daugelio šalių aukštosios mokyklos į savo paslaugų paketą įtraukia ir studentų psichologinės gerovės stebėsenos bei gerinimo priemones. 2018 m. gruodžio mėn. Vytauto Didžiojo universitete surengtoje konferencijoje pirmą kartą daugelio Lietuvos universitetų atstovai drauge aptarė psichologinės pagalbos prieinamumo studentams klausimus ir iššūkius. Diskusijų metu išryškėjo keletas tendencijų: daugelis Lietuvos universitetų teikia vienokią ar kitokią psichologinę pagalbą studentams ir susiduria su panašiais iššūkiiais; visi universitetai studentų psichologinės gerovės klausimus sprendžia skirtingu lygiu ir priemonėmis; kiekvienas universitetas turi gerosios patirties ir unikalių sprendimų organizuojant studentų psichologinės gerovės puoselėjimą. Šios diskusijos tikslas – suburti kuo platesnį ratą Lietuvos aukštųjų mokyklų atstovų, organizuojančių ir vykdančių studentų psichologinės gerovės puoselėjimo veiklas ir išryškinti pagrindinius iššūkius, o svarbiausia – dalintis gerąja patirtimi bei unikaliais sprendimais. Tokia diskusija leis žengti svarbų žingsnį nuo problemos įvardijimo link dalijimosi konkrečiais sprendimais, galinčiais užtikrinti didesnę psichologinių paslaugų studentams prieinamumą ir nuoseklų jų psichologinės gerovės puoselėjimą.

Reikšminiai žodžiai: studentų psichologinė gerovė, psichologinė pagalba studentams.

PSICHOLOGŲ REAGAVIMO Į DIDELIO MASTO NELAIMES IR KITUS KRITINIUS ĮVYKIUS IŠŠŪKIAI LIETUVOJE

Challenges of Psychologists' Response to Major Disasters and Other Critical Events in Lithuania

Pagrindinė moderatorė: **Nida Žemaitienė** (Lietuvos sveiktos mokslų universitetas)
nidazem@gmail.com

Antroji moderatorė: Ieva Vaskelienė (Respublikinė Vilniaus psichiatrijos ligoninė)

Netikėti ir pavojingi įvykiai, kurie paliečia ne vieną žmogų ar net sutrikdo įprastą visos bendruomenės gyvenimą, stipriai sukrečia psichologiškai, bet, deja, jie yra neišvengiami. Pasirengimas tokiose kritinėse situacijose teikti pirmąją psichologinę pagalbą yra svarbi tokios pagalbos veiksmingumo prielaida. Remiantis psichologijos mokslo ir praktikos pažanga žinome, kad galime padėti nelaimės paliestiems žmonėms. Lietuvos teisės aktai įpareigoja mus teikti psichologinę pagalbą didelio masto nelaimių atveju, o mūsų profesinė etika apibrėžia, kad turime dirbti atsakingai ir kompetentingai. Vis dėlto ar mes esame pasirengę dirbti organizuotai? Kas būtų atsakingas už pirmosios psichologinės pagalbos organizavimą didelio masto nelaimės atveju? Koks būtų pagalbos organizavimo procesas? Kiek esame pasirengę teikti tokią pagalbą profesionaliai? Katastrofų psichologija daugelyje šalių – ne naujiena. Lietuvoje ji tik žengia pirmuosius žingsnius. Iššūkių ir klausimų kyla daug, tad Lietuvos psichologų sąjungos Krizių ir katastrofų psichologijos komitetas kviečia į diskusiją. Jos metu komiteto nariai pasidalins savo patirtimi, apžvelgs Lietuvos teisinę bazę ir kartu su diskusijos dalyviais ieškos atsakymų į klausimus, kurie aktualūs jau dabar.

Reikšminiai žodžiai: kritiniai įvykiai, psichologinė pagalba.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

KOKIE VADOVAVIMO ORGANIZACIJOJE YPATUMAI GALI PADĖTI UNIVERSITETO DARBUOTOJAMS LABIAU ĮSITRAUKTI Į DARBĄ IR ĮSIPAREIGOTI ORGANIZACIJAI?**If Leadership Can Help University Employees to Engage into Work and to Be More Committed to Organization?**

Aurelija Stelmokienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

aurelija.stelmokiene@vdu.lt

Giedrė Genevičiūtė-Janonė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Kristina Kovalčikienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Loreta Gustainienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įsitraukę į darbą darbuotojai pasižymi aukšto lygio energingumu darbe, yra entuziastingai nusiteikę dėl atliekamo darbo ir visiškai pasinėrę į vykdomas veiklas, todėl jie yra labai vertinami organizacijose (Bakker, Albrecht, 2018). Praktikoje ne mažiau aktualus bei laukiamas ir darbuotojų įsipareigojimas organizacijai, padedantis sumažinti darbuotojų kaitą ir sustiprinti jų gerovę (Rahiman, ir kt., 2018). Pastaruoju metu, vis daugiau mokslininkų atkreipia dėmesį būtent į vadovavimo svarbą bandant paaiškinti anksčiau minėtas darbuotojų nuostatas į darbą ir organizaciją. Vis dėlto, tyrimuose apsiribojama konkrečių populiarių vadovavimo stilių (pvz., transformacinio ar padalytų veiklų vadovavimo (Breevaart, Bakker, 2018; Pietsch, ir kt., 2018)) analize dažniausiai verslo organizacijose. Todėl šiame tyrime buvo siekiama išanalizuoti vadovavimo ypatumų (tiesioginio vadovo vadovavimo kokybės, teikiamos socialinės paramos, organizacijos vadovybės pripažinimo ir darbuotojų pasitikėjimo ja) sąsajas su įsitraukimu į darbą ir įsipareigojimu organizacijai universiteto darbuotojų imtyje. Tyrime dalyvavo 451 universitetų darbuotojas (iš jų 31,3 proc. vyrų ir 66,7 proc. moterų). Tiriamieji pildė elektroninę anketą, kurią sudarė sociodemografiniai klausimai, trumpoji Yukl Vadovavimo veiklų tyrimo versija (2012) ir Kopenhagos psichosocialinio klausimyno (2007) skalės, kuriomis buvo vertinami vadovavimo ypatumai, bei Utrecht'o įsitraukimo į darbą skalė (2006) ir Meyer ir kolegų įsipareigojimo organizacijai klausimyno patikslintoji versija (1993). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog universiteto vadovybės pripažinimas statistiškai reikšmingai prognozuoja tiek darbuotojų įsitraukimą į darbą, tiek ir įsipareigojimą organizacijai. Tuo tarpu, tiesioginio vadovo teikiama socialinė parama reikšminga tik universiteto darbuotojų įsipareigojimui organizacijai. Siekdami sėkmingai konkuruoti ir būti pripažintais Europos lygmeniu, universitetai Lietuvoje turėtų vis daugiau dėmesio skirti savo darbuotojams bei skatinti jų įsitraukimą į darbą ir įsipareigojimą organizacijai. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, universitetams rekomenduojama diegti darbuotojų pripažinimo sistemas, kuriose reikšmingą vaidmenį atlieka būtent vadovybė. Taip pat derėtų skatinti tiesioginius vadovus teikti socialinę paramą savo darbuotojams. Taigi, siekiant didesnio universiteto darbuotojų įsitraukimo į darbą ir įsipareigojimo organizacijai Lietuvoje, svarbu atkreipti dėmesį į interakcinius proaktyvius vadovavimo aspektus.

Reikšminiai žodžiai: įsitraukimas į darbą, įsipareigojimas organizacijai, vadovavimas.

KOKS VADOVAVIMO STILIUS PRISKIRIAMAS „TAMSIESIEMS“ VADOVAMS? PILNO DIAPAZONO VADOVAVIMO MODELIO IR TAMSIOSIOS TRIADOS RYŠYS

Which Leadership Style Is Associated with “Dark” Leaders? With Reference to Full Range Leadership Model and Dark Triad Model

Tadas Vadvilavičius (Vytauto Didžiojo universitetas)

tadas.vadvilavicius@stud.vdu.lt

Aurelija Stelmokienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas. Iš iki šiol egzistuojančių vadovavimo teorijų tyrimų gausa labiausiai išsiskiria Avolio ir Bass Pilno diapazono vadovavimo modelis. Modelį sudaro trys vadovavimo stiliai: transakcinis, transformacinis ir vadovavimo nebuvimas. Tiek pats modelis, tiek atskiri jame aprašomi vadovavimo stiliai bei jų pasekmės pastarąjį dešimtmetį itin išsamiai analizuojami, tačiau naujausi tyrimai ragina pradėti kalbėti apie šio modelio sąsajas su neigiamomis vadovo asmenybės charakteristikomis (Arnold, 2017). Nors L. D. Paulhus ir M. K. Williams 2002 m. pristatytas tamsiosios triados asmenybės modelis per pastarąjį dešimtmetį susilaukė nemažo mokslininkų dėmesio tiriant neproduktyvų darbuotojų elgesį, piktnaudžiavimą valdžia (Forsyth, Banks, McDaniel, 2012; Lyons, Jonason, 2015), tačiau vadovavimo kontekste šis modelis vis dar itin retai taikomas. Ypač trūksta empiriniais duomenimis patvirtintų, o ne teorinėmis prielaidomis grindžiamų sąsajų tarp skirtingų vadovavimo stilių ir vadovo tamsiosios triados bruožų atskleidimo ir paaiškinimo (Jonason, Slomski, Partyka, 2012). Todėl šio tyrimo tikslas – ištirti, kaip Pilno diapazono vadovavimo modelyje pristatomi vadovavimo stiliai siejasi su vadovo tamsiosios triados bruožais. Metodika. Kvazi – eksperimente, kuriame dalyvavo 37 VDU, VU ir LSMU psichologijos bakalauro ir magistro studijų studentai, buvo pateikiami scenarijai, aprašantys įprastinę vadovo darbo dieną. Tyrime naudoti 5 scenarijai, kuriuose buvo manipuliuojama atskirų vadovo tamsiosios triados savybių pasireiškimu (aukštas, žemas). Tiriamųjų buvo prašoma perskaityti vadovo aprašą ir atsakyti į klausimus apie scenarijuje aprašyto vadovo vadovavimo stilių (MLQ; Avolio, Bass, 2004). Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog scenarijuje aprašytas vadovas, nepasižymėjęs tamsiosios triados bruožais, buvo vertinamas kaip labiausiai išreiškiantis transformacinį vadovavimą (Chi-Square=16,37; $p<0,003$). Papildoma koreliacinė analizė patvirtino statistiškai reikšmingas neigiamas sąsajas tarp scenarijuose aprašytų vadovų makiavelizmo bei psichopatiškumo ir transformacinio vadovavimo (atitinkamai $r=-0,335$; $p<0,04$; $r=-0,470$; $p<0,01$) bei teigiamas šių bruožų sąsajas su vadovavimo nebuvimu (atitinkamai $r=0,540$; $p<0,01$; $r=0,564$; $p<0,01$). Tuo tarpu, statistiškai reikšmingų sąsajų tarp vadovo tamsiosios triados bruožų ir transakcinio vadovavimo nebuvo užfiksuota, todėl siekiant išsiaiškinti šių reiškinių sąsajas, reikalingi tolimesni tyrimai

Reikšminiai žodžiai: pilno diapazono vadovavimo modelis, tamsioji triada.

ORGANIZACIJOS SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS CHARAKTERISTIKŲ SVARBA SKIRTINGŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ STUDENTAMS RENKANTIS DARBĄ**The Importance of Organization Social Responsibility to the Students of Different Study Programmes in the Job Choice**

Dovilė Valytė-Žeimienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

valytedovile@gmail.com

Loreta Bukšnytė-Marmienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Socialiai atsakingos organizacijos reputacija gali būti panaudojama siekiant pritraukti ir išlaikyti darbuotojus (Bhattacharya ir kt., 2008). Darbo ieškantys asmenys be kitų aspektų, susijusių su organizacija (pvz., darbo užmokesčiu), gali svarstyti ir būsimos darbo vietos socialinę veiklą (Joo ir kt., 2016). Aktualu išsiaiškinti, kokios socialiai atsakingos organizacijos charakteristikos svarbios jauniems žmonėms renkantis darbą. Tikslas - nustatyti organizacijos socialinės atsakomybės charakteristikų svarbą skirtingų studijų programų studentams renkantis darbą. Tyrime dalyvavo 197 skirtingų Lietuvos universitetų, skirtingų studijų programų studentai. Tyrime naudoti socialiniai-demografiniai klausimai ir darbo pasirinkimo klausimynas (Appel, 2014, į lietuvių kalbą vertė Valytė, 2018), kurį sudarė penkios subskalės: socialiai atsakingos organizacijos charakteristika susijusi su darbuotojais, socialiai atsakingos organizacijos charakteristika susijusi su produktu, socialiai atsakingos organizacijos charakteristika susijusi su bendruomenėmis, socialiai atsakingos organizacijos aplinkos charakteristika, socialiai atsakingos organizacijos samdomų darbuotojų įvairovės charakteristika. Rezultatai parodė, kad socialiai atsakingos organizacijos charakteristikų svarbumas studentams nepriklauso nuo jų turėtos darbo patirties. Socialiai atsakingos organizacijos aplinkos charakteristika svarbesnė gamtos mokslų studentams renkantis darbą nei ekonomikos ir vadybos mokslų studentams. Gamtos mokslų studentams mažiau svarbu, kaip socialiai atsakinga organizacija elgiasi su bendruomenėmis, nei socialinių mokslų studentams. Gamtos mokslų studentams organizacijos santykio su bendruomenėmis charakteristika mažiausiai svarbi iš visų pateiktų charakteristikų, o aplinkos charakteristika svarbesnė nei samdomų darbuotojų įvairovės charakteristika. Ekonomikos ir vadybos mokslų studentai su darbuotoju susijusių charakteristikų vertina kaip svarbesnę nei organizacijos santykį su bendruomenėmis, šiems studentams aplinkos charakteristika mažiau svarbi nei organizacijos gaminamas ir tiekiamas produktas. Socialinių mokslų studentams su darbuotoju susijusi organizacijos charakteristika svarbesnė nei organizacijos aplinkos ir santykio su bendruomenėmis charakteristikos. Socialiai atsakingos organizacijos skirtingų charakteristikų svarbumas studentams nepriklauso nuo jų turėtos darbo patirties. Konkrečių socialinės atsakomybės charakteristikų reikšmė skiriasi skirtingų studijų programų studentų imtyse jiems renkantis darbą.

Reikšminiai žodžiai: socialinė atsakomybė, darbo pasirinkimas.

ASMENYBĖS BRUOŽŲ, DARBO VEIKSNIŲ IR VIRTUALIŲ KOMANDŲ, DIRBANČIŲ INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ SRITYJE, EFEKTYVUMO SĄSAJOS**Correlations between Personality Traits, Work Factors and Virtual Team Effectiveness in the Field of Information Technologies**

Ieva Visockytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

ieva.visockyte@vdu.lt

Lina Cirtautienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Auksė Endriulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Spartus technologijų vystymasis organizacijose skatina naujas darbo veiklos organizavimo formas, iš kurių vienos dažnesnių yra virtualiai dirbančios komandos. Nepaisant augančio populiarumo, tokių komandų efektyvumas yra mažai tyrinėtas, labiau akcentuojant vadybos arba informacinių technologijų sričių specifikas. Klausimas, kokia yra psichologinių ir darbo veiksmų reikšmė virtualių IT komandų efektyvumui dar nėra atsakytas. Todėl šio tyrimo tikslas yra nustatyti darbuotojų asmenybės bruožų, suvokiamų darbo veiksmų ir virtualių komandų, dirbančių informacinių technologijų srityje, efektyvumo sąsajas. Tyrime dalyvavo dvylika virtualiai dirbančių IT komandų (55 tyrimo dalyviai) iš skirtingų organizacijų, vidutinis komandos dydis – 5 nariai. Apklausoje dalyvavo 41 vyras ir 13 moterų, jų darbo stažas 3 - 20 metų. Vidutinis apklausos dalyvių amžius - 32 metai. 77 procentai tyrimo dalyvių dirbo su užsienyje gyvenančiais bendradarbiais. Komandų veiklos efektyvumas buvo vertinamas Komandos užduočių atlikimo skale (Tjosvold, 1988; Huang et al., 2002), o asmenybės bruožams įvertinti buvo naudojamas Hexaco-PI-R klausimynas (Ashton and Lee, 2009). Suvokiami darbo veiksniai buvo matuojami atskirais klausimais, siekiant nustatyti, kokius iššūkius darbe patiria virtualiose komandose dirbantys darbuotojai. Taip pat buvo vertinamas ir komandinio darbo virtualumo lygmuo Wang ir Hsu (2012) sukurtu klausimynu. Statistinės analizės rezultatai atskleidė, kad mažiau išreikštas darbuotojų disciplinuotumas ir labiau išreikšta ekstraversija buvo susiję su aukštesniu komandos efektyvumo vertinimu. O informacijos apie vykdomą projektą trūkumas, sunkumai bendraujant užsienio kalba – priešingai – lėmė mažesnį virtualių komandų efektyvumą. Esant labiau išreikštam sutariamumui ir ekstraversijai, buvo griežčiau vertinami darbo veiksniai: buvo dažniau pastebimas aiškaus tikslo trūkumas, informacijos apie projektą stoka, sunkumai dirbant virtualiai. Aukštesnis virtualumo lygmuo reiškė dažnesnį darbo iššūkių pasireiškimą, o tai mažino virtualių komandų efektyvumą. Taigi, galima, teigti, kad virtualiai dirbančių IT komandų efektyvumas yra susijęs su darbuotojų asmenybės bruožais ir darbo veiksniais. Kita vertus, maža tiriamųjų imtis ir savižinos metodikos skatina plėtoti tolimesnius tyrimus rezultatams patvirtinti.

Reikšminiai žodžiai: virtuali komanda, informacinės technologijos, asmenybės bruožai, darbo veiksniai.

SLAUGYTOJŲ DARBO APLINKYBIŲ, SVEIKATOS IR ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ ILGALAIKĖS SĄSAJOS

Work Characteristics, Health and Work Engagement Time-Lagged Relationships

Arūnas Žiedelis (Vilniaus universitetas)

arunas.ziedelis@fsf.vu.lt

Įsitraukimas į darbą yra siejamas ne vien su organizacijai aktualiomis motyvacinėmis pasekmėmis, bet ir su geresne darbuotojų sveikata. Yra žinoma, jog įsitraukusiems darbuotojams yra mažiau būdingas perdegimas (Leiter et al., 2014), jie yra labiau linkę palankiai koreguoti (angl. craft) savo darbo aplinką (Tims et al., 2013), bei laisvalaikiu aktyviau įsitraukia į psichologinį atsiribojimą nuo darbo skatinančias veiklas (Sonnentag et al., 2012). Kitą vertus, viena iš priežasčių, kodėl įsitraukę darbuotojai yra produktyvesni yra tai, jog jie yra sveikesni, t. y. gera sveikata įgalina juos įsitraukti į savo darbą (Bakker, 2009; Bakker et al., 2012). Šio tyrimo tikslas yra įvertinti ilgalaikės slaugytojų sveikatos ir įsitraukimo į darbą sąsajas jų darbo aplinkos kontekste. Trijų etapų tyrime ($\Delta T = 8$ mėn.) dalyvavo 133 įvairaus profilio slaugytojai, kurių buvo prašoma užpildyti anketą, sudaryta iš Utrechto įsitraukimo į darbą skalės (Schaufeli & Bakker, 2003), išplėstinės slaugytojų streso skalės (French et al., 2000), Darbo dizaino klausimyno (Morgeson & Humphrey, 2006), bei kelių kitų instrumentų (Kopenhagos perdegimo klausimyno (Kristensen et al., 2006), darbingumo indekso (Tuomi et al., 1998), PSO-5 rodiklio (WHO Regional office for Europe, 1998), tyrimo metu sukurtos trumposios miego skalės ir klausimo apie psichotropinių vaistų vartojimą), kurių rezultatai buvo agreguoti į suminius pozityvios ir negatyvios sveikatos rodiklius. Duomenų analizei buvo taikoma hierarchinė regresija (siekiama įvertinti pirmojo tyrimo etapo sveikatos ir įsitraukimo į darbą reikšmę prognozuojant trečiojo etapo įsitraukimą į darbą ir sveikatą), bei mediacinė regresinė analizė (siekiama įvertinti antrojo tyrimo etapo įsitraukimo į darbą mediaciją pirmojo etapo darbo aplinkos veiksnių ir trečiojo etapo sveikatos ryšiumi). Pozityvios ir negatyvios sveikatos kintamųjų įtraukimas į regresinę lygtį leido papildomai prognozuoti atitinkamai 3,4 ir 4,7 proc. vėlesnio slaugytojų įsitraukimo į darbą sklaidos, o vertinant įsitraukimo į darbą prognostinę reikšmę vėlesnei sveikatai reikšmingų rezultatų negauta. Visgi, mediacinė analizė atkleidė, jog įsitraukimas į darbą dalinai medijuoja darbo aplinkos veiksnių efektą sveikatai. Rezultatai atskleidžia, jog sveikata yra aktuali slaugytojų įsitraukimo į darbą prielaida, tačiau įsitraukimas į darbą gali turėti reikšmės aiškinant darbo aplinkos ir sveikatos ryšį.

Reikšminiai žodžiai: įsitraukimas į darbą, slaugytojų darbo aplinka, sveikata.

POZITYVIOSIOS PSICHOLOGIJOS TAIKymo KARJEROS KONSULTAVIME GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVOS

Possibilities and Perspectives of Applying Positive Psychology in Career Counselling

Laimutė Bulotaitė (Vilniaus universitetas)

laima.bulotaite@fsf.vu.lt

Birutė Pociūtė (Vilniaus universitetas)

Šiuolaikinio darbo ir gyvenimo pasaulio sparti kaita kelia didelius reikalavimus dirbančių bei ateinančių į darbo rinką individų žinioms, įgūdžiams bei kompetencijoms, kad tinkamai atsakyti į įvairius šios kaitos iššūkius bei siekti aukštesnės gyvenimo kokybės. Pozityviosios psichologijos teorinės įžvalgos ir modeliai įgalina profesinio orientavimo profesionalus bei besimokančiuosius pozityviai reaguoti į darbo rinkos keliamus sunkumus renkantis profesiją arba adaptuojantis darbe, nes tai taikomosios psichologijos sritis, siekianti atrasti, suvokti ir sustiprinti veiksnius, padedančius žmogui kaip individui, grupei ar visuomenei optimaliai funkcionuoti (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000; Gable & Haidt, 2005; Snyder & Lopez, 2007). Tyrimo tikslas – išanalizuoti pozityviosios psichologijos idėjų bei metodų taikymą mokinių karjeros konsultavime. Buvo atlikta mokslinių straipsnių įvairiose duomenų bazėse paieška, įvedus žodžius: karjeros konsultavimas, naratyvinis konsultavimas ir pozityvioji psichologija (bei atskiros jos sąvokos, kaip pvz. atsparumas, pozityvumas). Nemažai autorių pritaria M.Savicko (2009) minčiai, kad būtini karjeros modelių ir konsultavimo metodų poslinkiai keičiant požiūrį ir pereinant nuo paprasto konsultavimo, padedančio priimti karjeros sprendimus, į ekspertines žinias, prisidedančias kuriant visybiškesnį gyvenimą ir palydint jame. Šiems poslinkiams įgyvendinti ir taikomos pozityviosios psichologijos sampratos bei metodai. Literatūros analizės pagrindu išskirti pozityviosios psichologijos konstruktai, kurie geriausiai pritaikomi šiuolaikinio karjeros konsultavimo tikslams, ypač lavinant įsidarbinamumo įgūdžius: pozityvumas, charakterio stiprybės, atsparumas bei gyvenimo prasmė. Išskirti bei išanalizuoti įgūdžiai bei jų lavinimo būdai, ne tik padedantys renkantis profesiją, bet ir prisitaikyti prie nuolat kintančios darbo rinkos, įsidarbinti ar net įveikti bedarbystės, sudėtingos ir konkurencingos darbo rinkos problemas (Robitscheck & Woodson, 2006; Savickas, 2008; Fredrickson, 2009; Robertson, 2015; Pavlova & Chi-Kin Lee, 2017 ir kt.). Literatūros analizė atlikta vykdant projektą „Pozityvių charakteristikų ir įsidarbinamumo įgūdžių lavinimo bei panaudojimo strategijos mokykloje“ (Strategies to utilise and cultivate positive characteristics & employability skills in schools. SUCCESS) 2017-12-LT01-KA201-035247.

Reikšminiai žodžiai: pozityvioji psichologija, karjeros konsultavimas.

PSICHOINTERAKTYVIŲ VERIM SISTEMOS TECHNIKŲ TAIKYMAS ŽMOGAUS PSICHINEI GEROVEI

The Use of Psychointeractive VERIM System Technics for Psychological Human Well-Being

Roman Juchnevič (Vilniaus rajono pedagoginė psichologinė tarnyba)

Roman.Juchnevic@ppt.vrsa.lt

Olga Bartkevič (Vilniaus rajono pedagoginė psichologinė tarnyba)

Agnieška Ragucka (Vilniaus rajono pedagoginė psichologinė tarnyba)

Pranešimo metu bus pristatyta biologinio grįžtamojo ryšio samprata, psichointeraktyvumo teorijos koncepcija, psichointeraktyvių technikų taikymas asmens psichofiziologinei impulsų savireguliacijai. Švietimo sistemoje vis dažniau susiduriama su mokiniais, turinčiais savireguliacijos – gebėjimo valdyti savo emocijas ir impulsus – sunkumų. Biologinio grįžtamojo ryšio metodo pagalba žmogus išmoksta reguliuoti tas savo organizmo fiziologines reakcijas, kurios paprastai laikomos nevalingomis arba sunkiai kontroliuojamomis. Emocijų ir impulsų valdymas gali būti apibūdinamas kaip išorinis ir vidinis procesas, atsakingas už stebėseną, įvertinimą ir emocinės reakcijos pakeitimą. Biologinio grįžtamojo ryšio metodas, taikant psichointeraktyvias technikas VERIM sistemoje, padeda mokytis savireguliacijos realiuoju laiku, „čia ir dabar“, atsižvelgiant į kūno siunčiamus signalus. Ilgalaikis darbas praktikoje dirbant su VERIM sistema patvirtina šio metodo individualių ir grupinių pratybių efektyvumą švietimo, sporto ir sveikatos srityse sprendžiant savireguliacijos, streso valdymo ir pan. problemas, siekiant optimalaus žmogaus funkcionavimo ir psichinės gerovės.

Reikšminiai žodžiai: biologinis grįžtamasis ryšis, psichofiziologija, psichointeraktyvumas.

NUOTYKINĖMIS IŠVYKOMIS PAREMTŲ INTERVENCIJŲ SU MOKINIAIS SISTEMINĖ LITERATŪROS APŽVALGA

A Systematic Literature Review of Outdoor Adventure Based Interventions with Schoolchildren

Gintautas Katulis (Mykolo Romerio universitetas)

gikatulis@stud.mruni.eu

Įvairios išvykos su mokiniais nėra naujas konceptas. Beveik visose klasėse jos taikomos įvairiomis formomis, o nuotykinėmis išvykomis (angl. outdoor adventure) paremtos intervencijos tampa vis populiareesnės mokyklos kontekste (Gutman & Schoon, 2015). Nuotykinės išvykos remiasi patirtiniu ugdymu (Garst, Scheider, & Baker, 2001), o jų metu mokiniams tenka komunikuoti, bendradarbiauti ir spręsti įvairias problemas. Visgi, šių intervencijų efektyvumo tyrimų rezultatai yra įvairūs ir ne vienareikšmiai (Hattie ir kt., 1997). Pastebima, kad nuotykinės išvykos yra efektyvios stiprinant dalyvių pasitikėjimą savimi, savivertę, grupės santykius, vidinį kontrolės lokusą, akademinį pasiekimą (Gutman & Schoon, 2015), tačiau iki šiol mokslinės literatūros apžvalgos daugiausiai buvo atliekamos apie paauglių arba studentų grupes, bet ne klases. Klasės aplinkoje vyrauja savita kultūra ir grupės dinamika, todėl tikėtina, jog dalyvių patirtis ir intervencijos efektyvumas gali skirtis iš esmės. Pranešimo metu bus pristatoma sisteminė literatūros apžvalga, kurios tikslas – apžvelgti mokslinę literatūrą, analizuojančią nuotykinėmis išvykomis paremtų intervencijų efektyvumą dirbant su mokinių klasėmis. Šiuo tyrimu siekiama suprasti, kokių rezultatų galima tikėtis atliekant tokio tipo intervencijas mokyklos kontekste. Buvo atliekama sisteminga literatūros paieška numatytose duomenų bazėse, po kurios vykdyta straipsnių atranka pagal numatytus atrankos ir atmetimo kriterijus. Preliminariai, iš 3535 paieškos kriterijus atitikusių straipsnių buvo atrinkti 9, kurie aptariami pagal intervencijos tipą, gautus rezultatus, imtį ir metodiką. Preliminarūs rezultatai rodo, kad klasių nuotykinės išvykos turi potencialą stiprinti santykius tarp mokinių, jų savivertę ir vidinį lokusą. Deja, tokio tipo intervencijų efektyvumo tyrimų yra mažai, jie pasižymi metodologiniais trūkumais, mažomis imtimis, gana abstrakčiais intervencijos aprašymais, bei, kartais, abejotina metodika. Tai apsunkina konkrečios intervencijos ar tyrimo replikavimą. Norint užtikrinti kokybišką ir kryptingą nuotykinėmis išvykomis paremtų intervencijų taikymą mokyklose, būtina atlikti informatyvius ir kokybiškus tyrimus. Pranešimo metu bus aptariamos ateities tyrimų galimybės, poreikis ir perspektyvos.

Reikšminiai žodžiai: mokykla, nuotykinė išvyka, patirtinis ugdymas, sisteminė analizė.

PROBLEMINIS SOCIALINIŲ TINKLŲ NAUDOJIMAS TARP LIETUVOS PAAUGLIŲ

Problematic Social Media Use among Lithuanian Adolescents

Justė Lukoševičiūtė (Lietuvos sveiktos mokslų universitetas)

juste.lukoseviciute@lsmuni.lt

Kastytis Šmigelskas (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Įvadas ir tikslas. Interneto socialiniai tinklai (ST) jaunų žmonių kasdienybėje užima vis daugiau laiko. Ankstesni tyrimai šioje srityje rodo, kad probleminis naudojimas ST yra susijęs su prastesniais miego įpročiais. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti, ar probleminis ST naudojimas siejasi su miego kokybe ir psichikos sveikatos rodikliais tarp Lietuvos paauglių. Metodika. Tarptautinis Mokinių sveikatos ir gyvensenos tyrimas (HBSC) Lietuvoje vykdytas 2018 m. balandžio–birželio mėnesiais. Duomenys rinkti vadovaujantis tarptautiniu HBSC tyrimo protokolu, tiriamieji atrinkti laikantis reprezentatyvios imties sudarymo principų, atsitiktinai atrenkant mokyklas. Iš viso buvo apklaustas 4191 mokinys iš 5–9 klasių (berniukų 50,9 proc., mergaičių 49,1 proc., amžius $13,8 \pm 1,7$ m.). Probleminis ST naudojimas vertintas SMD skale (9 teiginiai), miego kokybė – ASWS skale (10 teiginių, intervalas 10–60 balų). Statistinei analizei buvo taikytas logistinės regresijos metodas. Rezultatai. Vertinant naudojimosi ST įpročius tarp paauglių nustatyta, kad probleminio naudojimosi ST kriterijus atitinka 12,5 proc. jaunuolių, o dažniausi jo bruožai – nesėkmingas bandymas mažinti naudojimąsi ST (29,7 proc.) ir naudojimas ST siekiant pabėgti nuo neigiamų jausmų (30,7 proc.). Vidutinis miego kokybės balas siekė $43,3 \pm 8,3$ balo, stipriausiai išreikšti neigiami simptomai buvo nepasirengimas eiti miegoti laiku (66,4 proc.) ir poilsio bei budrumo neįėjimas ryte (55,2 proc.). Tyrimas atskleidė, kad probleminis naudojimas ST yra reikšmingai susijęs su prastesne miego kokybe (10 balų sumažėjimui $OR=2,31$, 20 balų sumažėjimui $OR=5,33$; $p<0,001$). Be to, intensyvus naudojimas ST taip pat buvo susijęs su mažesniu pasitenkinimu gyvenimu ($OR=2,49$; $p<0,001$), prastesne psichologine gerove ($OR=1,77$; $p<0,001$) ir prastesniu savo kūno vertinimu ($OR=1,42$; $p=0,027$). Išvados. Probleminis naudojimas socialiniais tinklais yra ne tik stipriai susijęs su prastesne paauglių miego kokybe, bet ir kitais psichologiniais bei gyvensenos įpročiais. Kita vertus, kalbėti apie tiesioginį priežastingumą yra sudėtinga, kadangi daugelis iki šiol atliktų tyrimų yra vienmomenčiai.

Reikšminiai žodžiai: socialiniai tinklai, miegas, psichikos sveikata, paaugliai.

LIETUVOS PAAUGLIŲ SOCIALINĖ EMOCINĖ SVEIKATA IR SAVĖS VERTINIMAS

Adolescents' Social Emotional Health and Self Esteem in Lithuanian Sample

Ala Petrulytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

ala.petrulyte@vdu.lt

Virginija Guogienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas. Nuo 2017 metų rugsėjo mėnesio visose Lietuvos mokyklose įgyvendinamos patyčių prevencijos programos, tačiau vis dar pasitaiko paauglių smurto, savižudybių, įvairių priklausomybių, elgesio ir emocinių sunkumų atvejų. Paauglių psichologinė sveikata daugiau tyrinėjama iš trūkumų perspektyvos, t.y. tiriami veiksniai, susiję pirmiausia su įvairiais sutrikimais, sunkumais ar jų rizika. Itin svarbu tyrinėti paauglio pozityviąją raidą, jos stiprybes, sveikatos emocinę bei socialinę sritis, bei savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi, kurios gali būti ugdomos. Tyrimo tikslas. ištirti socialinę ir emocinę sveikatą ir savęs vertinimą Lietuvos paauglių imtyje, palyginti pagal paauglių amžių ir lytį, bei nustatyti paauglių šių tiriamų konstruktyvų dimensijų sąsajas. Tyrimo metodika: socialinės ir emocinės sveikatos klausimynas (SEHS-S, You, Furlong et al., 2015) ir savęs vertinimo skalė (Rosenberg, 1997). Tyrimo dalyviai: 935 įvairių Lietuvos mokyklų (Vilniaus miesto, Anykščių, Joniškio, Palangos, Šalčininkų, Šakių ir Švenčionių) 12-18 metų amžiaus paaugliai. Tyrimo rezultatai ir išvados. Nustatyti jaunesniųjų (12-15 metų) paauglių statistiškai reikšmingai aukštesni įverčiai pagal SEHS-S „tikėjimo savimi“ ($p \leq 0,01$) ir „įsitraukimo ir susidomėjimo gyvenimu“ ($p \leq 0,01$) dispozicijas ir bendrą socialinės emocinės sveikatos rodiklį ($p \leq 0,01$), nei vyresniųjų paauglių (16-18 metų). Paauglės mergaitės pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniais „tikėjimo kitais“ ir „emocinės kompetencijos“ ($p \leq 0,01$) dispozicijų ir bendro socialinės emocinės sveikatos rodiklio ($p \leq 0,01$) įverčiais, lyginant su paaugliais berniukais. Tyrime koreliacinės analizės nustatyta, kad paauglių SEHS-S dispozicijos reikšmingai teigiamai koreliuoja su savęs vertinimu: „tikėjimas savimi“ ($r=0,38$; $p \leq 0,01$); „įsitraukimas ir susidomėjimas gyvenimu“ ($r=0,35$; $p \leq 0,01$) ir „tikėjimo kitais“ ($r=0,29$; $p \leq 0,01$); taip pat nustatytas paauglių „bendro socialinės emocinės sveikatos“ rodiklio reikšmingas teigiamas ryšis su savęs vertinimu ($r=0,39$, $p \leq 0,00$). Tyrimo rezultatai yra reikšmingi paauglio pozityviosios raidos kontekste, prisideda prie mokinių socialinės emocinės sveikatos vertinimo bei ugdymo(si).

Reikšminiai žodžiai: paauglių pozityvi raida, socialinė emocinė sveikata, savęs vertinimas.

**KARJEROS / MOKYKLOS KONSULTANTŲ DARBO YPATUMAI MOKYKLOJE:
PALYGINAMASIS 4 ŠALIŲ TYRIMAS****Career / School Counsellors Job Peculiarities at School: Comparative Investigation of 4 Countries****Birutė Pociūtė** (Vilniaus universitetas)*birute.pociute@fsf.vu.lt*

Laimutė Bulotaitė (Vilniaus universitetas)

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė (Vilniaus universitetas)

Konsultavimas mokykloje, prasidėjęs praėjusiame šimtmečiu kaip mokinių profesinis orientavimas, šiandien teikia akademinio, socialinio ir karjeros konsultavimo paslaugas mokiniams. Tačiau tyrėjai (Evans and Payne, 2008; Agresta, 2004) pripažįsta, kad realybėje mokyklos konsultantų darbas labai varijuoja, lyginant su teoriniais modeliais bei profesinėmis rekomendacijomis. Tyrimo tikslas - atskleisti ir palyginti karjeros / mokyklos konsultantų darbo mokykloje ypatumus bei poreikius Lietuvoje, Italijoje, Graikijoje ir Airijoje. Tyrimas atliktas vykdant projektą „Pozityvių charakteristikų ir įsidarbinamumo įgūdžių lavinimo (ugdymo) bei panaudojimo strategijos mokykloje“ (SUCCESS) 2017-12-LT01-KA201-035247). Karjeros konsultantų apklausa vyko 2018 m. vasario-kovo mėnesiais. Apklausti 289 karjeros konsultantai (260 moterys ir 29 vyrai). Tyrimo dalyvių amžiaus nuo 25 iki 60 metų (patirtis karjeros konsultavime nuo 1 iki 10 metų). Duomenims surinkti internetinės apklausos būdu. Klausimyną sudarė: demografinių duomenų dalis, klausimai apie darbo ypatumus (kokias funkcijas jie atlieka mokykloje, kiek metų dirba profesinio orientavimo darbu, kokių grupių mokinius dažniausiai konsultuoja), konsultantų poreikius, pasitenkinimo darbu raišką. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad skirtingose šalyse karjeros / mokyklos konsultantais dirba skirtingų profesijų atstovai – mokytojai, psichologai, konsultantai, socialiniai pedagogai. Orientavimas karjerai yra tik viena iš daugelio šių profesionalų funkcijų. Tyrimo rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi konsultantų darbas su įvairiomis moksleivių grupėmis. Nustatyta, kad karjeros/mokyklos konsultantų pasitenkinimo darbu lygis yra aukštesnis už vidurkį. Tyrimo dalyviai išreiškė didesnę pasitenkinimo raiškos lygį atlikdami karjeros konsultanto funkcijas nei vertinant bendrąjį pasitenkinimo darbu mokykloje lygį. Gauti rezultatai atskleidė, kad įvairių šalių karjeros/mokyklos konsultantų žinių bei įgūdžių tobulinimo įvairiose karjeros konsultavimo srityse poreikiai statistiškai reikšmingai skiriasi. Nepaisant požiūrių į konsultantų profesinį tobulėjimą skirtumų, visi konsultantai nurodė didesnę nei vidurkis poreikį tobulinti savo profesines kompetencijas. Literatūra: Agresta, J. (2004). Professional role perceptions of school social workers, psychologists, and counselors. *Children and Schools*, 26(3), 151-163. Evans, Y. A. & Payne, M. A. (2008). Support and self-care: Professional reflections of six New Zealand high school counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, 36(3), 317-330.

Reikšminiai žodžiai: karjeros / mokyklos konsultantas, konsultantų poreikiai.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ LAIKAS PRIE EKРАНŲ, AKTYVI ŽAIDIMŲ VEIKLA IR VYKDOMOSIOS FUNKCIJOS

Screen Time, Active Play and Executive Function in Preschool Children

Lauryna Rakickienė (Vilniaus universitetas)

lauryna.lunicevaite@gmail.com

Roma Jusienė (Vilniaus universitetas)

Rima Breidokienė (Vilniaus universitetas)

Vaikų sveikatos specialistams vis didesnę susirūpinimą kelia tai, jog vaikai dažnai savo laisvalaikį leidžia prie įvairių ekranų užuot žaidę judrius žaidimus ir leidę laiką lauke; tyrimai patvirtina tendenciją, kad daugiau laiko prie ekranų praleidžiantys vaikai linkę mažiau judėti ir žaisti (Sigman, 2018). Žaidimas ir fizinis aktyvumas yra svarbūs veiksniai, skatinantys vaikų vykdomųjų funkcijų – bazinių pažintinių gebėjimų, įgalinančių sudėtingą, į tikslą nukreiptą veiklą – raidą. Nors esama tyrimų apie ekranų poveikį vaikų vykdomosioms funkcijoms, rezultatai nevienareikšmiai, be to, juose neatsižvelgiama į sąveiką tarp ekranų laiko ir laiko, praleisto žaidžiant vaidmeninius ar fiziškai aktyvius žaidimus. Šio tyrimo tikslas – nustatyti 4-5 metų vaikų prie ekranų leidžiamo laiko ir aktyviai leidžiamo laiko tarpusavio ryšius bei sąsajas su jų vykdomosiomis funkcijomis. Tyrime dalyvavo 102 ketverių metų vaikai, 44 mergaitės ir 58 berniukai (amžiaus vidurkis mėnesiais $M = 52,5$, $SD = 0,37$) ir 97 penkerių metų vaikai, 42 mergaitės ir 55 berniukai ($M = 65,2$, $SD = 0,35$). Vaikams pateikta po vieną užduotį atsako slopinimui, psichinės veiklos perkėlimui ir veikliajai atminčiai įvertinti. Vaikų tėvai atsakė į klausimus apie vaikų laiką prie ekranų ir užsiimant kitomis veiklomis vykdomųjų funkcijų testavimo metu ir prieš metus. Nenustatyta ryšio tarp ekranų laiko ir laiko, praleisto užsiimant fiziškai aktyvia veikla ar būnant lauke, tačiau penkerių metų vaikai, kurie daugiau laiko leidžia prie ekranų mažiau žaidžia vaidmeninių žaidimų ($r = -0,295$, $p = 0,027$). Iš tirtų vykdomųjų funkcijų, tik veiklioji atmintis siejosi su vaikų veikla: ketverių metų vaikų veikliosios atminties įverčiai neigiamai susiję su laisvadieniais prie ekranų praleidžiamu laiku testavimo metu ($r = -0,246$, $p = 0,023$), o penkerių metų vaikų – teigiamai susiję su fiziniu aktyvumu ($r = 0,245$, $p = 0,024$) ir su laisvadieniais prie ekranų praleidžiamu laiku testavimo metu ($r = 0,259$, $p = 0,019$). Tyrimo rezultatai leidžia diskutuoti apie galimai didesnę ekranų žalą jaunesnių vaikų vykdomosioms funkcijoms.

Reikšminiai žodžiai: vykdomosios funkcijos, veiklioji atmintis, ekranai, žaidimas.

PSICHODRAMOS VEIKSMINGUMAS, MAŽINANT VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYKLINES BAIMES

The Effectiveness of Psychodrama for Mitigating School Fears among Senior Secondary School Students

Daiva Rudokaitė (Lietuvos Psichodramos draugija)

daiva.rudokaite@gmail.com

Vinga Indriūnienė (Lietuvos sporto universitetas)

Psichodramos veiksmingumo tyrimai atskleidžia, kad psichodrama – tai efektyvi technika, keičianti daugelį žmogaus asmeninių savybių. Atsižvelgiant į atliktų tyrimų rezultatus, patvirtinančius psichodramos veiksmingumą, mažinant mokinių patiriamas baimes, vis tik pasigendama tyrimų, kuriuose būtų gilinamasi į psichodramos veiksmingumą, mažinant vyresniųjų klasių mokinių mokyklinės baimes. Tikslas – nustatyti psichodramos veiksmingumą, mažinant vyresniųjų klasių mokinių mokyklinės baimes. Tyrime dalyvavo 224 vyresniųjų (IX – XI) klasių mokiniai, amžius – 14 iki 18 metų (vidutinis amžius – 16,18 (0,940) metų), iš kurių 122 (54,5 proc.) merginos ir 102 (45,5 proc.) vaikinai. Buvo sudarytos dvi mokinių grupės: poveikio grupės mokiniai (dalyvavę tęstinėse psichodramos sesijose, n=61) ir lyginamosios grupės mokiniai (nedalyvavę tęstinėse psichodramos sesijose, n=163). Tyrimo metu taikytas poveikio ir vertinimo metodai. Siekiant sumažinti mokyklinių baimių apraiškas, taikytas poveikio metodas – psichodrama. Poveikį sudarė keturios tęstinės psichodramos sesijos, kurių kiekvienos trukmė buvo apie 4 akademines valandas (t.y. grupiniai užsiėmimai). Siekiant atskleisti, ar po psichodramos sesijų vyresniųjų klasių mokinių mokyklinės baimės keitėsi, naudotas diferencijuotas mokyklos baimės aprašas (Differentielle Leistungsangst Inventar – DAI, liet. DBA) (Rost & Schermer, 1997). Rezultatai parodė, kad po psichodramos sesijų poveikio grupės mokiniai ėmė dažniau naudoti produktyvią darbinę veiklą mokyklinėms baimėms įveikti, lyginant su lyginamosios grupės mokiniais. Po psichodramos sesijų mažėjo poveikio grupės mokinių emocinės ir kognityvinės mokyklinės baimės apraiškos, taip pat ėmė dažniau naudoti produktyvią darbinę veiklą mokyklinėms baimėms įveikti, lyginant su lyginamosios grupės mokiniais.

Reikšminiai žodžiai: mokinys, mokyklinės baimės, psichodrama.

JUDĖJIMO NEGALIŲ TURINČIŲ ASMENŲ PASITENKIMAS GYVENIMU IR SUBJEKTYVI LAIMĖ – AR SOCIALINĖ PARAMA TAM TURI REIKŠMĖS?

Happiness and Satisfaction with Life among Individuals with Mobility Disability – Does Social Support Matter?

Laura Alčiauskaitė (Vytauto Didžiojo universitetas)

laura.alciauskaite@vdu.lt

Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas)

Išvada: Judėjimo negalia yra susijusi su įvairiais fiziniais, socialiniais ir psichologiniais sunkumais, kurie gali neigiamai paveikti asmens pasitenkinimą gyvenimu bei suvokiamą laimės jausmą. Tad labai svarbu ieškoti stiprybių, galinčių padėti neįgaliajam jaustis laimingam ir patenkintam. Viena iš tokių stiprybių – socialinė parama. Šio tyrimo tikslas – įvertinti judėjimo negalią turinčių asmenų suvokiamos socialinės paramos sąsajas su pasitenkinimu gyvenimu bei subjektyvia laime. Metodai: Tyrime dalyvavo 223 judėjimo negalią turintys asmenys (81 vyras ir 142 moterys), nuo 18 iki 66 metų amžiaus. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – $34,90 \pm 11,33$ metų. Respondentų pasitenkinimas gyvenimu matuotas naudojant Pasitenkinimo gyvenimu skalę (Satisfaction With Life Scale; Diener et al., 1985), o laimės jausmas – subjektyvios laimės skalę (Subjective Happiness Scale; Lyubomirsky, Lepper, 1999). Taip pat buvo naudotas MOS socialinės paramos klausimynas (MOS Social Support Survey, Sherbourne, Stewart, 1991), kuris leidžia įvertinti keturis suvokiamos paramos tipus: 1) emocinę-instrumentinę paramą, 2) praktinę paramą, 3) suvokiamą artumą ir 4) pozityvų socialinį bendravimą. Rezultatai: Tyrimo rezultatai atskleidė, kad jaunesnio amžiaus tiriamieji pasižymėjo didesniu pasitenkinimu gyvenimu ir didesniu laimės jausmu nei vyresnio amžiaus tiriamieji. Tuo tarpu vertinant suvokiamą socialinę paramą nebuvo rasta jokių reikšmingų skirtumų nei lyties, nei amžiaus atžvilgiu. Visi keturi socialinės paramos tipai reikšmingai siejosi su pasitenkinimu gyvenimu ir subjektyvia laime. Nepriklausomai nuo amžiaus, asmenys, suvokiantys didesnę bet kurio tipo socialinę paramą, buvo labiau patenkinti savo gyvenimu bei pasižymėjo didesniu laimės jausmu, lyginant su asmenimis, suvokiančiais mažesnę paramą. Išvados: Gauti rezultatai patvirtina, jog socialinė parama yra itin reikšminga negalią turinčių asmenų psichologinei gerovei – didesnė parama reikšmingai siejasi su didesniu pasitenkinimu gyvenimu bei didesniu laimės jausmu. Psichologinės intervencijos, nukreiptos į darbą su neįgaliojo artimaisiais reabilitacijos metu ir po jos, gali padėti ženkliai pagerinti negalią turinčio asmens savijautą ir psichologinės gerovės rodiklius.

Reikšminiai žodžiai: socialinė parama, pasitenkinimas gyvenimu, laimė, negalia.

PLAUKŲ NETEKTIES IŠGYVENIMO TYRIMAS

Research on Hair Loss Experience

Rūta Barkauskaitė (Mykolo Romerio universitetas)

rubarkauskaite@stud.mruni.eu

Alopecija (plaukų netekimas) gali reikšmingai paveikti žmogaus savęs vaizdą, ir gali turėti daugelį pasekmių asmeniniame, socialiniame gyvenime bei darbo sferoje. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti įvairius žmonių, turinčių alopeciją, gyvenimo aspektus Lietuvoje. Tyrime dalyvavo 6 tyrimo dalyviai su alopecija - 4 moterys ir 2 vyrai (amžiaus vidurkis 28,6 m.). Penki tyrimo dalyviai turėjo skirtingas alopecia areata formas (plaukų netekimas dėl autoimuninio uždegiminio proceso) ir viena tyrimo dalyvė turėjo androgeninės kilmės alopeciją. Duomenys buvo surinkti nestruktūruoto interviu būdu, užduodant vieną tyrimo klausimą ir išanalizuoti naudojant fenomenologinį P.F. Colaizzi metodą. Suformuluotos trys pagrindinės temos: 1) Tapatumą transformuojantis iššūkis; 2) Kankinantis neapibrėžtumas artimuose, darbo ir socialiniuose santykiuose; 3) Nuviliančios diagnozės ir gydymo paieškos. Nemaža kiekybinių alopecijos tyrimų dalis rodo alopecijos sąsajas su depresijos, nerimo sutrikimais bei obsesiniu-kompulsiniu asmenybės sutrikimu. Kokybiniuose alopecijos, atsiradusios ir dėl autoimuninio proceso, ir dėl hormoninių priežasčių, tyrimuose alopecija yra atskleidžiama kaip traumuojantis išgyvenimas, o gyvenimas su plikumu paliečia visas jo sferas. Tyrimų, kuriuose tyrinėjamas laikinas plaukų netekimas dėl chemoterapinio gydymo, dalyvės nurodo, kad plaukų netekimas sukelia kur kas intensyvesnius ir labiau traumojančius išgyvenimus, nei krūties netekimas. Vertinant alopecijos būklės poveikio mastą ir būdą, į alopeciją imama žiūrėti ne kaip į biomedicininį, bet kaip į biopsichosocialinį reiškinį. Ieškoma integruotų pagalbos būdų, derinant medicininį, savipagalbos bendruomenių, individualų bei šeimos psichoterapinį gydymą.

Reikšminiai žodžiai: alopecija, tapatumas, fenomenologija, biopsichosocialinis reiškinys.

SUAUGUSIOJO SAVI-DIFERENCIACIJOS, PRIERAISUMO PRIE TĖVŲ IR TĖVŲ SANTYKIŲ KOKYBĖS VAIDMUO PASITENKINIMUI POROS SANTYKIAIS

The Role of Differentiation of Self, Attachment to Parents and Parents' Relationship Quality in Couple Relationship Satisfaction

Viktorija Čepukienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

viktorija.cepukiene@vdu.lt

Įvadas ir tikslas. Pastarojo dešimtmečio tyrimai atskleidžia, kad aukštas pasitenkinimas poros santykiais veikia kaip apsauginis veiksnys didelių stresorių akivaizdoje, siejasi su silpniau išreikštais depresijos požymiais, didesniu seksualiniu poros intymumu, silpniau išreikštomis partnerių agresijos apraiškomis, palankesniu požiūriu į partnerį ir pan.. Tad aukštas pasitenkinimas poros santykiais gali būti vertinamas, kaip pageidautinas asmeninės ir diadinės raidos rezultatas. M. Bowen sisteminės šeimos santykių teorija aiškina, kaip sąveikų procesai gimtojoje šeimoje gali atvesti prie suaugusio asmens romantinių santykių kokybės. Moksliniai tyrimai suteikia įrodymų, patvirtinančių Bowen teoriją, visgi lieka neaiškus psichologinis mechanizmas, kaip tėvų tarpusavio sąveikos veda prie jų vaikų romantinių santykių kokybės. Tad pristatomo tyrimo tikslas yra įvertinti mediacinį ryšį tarp asmens savi-diferenciacijos, prieraišumo prie tėvų, tėvų santykių kokybės ir pasitenkinimo poros santykiais modelį. Metodika. Tyrimas buvo atliekamas internetu. Įtraukimo į tyrimą kriterijai: respondentai turėjo būti 18-60 m. amžiaus ir tyrimo metu turėti ne trumpesnius nei vienerių metų romantinius santykius. Tyrimo imtį sudarė 983 dalyviai (91% moterys; dalyvių amžiaus vidurkis 40,1 m.), iš kurių 73☺ buvo susituokę, 15☹ – gyveno kartu nesusituokę ir 12☺ – turėjo romantinį partnerį, su kuriuo kartu negyveno. Vidutinė santykių trukmė 14,4 m. Tyrimo instrumentai: Pasitenkinimo poros santykiais skalė (sudaryta autorės); Retrospektyvus tėvų santykių kokybės klausimynas (sudarytas autorės); Savi-diferenciacijos klausimynas (DSI, Skowron, Friedlander, 1998); Prieraišumo prie tėvų klausimynas (PAM, Proctor, 1998). Rezultatai ir išvados. Rezultatai atskleidė, kad tėvų santykių kokybė turi netiesioginę reikšmę asmens pasitenkinimui poros santykiais per mediatorius – savi-diferenciaciją ir saugų prieraišumą prie tėvų. Aukštesnė tėvų santykių kokybė statistiškai prognozuoja saugesnį prieraišumą prie tėvų ir aukštesnį asmens savi-diferenciacijos lygį, o pastarieji – aukštesnį pasitenkinimą poros santykiais. Taigi, Bowen sisteminė šeimos santykių teorija, pasitelkiant prieraišumo reiškinį, leidžia paaiškinti tėvų tarpusavio santykių reikšmę suaugusio asmens pasitenkinimui santykiais su partneriu.

Reikšminiai žodžiai: pasitenkinimas poros santykiais, prieraišumas, savi-diferenciacija, Bowen teorija.

SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJA SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE: TREJŲ METŲ PAMOKOS

Prevention of Suicide in Health Care System: 3 Years Lessons

Said Dadašev (Vilniaus universitetas)

said.dadasev@gmail.com

Jolanta Latakienė (Vilniaus universitetas)

Odeta Geležėlytė (Vilniaus universitetas)

Danutė Gailienė (Vilniaus universitetas)

Paulius Skruibis (Vilniaus universitetas)

Įvadas ir tikslai. Nacionalinė savižudybių prevencijos strategija yra būtina nuosekliam savižudybių problemos sprendimui (Pasaulio sveikatos organizacija, 2014). Tačiau norint sukurti efektyvias prevencines priemones, svarbu suprasti suicidiško asmens situaciją dabartinėje sveikatos apsaugos sistemoje. Todėl šiuo moksliniu tyrimu siekėme įvertinti šios sistemos funkcionavimą ir pateikti rekomendacijas jos tobulinimui. Metodika. Tyrimo imtį sudarė 2016-2018 m. nusižudę Vilniaus miesto gyventojai ir jų artimieji, sutikę dalyvauti tyrime 1 m. laikotarpyje po įvykusios savižudybės. Atlikti pusiau struktūruoti interviu su 73 nusižudžiusių artimaisiais: 45 moterimis ir 28 vyrais, kurių amžius svyravo nuo 19 iki 74 metų (amžiaus vidurkis 42,5 m.). Remiantis šiais interviu, surinkti duomenys apie 68 asmenų: 45 vyrų ir 23 moterų savižudybes, kurių amžius svyravo nuo 13 iki 90 metų (amžiaus vidurkis 55,6 m.). Duomenų apdorojimui naudotas turinio analizės metodas (Elo & Kyngäs, 2008). Rezultatai. Rastas savižudybės priežasčių kompleksiskumas, artimieji įvardino bent po kelias persipynusias priežastis, dažniausiai – psichinės (n = 40; 59%) ir fizinės sveikatos (n = 27; 40%) problemas. Išryškėjo vyresnio amžiaus žmonių savižudybių problema - 2018 m. nusižudžiusių amžiaus vidurkis 59 m., net 56% buvo pensininkai, 38% - našliai, vieniši, turintys fizinės sveikatos problemų. Pastebėta, jog pagalba savižudybės riziką keliančių sunkumų atvejais išlieka nepakankama ir vienpusiška: po ankstesnio bandymo nusižudyti (n = 23, 34%) ar dėl buvusių psichikos sutrikimų (n = 35; 51%) skirtas gydymas paremtas išimtinai vaistais, trūksta specialistų dėmesio išsakomiems sunkumams, minimos pagalbos teikėjų kompetencijos spragos, tęstinio gydymo stoka, šeimos narių neįtraukimas į pagalbos procesą, psichologinės pagalbos nesuteikimas fizinių ligų atveju. Psichikos sutrikimų gydymo kokybe ar pagalba po ankstesnio mėginimo nusižudyti buvo patenkinta maža interviu dalyvių dalis (atitinkamai n = 7 [21%] ir n = 2 [13%]). Kadangi net 53 (78%) nusižudžiusieji iki savižudybės konsultavosi bent su vienu sveikatos apsaugos sistemos specialistu, svarbu gerinti teikiamos pagalbos kokybę. Išvados. Savižudybės riziką keliančių sunkumų atvejais svarbu užtikrinti kompleksinę, tęstinę pagalbą; ugdyti specialistų kompetencijas savižudybių prevencijos srityje; gydytojams išmanyti somatinių ligų psichologinius aspektus ar psichologinės pagalbos reikalingumą; esant galimybei įtraukti artimuosius į pagalbos procesą; atkreipti didesnę dėmesį į vyresnio amžiaus žmonių sveikatos problemas.

Reikšminiai žodžiai: savižudybės, nusižudžiusių artimieji, savižudybių prevencija, sveikatos apsaugos sistema.

SMURTO PATYRIMAS VAIKYSTĖJE: PAPLITIMAS IR PSICHOLOGINĖS PASEKMĖS**Abuse in Childhood: Prevalence and Psychological Effects**

Ieva Daniūnaitė (Vilniaus universitetas)

ieva.daniunaite@gmail.com

Veronika Lakis-Mičienė (Paramos vaikams centras)

Paulina Želvienė (Vilniaus universitetas)

Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas)

Įvadas ir tikslai. Smurtas prieš vaikus ir nepriežiūra yra paplitusi problema visame pasaulyje. Smurto prieš vaikus paplitimas dažniausiai vertinamas retrospektyviniais moksliniais tyrimais suaugusiųjų imtyje. Lietuvoje atlikto tyrimo tikslas buvo įvertinti smurto prieš vaikus paplitimą ir su smurtu susijusias potrauminio streso reakcijas bei emocinius ir elgesio sunkumus vaikų ir paauglių imtyje. Metodika. Tyrime dalyvavo 274 vaikai ir paaugliai nuo 7 iki 17 metų amžiaus, vidurkis apie 12 m., 46 proc. mergaičių. Tyrimo dalyvių potrauminio streso sutrikimo reakcijos buvo vertintos naudojant Traumos simptomų klausimyną vaikams (angl. TSCC: Trauma Symptom Checklist for Children, Briere, 1996), elgesio ir emociniai sunkumai buvo vertinami naudojant Galių ir sunkumų klausimyną (SDQ, Goodman, 2005). Rezultatai. Smurto paplitimas tyrimo grupėje siekė 14%. Nustatyti statistiškai reikšmingi potrauminio streso simptomų skirtumai mergaičių ir berniukų grupėse: berniukų grupės potrauminio streso simptomų įverčiai buvo statistiškai reikšmingai aukštesni. Elgesio ir emocinių sunkumų įverčiai mergaičių ir berniukų grupėse nesiskyrė. Išvados. Smurtas prieš vaikus yra paplitęs Lietuvoje. Smurto patyrimas yra susijęs su aukštesniais potrauminio streso simptomais. Reikalingi tolimesni tyrimai, siekiant išsiaiškinti vaikų ir paauglių potrauminio streso sutrikimo rizikos ir apsauginius veiksnius Lietuvoje.

Reikšminiai žodžiai: smurtas, vaikystė, potrauminis stresas, elgesio ir emociniai sunkumai.

UŽSITĘSUSIO GEDULO SUTRIKIMO SIMPTOMŲ IR SANTYKIŲ SU ARTIMAISIAIS SAŠAJOS PO ARTIMOJO NETEKTIES

Associations between Prolonged Grief Disorder Symptoms and Relationships with Loved Ones after a Loss

Goda Gegieckaitė (Vilniaus universitetas)

goda.gegieckaite@gmail.com

Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas)

Nors užsitęsiosios gedulo reakcijos psichologus ir mokslininkus domina jau kelis dešimtmečius, užsitęsiosios gedulo sutrikimas tik 2018 m. pirmą kartą įtrauktas į Tarptautinę ligų klasifikaciją, 11 leidimą (TLK-11). Užsitęsiosios gedulo tyrimuose dažniausiai tiriama kokios netekties aplinkybės ar asmens veiksniai susiję su užsitęsiosios gedulo sutrikimu, tačiau tyrimuose mažai dėmesio buvo kreipiama į tai, jog netekus artimojo dažnai gedi ne vienas šeimos narys, o visa šeima (Stroebe, 2010). Gedintys šeimos nariai bei jų tarpusavio santykiai gedulo metu gali būti susiję su tuo kaip išgyvenamas gedulas bei su užsitęsiosios gedulo sutrikimo simptomais. Šio tyrimo tikslas buvo ištirti užsitęsiosios gedulo sutrikimo požymių ir santykių su artimaisiais sąsajas po artimojo netekties. Tyrimo dalyviai: iš viso tyrime dalyvavo 141 artimojo netektis patyrę asmenys nuo 19 iki 87 metų, (M = 35,90, SD= 13,39), iš jų 124 (88,6%) moterys, 75,2% turinčių aukštąjį išsilavinimą ir 92,2% gyvenančių mieste. Tyrimo dalyviai buvo patyrę artimojo netektį ne mažiau nei prieš 6 mėn. ir ne daugiau nei prieš 6 metus (M= 31,68 mėn., SD = 19,72). Tyrimo metodai: Užsitęsiosios gedulo simptomams matuoti buvo naudotas Užsitęsiosios gedulo klausimynas (PG – 13, Prigerson & Maciejewski, 2008). Taip pat buvo klausta apie demografinius ir mirties aplinkybių veiksnius, santykį su mirusiu artimuoju bei įtraukti klausimai skirti įvertinti santykius su artimaisiais po artimojo netekties. Rezultatai: Nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp užsitęsiosios gedulo simptomų ir artimų santykių kiekiu, dažnesniu kalbėjimu apie savo gedulą bei nuostata, jog asmuo turi būti atrama kitiems gedintiems artimiesiems. Regresinės analizės metu nustatyta, kad užsitęsiosios gedulo reakcijų intensyvumą prognozavo artimų santykių kiekis, kontroliuojant netekties aplinkybes ir santykį su mirusiu artimuoju. Išvados: Užsitęsiosios gedulo sutrikimo simptomai yra reikšmingai susiję ne tik su buvusiu santykiu su mirusiu artimuoju ir mirties aplinkybėmis, tačiau yra susiję ir su santykiais su artimaisiais ir šeimos nariais po artimojo mirties.

Reikšminiai žodžiai: užsitęsiosios gedulo sutrikimas.

GEDULO PO SAVIŽUDYBĖS YPATUMAI IR NUSIŽUDŽIUSIŲJŲ ARTIMŲJŲ SAVIJAUTA**Suicide Bereavement Peculiarities and Health Status of the Bereaved**

Odeta Geležėlytė (Vilniaus universitetas)

odeta.gelezelyte@fsf.vu.lt

Danutė Gailienė (Vilniaus universitetas)

Jolanta Latakienė (Vilniaus universitetas)

Eglė Mažulytė-Rašytinė (Vilniaus universitetas)

Paulius Skruibis (Vilniaus universitetas)

Įvadas. Pastebėta, kad stigmatizaciją, gėdą ir kaltę gedintieji po savižudybės paprastai išgyvena intensyviau nei patyrusieji kitokio tipo netektis (Sveen & Walby, 2007). Pastarieji gedulo po savižudybės ypatumai gali turėti įvairių neigiamų pasekmių ir apsunkinti gedinčiųjų prisitaikymą prie netekties. Tyrime siekėme nustatyti, kokią dalį užsitęsusio gedulo simptomų išreikštumo bei psichologinės savijautos variacijos prognozuoja gedulo po artimojo savižudybės ypatumai (stigmatizacija, gėda, kaltė). Metodika. Tyrime dalyvavo 82 pilnamečiai asmenys netekę artimojo dėl savižudybės: 64 moterys (78 %) ir 18 vyrų. Amžiaus vidurkis buvo 37,79 m. (SD = 14,33; nuo 19 iki 70 metų). Netektis patirta vidutiniškai prieš 12,23 mėn. (SD = 6,52; nuo 5 iki 36 mėn.). Naudotas Gedulo patyrimo klausimynas (GEQ) (Barrett & Scott, 1989), Užsitęsusio gedulo klausimynas (PG-13) (Prigerson et al., 2009) ir PSO-5 geros savijautos rodiklis (PSO, 1998). Rezultatai. Daugialypė tiesinė regresinė analizė parodė, kad geriausiai užsitęsusio gedulo simptomų išreikštumą padeda prognozuoti stigmatizacijos patyrimo dažnumas ($\beta = 0,49$, $p < 0,001$) ir po savižudybės praėjęs laikas ($\beta = -0,22$, $p = 0,036$). Galutinis regresijos modelis buvo statistiškai reikšmingas ($F(2, 71) = 12,38$, $p < 0,001$) ir paaiškino 25,9 % užsitęsusio gedulo duomenų variacijos. Taip pat regresinė analizė atskleidė, kad geros savijautos rodiklį (PSO-5) prognozuoja tik stigmatizacijos patyrimo dažnumas ($\beta = -0,45$, $p < 0,001$). Galutinis regresijos modelis buvo statistiškai reikšmingas ($F(1, 80) = 20,19$, $p < 0,001$) ir paaiškino 20,1 % psichologinės savijautos rodiklio variacijos. Remiantis PG-13 autorių rekomendacijomis, užsitęsusio gedulo sutrikimas galėjo būti preliminariai diagnozuojamas 18 % tyrimo dalyvių. Išvados. Taigi vertinant, ar gedulo po savižudybės ypatumai gali padėti numatyti gedinčiųjų savijautos rodiklius, gauta, jog jaučiama stigmatizacija turėjo didžiausią ir statistiškai reikšmingą prognostinę reikšmę. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-113).

Reikšminiai žodžiai: gedulas po savižudybės, stigmatizacija, užsitęsęs gedulas.

VIDUTINIO AMŽIAUS VYRŲ SAVO ĮVERTINTOS SVEIKATOS RODIKLIŲ SĄSAJOS SU IŠGYVENAMUMU ILGALAIKIO STEBĖJIMO LAIKOTARPIU.**Relation of Self Rated Health Indicators to Survival of Middle Aged Men in Long Term Follow Up****Antanas Goštautas** (Vytauto Didžiojo universitetas)*antanas.gostautas@gmail.com*

Abdonas Tamošiūnas (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Pasaulio sveikatos organizacijos vadovaujamoje širdies ligų profilaktikos Kauno-Roterdamo programoje (KRIS) buvo nustatyta savo įvertintos sveikatos ir kitų psichologinių elgesio rodiklių sąsaja su mirtingumu stebint respondentus per 20 metų. Dabartinė atnaujinta KRIS psichologinių – socialinių tyrimo duomenų analizė atlikta po 45 metų, siekiant atsakyti klausimą apie ilgalaikę savo įvertintos sveikatos ir susijusių rodiklių sąsają su vidutinio amžiaus vyrų išgyvenamumu. Metodika. Tiriamieji, 45-59 metų vyrai, - 4000 Kaune ir Roterdame, buvo apklausti medicinos psichologijos laboratorijoje tuometiniame kardiologijos institute iki pagrindinio sveikatos patikrinimo klinikoje. Sudarytas klausimynas sveikatos, su sveikata susijusio elgesio, psichosocialinio streso ir vertybinių orientacijų nustatymui. Bendra KRIS mokslinė duomenų analizė atlikta ir publikuota per 20 metų. Šiam pristatymui panaudoti pirminiai psichologinio – socialinio tyrimo duomenys iš asmeninio archyvo, atlikti nauji skaičiavimai. Mirčių registro duomenys pagal TLK kodus sudarė prof. A Tamošiūnas. Analizuoti 146 išgyvenusių ir iki 2016 m. 891 mirusio pirminio tyrimo duomenys grupėse, sudarytose pagal jų mirties kodą. Skaičiavimus pagal Kaplan -Meier išgyvenimo kreives ir Cox regresijos modelį atliko A. Midttun. Rezultatai. Numatomąją vertę bendram mirtingumui (nuo visų priešasčių) nepriklausomai nuo amžiaus ir išsilavinimo turėjo prastas savo sveikatos įvertinimas, rūkymas, alkoholio vartojimas, orientacija į materialines vertybes. Mirusiems dėl vėžio turėjo reikšmės menkesnis fizinis aktyvumas, nesubalansuota mityba, rūkymas ir alkoholio vartojimas. Apibendrinimas. Metodologinės KRIS programos atokūs psichologinių tyrimų rezultatai patvirtino žinomų ilgalaikių paveikiamų elgesio rizikos faktorių indėlį gyvenimo trukmei. Tai gali būti pamatas sveikatos psichologo profesinei veiklai, keičiant paciento elgesį, sveikatos priežiūros sistemoje.

Reikšminiai žodžiai: sveikata, rizikos veiksniai, mirtingumas, sveikatos psichologija.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, TURINČIŲ REGOS SUTRIKIMŲ, IR JŲ TĖVŲ BAIMĖS

The Fears of Preschool Age Children, with Vision Problems, and of Their Parents

Vytautas Gudonis (Šiaulių universitetas)

gudonis@su.lt

Irena Kaffemanienė (Šiaulių universitetas)

Liuda Radzevičienė (Šiaulių universitetas)

Egidijus Elijošius (Šiaulių universitetas)

Įvadas. Fobijų atsiradimo priežastys įvairios, tačiau (kaip ir daugumos baimių) glūdi vaikystėje. Vaiko centrinė nervų sistema yra itin jautri ir greitai pažeidžiama. Baimių gali atsirasti dėl išgąsčio, ligos, konfliktų ir nesėkmių. Ne vienas šiuolaikinis knygų autorius svarsto ir teikia rekomendacijų, kaip įveikti baimes ir fobijas (Clarkson, 2005; Molicka, 2007, 2009; Марина, 2010; Ковпак, 2012; Cirtautienė, Meslinienė, 2012; Курпатов, 2013; Мерфи, 2013; Пичугин, 2013; Френкель, 2014; Эльц, 2014 ir kt.). Tikslas – atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regos sutrikimų, baimes ir jų tėvų turėtas vaikystėje ir dabar turimas baimes. Taikyti metodai. Anoniminėje anketoje (N-217) tėvai nurodė savo vaikų ir savo turėtas vaikystėje ir turimas dabar baimes. Tyrimas buvo atliekamas dviem etapais: I – etapas anketinė apklausa, II – norintys tėvai konsultavosi su psichologu dėl vaikų ir savo turimų baimių. Rezultatai. Tarp mergaičių ir berniukų baimių nei kiekybės, nei įvairovės požiūriu reikšmingų skirtumų nepastebėjome. Kiek didesni kiekybiniai skirtumai išryškėja vos keliose baimių rūšyse: būti atskirtoms nuo tėvų ir svetimų žmonių daugiau bijo mergaitės. Tačiau stomatologų (o tuo pačių dantų skausmo) daugiau bijo tyrime dalyvavę berniukai negu mergaitės. Dažniausiai tyrime dalyvavę vaikai bijo netekti artimųjų (62,6%), nes tėvai yra jų saugumo garantas. Lyginant su literatūroje pateikiamais duomenimis apie ikimokyklinio amžiaus vaikų baimes, mūsų tyrime dalyvavusių (60%) vaikų turėjo didesnę gaisro baimę. Dalis vaikų turi tas pačias baimes kaip ir jų motinos. Galima daryti prielaidą, kad kai kurias baimes vaikai perėmė iš motinų, nes kai kurie vaikai turi tas pačias baimes kaip ir motinos. Išvados. Tyrime dalyvavę ikimokyklinio amžiaus vaikai, turintys regos sutrikimų, neturi išskirtinių baimių, lyginant su šio amžiaus vaikais, neturinčiais regos sutrikimų. Tyrime dalyvavę didesnį baimių skaičių turi vaikai, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, lyginant su tėvais, turinčiais žemesnį išsilavinimą. Tyrime dalyvavę daugiau baimių turi vaikai, gyvenantys nepilnose šeimose. Tyrime dalyvavusios motinos vaikystėje turėjo mažiau baimių, negu turi dabar. Tos pačios baimės, kurias turi tyrime dalyvavę ir vaikai, ir kai kurie tėvai, gali būti vaikų perimtos iš tėvų.

Reikšminiai žodžiai: baimės, ikimokyklinukai, regos sutrikimai.

PSICHOSOCIALINĖ REABILITACIJA IR APLINKOS TERAPIJA VAIKAMS PATYRUSIEMS SMURTA, RAIDOS TRAUMAS BEI TURINTIEMS ELGESIO IR EMOCIJŲ SUTRIKIMŲ**Psychosocial Rehabilitation and Milieu Therapy for Children Experienced Abuse, Developmental Trauma and Having Emotional and Behavioral Disorder****Gražina Liutkevičė** (Vilniaus vaikų socialinės globos namai "Gilė")*grazina.liutkevica@gmail.com*

Eglė Kuraitė-Žičkė (Vilniaus vaikų socialinės globos namai "Gilė")

Pranešime pristatoma Psichosocialinio rehabilitacijos centro (toliau - Centro), pradėjusio veikti 2019 m. sausio mėn. veikla. Centras veikia iš Vilniaus m. savivaldybės dotacijų, į jį patenkama Savivaldybėje sudarytos Komisijos sprendimu. Centras skirtas 8 – 13 m. vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, patyrusiems smurtą, nepriežiūrą, turintiems raidos traumų, dezorganizuotą prieraišumą. Pristatoma centro struktūra, tikslai, teorinis ir praktinis pagrindimas, aptariami aplinkos terapijos principai, kiti darbo metodai ar elementai. Apibūdinama klientų specifika bei sunkumai, sunkumai kylantys globėjams, apžvelgiami esamos pagalbos sistemos ribotumai bei išskylantys iššūkiai. Pabrėžiama švietimo, vaiko sunkumų vienodo supratimo bei visapusiško komandinio darbo svarba.

Reikšminiai žodžiai: psichosocialinė rehabilitacija, aplinkos terapija.

PSICHIKOS SVEIKATOS SLAUGYTOJŲ FIZINIO AKTYVUMO, PSICHOLOGINIO ATSPARUMO IR SUBJEKTYVIAI VERTINAMOS SVEIKATOS RYŠYS

The Relationship between Physical Activity, Psychological Resilience and Subjectively Assessed Health of Mental Health Nurses

Vilma Nichols (Reabilitacijos sanatorija "Palangos gintaras")

vilmanichols7@gmail.com

Loreta Bukšnytė – Marmienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas. Psichiatrinė slauga traktuojama, kaip viena iš labiausiai stresą keliančių profesijų pasaulyje. Kadangi psichikos sveikatos slaugytojų darbo specifika, beveik nesuteikia galimybės išvengti žalingų stresorių poveikių, tai reiktų atkreipti dėmesį į būdus padėsiančius stiprinti darbuotojų sveikatą. Daugelyje mokslinių tyrimų yra įrodyta fizinio aktyvumo nauda sveikatai. Kitas veiksnys, stiprinantis sveikatą yra psichologinis atsparumas. Kadangi psichikos sveikatos slaugytojams yra labai svarbu išlaikyti gerą tiek psichinę, tiek fizinę sveikatą, o psichologinis atsparumas, intensyvaus streso paveiktam, padeda atsigauti ir gebėti situaciją vertinti objektyviai. Tyrimo tikslas - nustatyti psichikos sveikatos slaugytojų fizinio aktyvumo skirtingose kasdienio gyvenimo srityse (darbo metu, namų ruošoje, laisvalaikio metu bei judant iš vienos vietos į kitą), psichologinio atsparumo ir subjektyviai vertinamos sveikatos ryšį. Tyrime dalyvavo 104 psichikos sveikatos slaugytojos iš dviejų Lietuvos psichiatrijos profilio ligoninių. Tyrimo metodai: Tarptautinio fizinio aktyvumo klausimyno lietuviška ilgoji versija (IPAQ-LT); Dispozicinio atsparumo skalė (angl. Dispositional Resilience Scale – DRS - 15); Subjektyvaus sveikatos vertinimo klausimynas (A. Goštautas, 2012). Tyrimo rezultatai parodė, kad psichikos sveikatos slaugytojų fizinis aktyvumas laisvalaikio metu yra statistiškai reikšmingai teigiamai susijęs su psichologiniu atsparumu ir subjektyviai vertinama sveikata. Psichikos sveikatos slaugytojų psichologinis atsparumas ir subjektyviai vertinama sveikata statistiškai reikšmingai nėra susiję su fiziniu aktyvumu darbo metu, fiziniu aktyvumu namų ruošoje bei fiziškai aktyviu judėjimu iš vienos vietos į kitą. Statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys nustatytas tarp psichologinio atsparumo ir psichikos sveikatos slaugytojų subjektyviai vertinamos sveikatos. Nustatyta, kad psichikos sveikatos slaugytojų geriau subjektyviai vertinamai sveikatai prognostinę vertę turi didesnis psichologinis atsparumas ir didesnis fizinis aktyvumas laisvalaikio metu. Psichologinis atsparumas stipriau veikia psichikos sveikatos slaugytojų sveikatą nei fizinis aktyvumas. Kitaip tariant, psichologinis atsparumas yra svarbesnis psichikos sveikatos slaugytojų sveikatą apsaugantis veiksnys, nei fizinis aktyvumas.

Reikšminiai žodžiai: subjektyvus sveikatos vertinimas, fizinis aktyvumas, psichologinis atsparumas, psichikos sveikatos slaugytojas.

Į SPRENDIMUS SUTELKTA KOMPIUTERINĖ SAVI-PAGALBOS PROGRAMA STUDENTAMS PO 10 M.: VYSTYMO IR VEIKSMINGUMO TYRIMŲ APŽVALGA

Computerized Solution-Focused Self-Help Program for Students after 10 Years: Review of Development and Outcome Research

Rytis Pakrošnis (Vytauto Didžiojo universitetas)

rytis.pakrosnis@vdu.lt

Viktorija Čepukienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Mokslininkai jau kurį laiką stebi augantį psichologinius sunkumus patiriančių studentų skaičių, o pagalbos į specialistus kreipiasi tik maža sunkumus išgyvenančių studentų dalis. Tai skatina studentų psichologine gerove besirūpinančius specialistus ieškoti inovatyvių būdų, kaip padidinti pagalbos prieinamumą ir patrauklumą. Pranešimo autoriai jau daugiau nei 10 metų tyrinėja galimybę savi-pagalbos kontekste pritaikyti į sprendimus sutelktos terapijos principus ir priemones, kurie, remiantis moksline literatūra, itin gerai dera su savi-pagalbos idėjomis, nes orientuojasi į asmens stiprybes ir išteklius bei pabrėžia, jog mūsų vidinis pasaulis yra nuolatiniame kitimo procese. Nuo 2014 m. Vytauto Didžiojo universiteto studentai gali naudotis į sprendimus sutelkta kompiuterine savi-pagalbos programa, siekdami savarankiškai spręsti iškylančius sunkumus ar siekti asmeninio tobulėjimo. Šiame pranešime trumpai apžvelgiamas į sprendimus sutelktos kompiuterinės savi-pagalbos programos vystymo procesas per pastaruosius 10 m.: kūrimo idėja, vystymo etapai, palaiptiniam pereinant nuo popierinio darbalapio prie kompiuterinės interaktyvios programos ir kiekviename etape atliktų veiksmingumo tyrimų, taikant subjektyvias ir standartizuotas tyrimo metodikas, svarbiausi rezultatai ir išvados. Į sprendimus sutelktos savi-pagalbos priemonių veiksmingumas skirtinguose vystymo etapuose vertintas remiantis 10 balų skale, matuojančia subjektyvų gyvenimo srities, kurioje siekiama pokyčių, sunkumą ir standartizuotu klausimynu (Outcome Questionnaire (OQ-45.2), Lambert, Burlingame, 1996). Pristatyme lyginami daugiau nei 400 skirtinguose etapuose sukurtas į sprendimus sutelktas savi-pagalbos priemonės naudojusių VDU studentų ir lyginamosios grupės be poveikio ($n = 99$) duomenys. Taip pat pristatomi skirtinguose vystymo etapuose surinkti dalyvių atsiliepimai apie į sprendimus sutelktos savi-pagalbos priimtinumą ir naudingumą. Visuose vystymo etapuose į sprendimus sutelktas savi-pagalbos priemonės studentai įvertino kaip naudingas ir priimtinas. Rezultatai atskleidė, kad visuose etapuose savi-pagalbos priemonės naudojusių studentų grupėse teigiami pokyčiai buvo statistiškai reikšmingai didesni nei lyginamojoje grupėje. Be to, išryškėjo veiksmingumo didėjimo tendencija einant nuo paprastos popierinės formos link sudėtingesnės kompiuterinės savi-pagalbos programos. Į sprendimus sutelktos kompiuterinės savi-pagalbos programos veiksmingumo ir priimtumo naudotojams rezultatai rodo, kad tokio pobūdžio savi-pagalbos priemonė yra svarbi studentų psichologinės gerovės puoselėjimo sistemos dalis.

Reikšminiai žodžiai: studentų psichologinė gerovė, savi-pagalba, į sprendimus sutelkta terapija, kompiuterinių intervencijų veiksmingumas.

LIETUVOS PAAUGLIŲ DALYVAVIMAS ELEKTRONINĖSE PATYČIOSE**The Participation of Lithuanian Adolescents in Cyber-Bullying****Robertas Povilaitis** (Vilniaus universitetas)*robertas.povilaitis@mf.vu.lt*

Vilmantė Pakalniškienė (Vilniaus universitetas)

Augustė Nomeikaitė (Vilniaus universitetas)

Neringa Grigutytė (Vilniaus universitetas)

Saulė Raižienė (Vilniaus universitetas)

Kompiuteris, internetas, mobilieji telefonai yra tapę neatsiejamą vaikų ir suaugusiųjų gyvenimo dalimi. Virtuali erdvė suteikia daug naujų galimybių – greitą informacijos paiešką ir perdavimą, galimybę žaisti, bendrauti su artimais žmonėmis. Tačiau greta pozityvių patirčių internete galima susidurti su įvairiais pavojais - seksualiniu viliojimu, sekstingu, patyčiomis, nelegaliu turiniu, privatumo pažeidimais. Tyrimai atliekami skirtingose pasaulio šalyse ir skirtinga metodika rodo, kad elektroninių patyčių paplitimas labai skiriasi. Hamm su bendraautoriais (2015) apžvelgęs 36 studijas apie elektronine patyčias apskaičiavo, kad patyčių paplitimo mediana buvo 23 proc. Tyrimu siekiama įvertinti Lietuvos paauglių patyrimą ir dalyvavimą elektroninėse patyčiose, bei sąsajas su individualiais (amžius, lytis, nuostatos į smurtą, elgesio ir emociniai sunkumai), šeimos (saugumo jausmas namuose, tėvų domėjimasis vaikų veikla internete, patarimai kaip elgtis, kalbėjimasis su tėvais apie neigiamas patirtis) bendraamžių ir mokyklos (mokyklos taisyklės apie naudojimąsi internetu, pokalbiai su vaikais apie elgesį internete, apie galimus pavojus ir pagalbos galimybes) veiksniais. Tyrimui buvo naudojamas tarptautinio tyrimo koordinatorių paruoštas klausimynas. Tyrime dalyvavo 522 13-17 metų paaugliai, tačiau tolimesnėje analizėje buvo naudojami 504 paauglių (335 mergaičių, 169 berniukų), kurie atsakė į du klausimus apie elektroninių patyčių patyrimą ir tyčiojimąsi, atsakymai. Duomenys surinkti 2018 m. projekto „Lietuvos vaikų ir paauglių naudojimas internetu: grėsmių ir galimybių tendencijos ES šalių kontekste“ (Nr. S-MIP-17-1/LSS-250000-1087) metu. Pagal dalyvavimą patyčiose buvo išskirtos keturios paauglių grupės pagal skirtingą įsitraukimą į elektronines patyčias: a) tik patyčias patyrę vaikai (N=58), b) patyčias patyrę ir tyčiojęsi iš kitų vaikai (N=22), c) tik tyčiojęsi vaikai (N=14), d) patyčių nepatyrę ir nesityčioję vaikai (N=410). Pranešime bus pristatomi grupių palyginamai pagal įvairius individualius, šeimos, draugų ir mokyklos veiksnius. Išryškėjo skirtumai tarp skirtingo įsitraukimo į patyčias internete grupių pagal gaunamą informaciją iš mokytojų, nuostatas į smurtą ir reagavimą į neigiamą patirtį internete.

Reikšminiai žodžiai: elektroninės patyčios, paaugliai, pavojai internete.

MEDICINOS PSICHOLOGAS TEISMO PROCESĖ

Medical Psychologist in Legal Proceeding

Ieva Salialionė (Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba)

salialione@gmail.com

Baudžiamajame procese, teismui iškilus klausimų dėl teismo dalyvio (įtariamojo, nukentėjusiojo) psichikos būsenos, teismo dalyviui gali būti skiriamos teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės. Ekspertizei atlikti užprašomi teismo dalyvio medicinos dokumentai iš asmens sveikatos priežiūros įstaigų. Medicinos psichologų įrašai medicinos dokumentuose tampa teismui potencialiai aktualia medžiaga, nes paciento būsenos korektiški aprašymai padeda suprasti paciento savijautą ir savimonę prieš, per ir po byloje nagrinėjamo įvykio, įvykio poveikį paciento psichikos sveikatai; dėl to svarbu, kad medicinos psichologai tinkamai pildytų įrašus medicinos dokumentuose, fiksuodami informacijos šaltinius. Reikia turėti omenyje galimus simuliacijos atvejus, kai pacientas kreipiasi į medicinos psichologą su tikslu, kad reikiamu laiku jo medicinos dokumentuose atsirastų jam teisme naudingi įrašai; dėl to svarbu kritiškai įvertinti skundus, aprašyti ir objektyviai stebėtą būseną. Civilinių bylų dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo atvejais medicinos psichologai turi būti ypač budrūs, nes kai kurie tėvai pateikia psichologams tendencingą informaciją, siekdami teisme panaudoti kitai pusei nepalankias vaiko psichologinio įvertinimo išvadas. Dėl to vaikų atveju medicinos dokumentuose svarbu fiksuoti, su kuo atvyko vaikas; ar vaiką atvedęs asmuo yra teisėtas vaiko atstovas; jei vaiką atvedęs atstovas išsako kito vaiko atstovo neigiamus veiksmus vaiko ar kitų šeimos narių atžvilgiu, neigiamą kito atstovo poveikį vaiko būsenai, neigiamą vaiko santykį su kitu atstovu – ar medicinos psichologas bandė pasikviesti į konsultaciją kitą vaiko atstovą ir išklausyti jo požiūrį; aprašyti, kokią informaciją pasakė kuris atstovas, kokią – pats vaikas, nedalyvaujant atstovams, o ką stebėjo pats medicinos psichologas; darant išvadas, kritiškai vertinti atstovų suteiktą informaciją, remtis realiai stebėtais vaiko santykiais, būseną. Korektiškai pildoma medicinos psichologo dokumentacija gali padėti teismui vykdyti teisingumą bei apsaugoti patį medicinos psichologą nuo jo darbo svarstymų darbovietėje, VASPVT, LPS Etikos komitete bei nuo ieškinių dėl patirtos žalos atlyginimo. Tai taps ypač aktualu nuo 2020-01-01, kai medicinos psichologija taps licencijuojama asmens sveikatos priežiūros veikla. Pranešimo metu taip pat bus pateikiama rekomendacijų, kaip medicinos psichologui liudyti teisme.

Reikšminiai žodžiai: medicinos psichologas, dokumentacija, teismas.

LIGONINĖ VAIKO AKIMIS: KOKYBINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA**Children's Views on Hospital: a Review of Qualitative Studies****Daiva Vanagė** (Mykolo Romerio universitetas)*vanage.daiva@gmail.com*

Net ir trumpa hospitalizacija yra stresinė situacija vaikui ir gali neigiamai veikti tolesnę ligos eigą ir psichosocialinę vaiko raidą (Livesley, Long, 2013; Ford, 2011; Wilson et al., 2010; Melnyk, 2000; Vernon et al., 1965 ir kt.). Dėl savo dar besivystančių kognityvinių ir emocinių gebėjimų, taip pat didelės priklausomybės nuo kitų, vaikai yra ypatingai pažeidžiami, jų adaptacija ligoninėje žymiai sudėtingesnė, nei suaugusiųjų. Apie 60 – 90 proc. vaikų patiria neigiamą hospitalizacijos poveikį: juos kamuoja miego sutrikimai, košmarai, išsiskyrimo baimė, agresyvus elgesys, regresija, liūdesys, apatija, padidėjusi gydytojų ir ligoninių baimė ir kt. (Rennick, Rashotte, 2009; Wright et al., 2007; Coyne, 2006; Kain et al., 1999). Didelėje dalyje ankstesnių tyrimų apie hospitalizacijos poveikį vaikui dažniausiai būdavo apklausiami tėvai, slaugytojai, gydytojai ar kita artima aplinka: anksčiau manyta, kad dėl savo nesubrendimo vaikai nėra patikimi respondentai (Coyne, 1998; Hall, 1987), taip pat trūko instrumentų vaikų patyrimui vertinti, aprašyti (Coyne, 1998). Šiandien jau daugelis autorių (Boztepe et al., 2017; Corsano et al., 2015; Corsano et al., 2013; Ford, 2011) aptaria būtinybę apie buvimo ligoninėje patyrimą išgirsti iš pačių vaikų. Vaikai yra pajėgūs išsakyti mintis, nuomonę ir jausmus apie buvimą ligoninėje, jų patyrimui analizuoti yra kuriamos metodikos. Šio pranešimo tikslas – aptarti vaikų subjektyvų ligoninės patyrimą, analizuojant naujausių kokybinių tyrimų duomenis. Išskirtos ir aptartos vaikų patirtys, susijusios su sveikatos priežiūros specialistų savybėmis, komunikacija, kontaktu su šeima ir bendraamžiais, gydymo procedūromis ir fizine ligoninės aplinka. Taip pat išskirti vaikų atsparumą neigiamai hospitalizacijos įtakai didinantys veiksniai.

Reikšminiai žodžiai: vaikai, ligoninė, kokybiniai tyrimai, apžvalga.

SĄSAJOS TARP NUOSTATŲ Į VAIRAVIMĄ, VAIRAVIMO ELGSENOS IR LAIKO PERSPEKTYVOS: Į ASMENĮ ORIENTUOTAS POŽIŪRIS

The Links between Driving Attitudes, Driving Behaviour and Time Perspective: a Person-Centred Approach

Antanas Kairys (Vilniaus universitetas)

antanas.kairys@fsf.vu.lt

Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas)

Vytautas Jurkuvėnas (Vilniaus universitetas)

Eleonora Šeimienė (KOG rinkodaros ir komunikacijos mokslų institutas)

Lyginant su kitomis Europos šalimis, Lietuva susiduria su ypač daug problemų, susijusių su saugumu keliuose. Duomenys rodo, kad nepaisant gerėjančios padėties, Lietuva vis dar išlieka tarp pirmaujančių valstybių pagal žūtis keliuose Europoje. Ši situacija skatina ieškoti galimų kelių eismo taisyklių pažeidimų, nesaugaus vairavimo priežasčių. Dažnai pripažįstama, kad suprantant nesaugų vairavimą ir kelių eismo taisyklių pažeidimus, svarbų vaidmenį vaidina psichologiniai žmogaus ypatumai. Tarp šių psichologinių ypatumų dažnai minimos vairuotojų nuostatos (Fruhen & Flin, 2015; Slavinskienė ir kt., 2018) ir laiko perspektyva (Zimbardo et al., 1997), tačiau tyrimuose retai naudojama į asmenį orientuota analizės strategija (Bergman & Wangman, 2014). Šio tyrimo tikslas: naudojant į asmenį orientuotą požiūrį, išanalizuoti sąsajas tarp nuostatų į vairavimą, vairavimo elgsenos ir laiko perspektyvos. Tyrime dalyvavo 788 vairuotojai (vidutinis amžius 39,4 m.; 50,6% tiriamųjų buvo vyrai). Imtis savo sudėtimi atitiko Lietuvos vairuotojų populiaciją. Tyrimui buvo naudotas internetinis klausimynas, kurį sudarė klausimai apie vairavimo elgesį, originali Nuostatų apie vairavimą skalė ir Zimbardo laiko perspektyvos klausimyno trumpoji versija (Danner et al., 2016). Naudojant faktorių analizę, iš Nuostatų apie vairavimo skalės teiginių suformuotos trys subskalės: Nuostatų į vairavimo pažeidimus ir greičio viršijimą, Nuostatų į bausmes ir Vairavimo etiketo. Remiantis šių subskalių įverčiais, vairuotojai buvo suskirstyti į tris klasterius: mandagių pažeidėjų, nemandagių pažeidėjų ir taisyklių besilaikančių vairuotojų. Tolesnė analizė parodė, kad į skirtingus klasterius patenkantys vairuotojai atliko skirtingą kelių eismo taisyklių pažeidimų skaičių, taip pat aptikti ir jų laiko perspektyvos įverčių skirtumai. Tyrimo rezultatai leido išskirti savo nuostatomis, elgsena ir laiko perspektyva besiskiriančias vairuotojų grupes bei patvirtino prielaidą, kad vairuotojų nuostatos siejasi su jų vairavimo elgsena ir laiko perspektyva. Rezultatai pagrindžia intervencijų, skirtų keisti nuostatas, taikymo prasingumą.

Reikšminiai žodžiai: nuostatos į vairavimą, vairuotojų elgsena, laiko perspektyva.

ASMENYBĖS BRUOŽŲ REIKŠMĖ EMIGRAVUSIŲ IR LIETUVOJE GYVENANČIŲ LIETUVIŲ GEROVĖS IR SOCIALINIO PASITIKĖJIMO RYŠIUI

The Role of Personality Traits for Relation between Well-Being and Social Trust in Lithuanians and Lithuanian Emigrants

Rasa Markšaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

rasa.marksaityte@vdu.lt

Auksė Endriulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Laura Šeibokaitė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Pastaruoju metu daugelis autorių gana vienareikšmiškai nurodo, kad didesnis socialinis pasitikėjimas lemia aukštesnę žmogaus gerovę. Taip pat nurodoma, jog socialinio pasitikėjimo reikšmė gerovei yra netgi svarbesnė nei gaunamos asmens pajamos. Vis tik, emigracijos kontekste ryšys tarp pasitikėjimo ir gerovės tyrinėtas itin mažai, be to, nėra atsižvelgiama, kiek šiam ryšiui reikšmės turi žmogaus asmenybė. Todėl šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar skirtingais asmenybės bruožais pasižyminčių lietuvių (emigravusių ir gyvenančių Lietuvoje) gerovės ir socialinio pasitikėjimo ryšys skiriasi. Tyrime dalyvavo 1206 lietuviai (80,3 proc. moterys; 52,3 proc. gyvenantys emigracijoje). Tiriamųjų gerovei matuoti pasirinktas Psichikos sveikatos kontinuumo klausimynas (Keyes, 2009), tiriamųjų socialinis pasitikėjimas matuotas naudojant 12 klausimų iš Europos socialinio tyrimo. Tiriamųjų asmenybės bruožų išreikštumui įvertinti naudota lietuviška „Penketo svarbiausių“ bruožų klausimyno versija (Benet-Martinez, John, 1998; Endriulaitienė, Ševelytė, 2009; John, Donahue, Kentle, 1991; John, Naumann, Soto, 2008; Markšaitytė, Endriulaitienė, Šeibokaitė, 2009). Projektas finansuotas Lietuvos mokslo tarybos (Nr. MIP-007/2013). Pagal asmenybės bruožus visi tiriamieji buvo suskirstyti į dvi grupes: pasižymintys žemesnio neurotizmo asmenybės profiliu (46,2 proc.; kai neurotizmas yra silpniausiai išreikštas bruožas, o kiti bruožai yra daug stipriau išreikšti) ir pasižymintys žemesnės ekstraversijos ir aukštesnio neurotizmo asmenybės profiliu (53,8 proc.; kai neurotizmo bruožas išreikštas stipriau už ekstraversiją). Nustatyta, kad žemesnės ekstraversijos ir aukštesnio neurotizmo asmenybės profiliu pasižyminčių asmenų emocinė, socialinė ir psichologinė gerovė buvo susijusi su didesniu pasitikėjimu tiek žmonėmis, tiek ir politinėmis bei visuomeninėmis institucijomis, o žemesnio neurotizmo asmenybės profiliu pasižyminčių visi gerovės komponentai buvo susiję su didesniu pasitikėjimu institucijomis, bet ne žmonėmis. Šios sąsajos išliko ir kontroliuojant tiriamųjų sociodemografines charakteristikas, emigracinį statusą bei šeimos pajamų dydį. Be to, žemesnės ekstraversijos ir aukštesnio neurotizmo asmenybės profiliu pasižyminčių grupėje koreliacija tarp gerovės ir pasitikėjimo institucijomis buvo reikšmingai stipresnė. Tokie tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad asmenybės bruožai lemia savo gyvenimo aplinkybių vertinimą.

Reikšminiai žodžiai: gerovė, socialinis pasitikėjimas, asmenybės bruožai, emigrantai.

KAIP KEIČIASI RŪKYMAS JUNG TINĖJE KARALYSTĖJE? TĚSTINĖ LATENTINĖ-STRUKTŪRINĖ ANALIZĖ 2016–2017 METAIS

Transitions in smoking and nicotine use from 2016 to 2017 among a UK cohort of past-year smokers

Erikas Simonavicius (King's College London)

erikas.simonavicius@kcl.ac.uk

Leonie S. Brose (King's College London)

Ann McNeill (King's College London)

Įvadas Rūkymas – svariausias iš koreguojamų veiksnių, sukeliančių gyvenimo trukmės, fizinės ir psichinės sveikatos nelygybę visuomenėje. Per paskutinį dešimtmetį tabako ir nikotino vartojimas Jungtinėje Karalystėje (JK) stipriai pakito: rūkančiųjų sumažėjo, išaugo elektroninių cigarečių (e-cigarečių) vartojimas, o tabako kontrolės iniciatyvos išskyrė žalos mažinimo svarbą tarp rūkančiųjų. Siekdami įvertinti JK rūkančiųjų pokyčius, išskyrėme rūkančiųjų bei metusių rūkyti grupes ir aprašėme kaip rūkantieji keičia grupes metų eigoje. Metodika Tęstiniame tyrime analizuoti 2857 neseniai metusių ir esamų rūkančiųjų iš JK duomenys. Tiriamieji apklausti internetu 2016-ųjų birželį ir pakartotinai tirti 2017-ųjų spalį. Naudojant tęstinę latentinę-struktūrinę analizę tiriamieji suskirstyti į grupes pagal tabako, e-cigarečių bei pakaitinės nikotino terapijos (PNT) vartojimą, potraukį rūkyti ir mėginimus mesti rūkyti. Išskirtos grupės palygintos pagal sociodemografinius (amžius, lytis, išsilavinimas, pajamos) bei rūkymo (surūkomų cigarečių skaičius, noras mesti rūkyti, pagalba metant rūkyti) kintamuosius naudojant Chi-kvadrato testą bei Kramerio V koeficientą. Rezultatai Tęstinė latentinė-struktūrinė analizė išskyrė keturias rūkančiųjų (sunkūs rūkaliai, lengvi rūkaliai, rūkaliai vartojantys PNT, rūkaliai vartojantys e-cigaretes) bei dvi metusių rūkyti (buvę rūkaliai, buvę rūkaliai vartojantys e-cigaretes) grupes. Lengvi ir sunkūs rūkaliai nevartojo kitų nikotino produktų ir nebandė mesti rūkyti, 2016 ir 2017-aisiais šios grupės sudarė beveik pusę tiriamųjų (50,48% ir 47,06%). Tikimybė 2017-aisiais pasilikti toje pačioje grupėje svyravo nuo 75,3% rūkaliams vartojantiems e-cigaretes iki 86,6% sunkiems rūkaliams. Metusių rūkyti grupių dydis 2017-aisiais išaugo 7,68%, daugiausia augo buvusių rūkalių grupė (+6,29%). Rūkantieji kartu vartoję nikotino produktus turėjo didžiausią tikimybę pakeisti grupę 2017-aisiais: labiausiai sumažėjo rūkalių vartojančių PNT grupė (4,89%), o rūkaliai vartojantys e-cigaretes turėjo didžiausią tikimybę mesti rūkyti (17,5%). Buvę rūkaliai vartojantys e-cigaretes turėjo 9,0% tikimybę nebevartoti e-cigarečių bei 7,1% tikimybę pereiti į rūkalių vartojančių e-cigaretes grupę. Išvados E-cigarečių vartojimas tarp rūkančiųjų ir metusių rūkyti augo, tačiau didžioji dauguma rūkančiųjų nekeitė rūkymo įpročių: nebandė mesti rūkyti ar vartoti mažiau žalingus nikotino produktus. Rezultatai pabrėžia, jog didžiausias sveikatos specialistų dėmesys turėtų būti skiriamas rūkantiems ir nevartojantiems kitų nikotino produktų.

Reikšminiai žodžiai: rūkymas, nikotinas, elektroninės cigaretės, žalos mažinimas.

POŽIŪRIO Į BAUDŲ, GAUNAMŲ UŽ KELIŲ EISMO TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS, TEISINGUMĄ ANALIZĖ: LYTIES IR VAIRAVIMO PATIRTIES SVARBA

Analysis of drivers' attitude towards fairness of penalties for traffic rules violations: the importance of driver's gender and driving experience

Justina Slavinskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

justina.slavinskiene@vdu.lt

Laura Šeibokaitė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Steponas Nacius (Vytauto Didžiojo universitetas)

Auksė Endriulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Rasa Markšaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Baudos už kelių eismo taisyklių (KET) pažeidimų, taikomos rizikingai vairuojantiems, įstatymams nepaklūstantiems vairuotojams. Nors šių nuobaudų paskirtis – motyvuoti vairuotojus nekaroti rizikingo elgesio kelyje, pastebėta, kad kai vairuotojai vertina baudą kaip neteisingą vairuotojo atžvilgiu, jie linkę kartoti netinkamą elgesį. Kadangi iki šiol mažai tyrinėta, kas lemia baudos kaip teisingos ar neteisingos vertinimą, šio tyrimo tikslas – įvertinti skirtingo amžiaus ir įvairių vairavimo patirtį turinčių vairuotojų požiūrio į baudų, gaunamų už KET pažeidimus, vertinimų skirtumus. Tyrime dalyvavo 166 vairuotojai, iš kurių 41% pažymėjo, jog per pastaruosius tris metus buvo bausti dėl KET pažeidimų (59,3% jų viršijo leistą greitį), 59% - nebuvo bausti. Tyrimo klausimynu įvertintos respondentų demografinės charakteristikos: lytis, amžius, išsilavinimas, vairavimo stažas, baustumas ar nebaustumas dėl KET pažeidimų bei eismo įvykių sukėlimo patirtis. Įvertintas ir subjektyvus požiūris į baudų, skiriamų už dvidešimt skirtingų KET pažeidimų, teisingumą (Rosenbloom, Shalar, 2007). Rezultatai parodė, kad moterys baudas, gaunamas dėl pavojingo lenkimo, vairavimo neprisėgus saugos diržų, mobiliojo ryšio priemonių naudojimo vairavimo metu bei rizikingu elgesiu sankryžose, vertina kaip labiau teisingas nei vyrai. Nustatyta, kad ne vairuotojų amžius, o vairavimo patirtis yra svarbi baudų, gaunamų už KET pažeidimus, teisingumo vertinimui. Vairuotojai, turintys didesnę vairavimo stažą baudą dėl leistino greičio viršijimą 40 km/h ir daugiau, vertino kaip mažiau teisingą nei vairuotojai, turintys mažesnę vairavimo stažą. Vairuotojai, per pastaruosius trejus metus bausti dėl KET pažeidimų, baudas dėl kai kurių KET pažeidimų (pvz., mobiliojo ryšio naudojimo vairuojant) vertino kaip mažiau teisingas nei vairuotojai, neturėję baudų. Vairuotojai, per pastaruosius trejus metus sukėlę eismo įvykį, baudas susijusias su rizikingu elgesiu sankryžose, vertino kaip mažiau teisingas nei vairuotojai, nesukėlę eismo įvykio. Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidą, jog vyrai ir rizikingo vairavimo pasekmių praeityje patyrę vairuotojai nelinkę baudų, skiriamų dėl KET pažeidimų vertinti kaip teisingų, kas galimai mažina jų įsipareigojimą ir atsakomybę laikytis saugų elgesį kelyje reglamentuojančių įstatymų ir skatina rizikingai vairuoti.

Reikšminiai žodžiai: požiūris į baudas, teisingumo vertinimas, KET pažeidimai.

MNEMONINIŲ TECHNIKŲ PANAUDOJIMAS IR MELO APTIKIMAS PAKARTOTINĖSE APKLAUSESE: VERTINTOJŲ TIKSLUMAS ATPAŽĪSTANT TEISINGUS IR MELAGINGUS PARODYMUS

Mnemonic Techniques and Lie Detection: Accuracy of Truth and Deception Judgements in Repeated Accounts

Aleksandras Izotovas (Portsmuto universitetas)

aizotovas@gmail.com

Aldert Vrij (Portsmuto universitetas)

Leif A. Strömwall (Geteborgo universitetas)

Samantha Mann (Portsmuto universitetas)

Šiame eksperimente buvo siekiama nustatyti, ar mnemoninės (t.y. informacijos atkūrimą palengvinančios) technikos apklausų metu gali padėti atskirti tiesą sakančių ir meluojančių asmenų parodymus. Ankstesniame tyrime (Izotovas ir kt., 2018) buvo aptikta, kad kai skirtingos mnemonikos (t.y., konteksto atkūrimo, piešinio, ar įvykių sekos) buvo naudojamos apklausose, atliktose iš karto po incidento, tiesą sakantys apklausiamieji pateikė reikšmingai daugiau skirtingų (vaizdinių, erdvinių, laiko ir veiksmo) detalių pasakojimuose tiek iš karto, tiek praėjus dviem savaitėms po įvykio. Taip pat, tiesą sakantys, tačiau ne meluojantys asmenys, buvo linkę pateikti mažiau informacijos lyginant ankstesnius su vėlesniais parodymais. Šio eksperimento dalyvių (n = 92) buvo prašoma perskaityti transkribuotas pakartotines Izotovas ir kt. (2018) tiriamųjų apklausas ir įvertinti, ar parodymai buvo teisingi, ar melagingi. Viena tyrimo dalyvių grupė (n = 46) buvo informuota apie Izotovo ir kt. (2018) eksperimento rezultatus, t.y. tiriamiesiems buvo pateikta instrukcija, į ką atkreipti dėmesį vertinant parodymų teisingumą. Kita grupė (n = 46) šios instrukcijos negavo. Po vertinimų, ar informacija buvo teisinga, ar melaginga, tiriamiesiems buvo pateiktas atviras klausimas, į kokius tiesos/melo požymius jie atsižvelgė priimdami sprendimus dėl perskaitytų parodymų teisingumo/melagingumo. Rezultatai parodė, kad „informuoti“ tyrimo dalyviai buvo šiek tiek tikslesni (65.2%) už „neinformuotą“ (47.8%) grupę vertindami teisingus parodymus, tačiau skirtumas nebuvo statistiškai reikšmingas. Abiejose grupėse aptiktas identiškasis melagingų parodymų tikslumas (52.2%). Didžioji dalis eksperimento dalyvių abiejose grupėse (72.6%) sprendimus grindė nediagnostiniais, stereotipiniais melo atpažinimo požymiais (pvz. informacijos šaltinio dvejojimas, rišlumo, nuoseklumo stoka parodymuose). Praktinės implikacijos bus pateiktos konferencijos žodinio pranešimo metu.

Reikšminiai žodžiai: verbalinis melo aptikimas, atmintis, mnemoninės technikos, pakartotinės apklausos.

KAS PROGNOZUOJA PAAUGLIŲ DELINKVENTINIO ELGESIO RECIDYVĄ? RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

What Predicts The Delinquency Recidivism Among Adolescents? The Analysis of Risk and Protective Factors

Virginija Klimukienė (Vilniaus universitetas)

virginija.klimukiene@gmail.com

Ilona Laurinaitytė (Vilniaus universitetas)

Alfredas Laurinavičius (Vilniaus universitetas)

Laura Ustinavičiūtė (Mykolo Romerio universitetas)

Mykolas Baltrūnas (Vilniaus universitetas)

Paauglystės laikotarpiui yra būdingas platus delinkventinio elgesio spektras, darantis įtaką paauglio raidai, sveikatai ir gerovei (Steinberg, 2004). Nusikaltimų kreivė, prasidedanti vėlyvoje vaikystėje (apie devintus metus), piką pasiekia paauglystės laikotarpiu (apie 15–19 metus), o po to ima mažėti (Loeber & Stallings, 2011). Nors daugelis paauglių, pirmą kartą patekę teisėsaugos akiratini, savo kriminalinio elgesio karjerą nutraukia ir grįžta į socialiai priimtinos raidos kelią, kai kurie jų, nepaisydami teismo skirtų priežiūros ir auklėjimo priemonių, toliau elgiasi delinkventiškai. Tyrimų duomenys rodo, kad probacijoje prižiūrimų paauglių recidyvo lygis varijuoja nuo 6 iki 23 proc. (Alarid & Rangel, 2018). Visgi tiek recidyvo lygis, tiek jį prognozuojantys veiksniai skiriasi priklausomai nuo delinkventinio elgesio tipo, pavyzdžiui, smurtavimo, nesmurtinio pobūdžio nusikaltimų darymo, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, probacijos sąlygų nepaisymo ir pan. (Viljoen et al., 2018). Atitinkamai šio tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje esančių paauglių rizikos ir apsauginius veiksnius bei nustatyti pastarųjų galimybes prognozuoti paauglių recidyvą artimiausių trijų mėnesių laikotarpiu. Tyrimo metu buvo vertinami 159 probacijos priežiūroje esantys paaugliai (Mamžius = 16.97, SD = 0.81). Rizikos ir apsauginiai veiksniai buvo vertinami naudojant Rizikos ir atsako į intervencijas artimiausiu metu vertinimo paauglių versiją (sutr. START:AV, Viljoen et al., 2018). Taip pat paauglių buvo prašoma užpildyti klausimynus apie jų nuostatas, asocialų elgesį, asmenybės bruožus. Tęstinio tyrimo eigoje, po trijų mėnesių, probacijos pareigūnų buvo prašoma užpildyti klausimynus apie jų prižiūrimų paauglių delinkventinį elgesį paskutinių trijų mėnesių laikotarpiu. Tyrimo rezultatai atskleidė skirtumus tarp skirtingais būdais vertintų rizikos ir apsauginių veiksnių prognostinių galimybių. Pavyzdžiui struktūruoto specialisto sprendimu paremtas rizikos vertinimas prognozavo atliktus nesmurtinius nusikaltimus bei savavališką nedalyvavimą, tuo tarpu smurtinį elgesį ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą prognozavo savistata grįstas asocialaus elgesio ir asmenybės savybių įvertinimas. Pranešime bus aptariami skirtingų vertinimo būdų prognostinį validumą galimai nulemiantys veiksniai bei pristatoma, kokios rizikos ir apsauginių veiksnių kombinacijos geriausiai prognozuoja skirtingas delinkventinio elgesio atmainas.

Reikšminiai žodžiai: delinkventinio elgesio recidyvas, rizikos veiksniai, apsauginiai veiksniai.

GEROS MERGAITĖS, BLOGI BERNIUKAI? KAIP PAAUGLĖS MERGAITĖS IR BERNIUKAI VERTINA BENDRAAMŽIŲ TAISYKLIŲ LAIKYMAŠI

Good Girls, Bad Boys? How Adolescents Girls and Boys Evaluate Peers Compliance to the Rules

Vita Mikuličiūtė (Vilniaus universitetas)

mikuliciute@gmail.com

Lauryna Rakickienė (Vilniaus universitetas)

Gintautas Valickas (Vilniaus universitetas)

Remiantis stereotipais, visuomenėje mergaitės laikomos paklusnėsnėmis nei berniukai. Tyrimai patvirtina, kad tiek mergaitės (Granie, 2007), tiek moterys (Tom & Granie, 2011; Grosch & Rau, 2016) labiau laikosi taisyklių. Kita vertus, pastebima, kad tiek vyrai, tiek moterys vertindami savo lyties atstovų taisyklių laikymąsi demonstruoja vidugrupinio favoritizmo šališkumą: savo lytį vertina kaip pranašesnę (Degreave ir kt., 2015). Vis dėlto atlikta mažai tyrimų apie tai, kaip paaugliai vertina bendraamžių taisyklių laikymąsi priklausomai nuo jų lyties. Taigi šio tyrimo tikslas nustatyti, kaip 11 – 18 m. berniukai ir mergaitės vertina savo ir priešingos lyties bendraamžių taisyklių laikymąsi. Siekta išsiaiškinti, kuris reiškinys – lyčių stereotipizavimas ar vidugrupinio favoritizmo šališkumas – geriau paaiškina paauglių vertinimus. Tyrime dalyvavo 1268 paaugliai iš įvairių Lietuvos mokyklų (43,1 proc. berniukai, 56,9 proc. mergaitės) nuo 11 iki 18 metų amžiaus ($M=14,3$; $SD = 1,98$). Jiems buvo pateikta 12 dileminių situacijų, kurių pagrindiniai veikėjai buvo mergaitės arba berniukai. Dilemų veikėjui (-ai) reikėjo pasirinkti, ar laikytis formalių/neformalių šeimos, bendraamžių, mokyklos ir valstybės taisyklių, ar nesilaikyti. Tyrimo dalyviai turėjo nurodyti, kaip elgsis dilemos veikėjas (-a). Siekiant išbalansuoti dilemos turinio ir veikėjo lyties sąveikos efektus, pusei tyrimo dalyvių buvo pateiktas dilemų rinkinys, kur kas antroje dilemoje veikė berniukai, likusiose – mergaitės, kitai pusei – atvirkščiai. Nustatyta, kad paaugliai berniukai tiek savo pačių, tiek priešingos lyties bendraamžių taisyklių laikymąsi vertina vienodai ($p=0,19$). Mergaitės, vienok, linkusios savo lyties bendraamžes laikyti labiau besilaikančiomis taisyklių ($p=0,005$). Tai iš dalies patvirtina vidugrupinio favoritizmo šališkumo prielaidą. Kita vertus, tai, jog tik mergaitės linkusios savo lyties bendraamžes vertinti kaip labiau besilaikančias taisyklių, leidžia diskutuoti ir apie “paklusnių mergaičių” stereotipo gajumą tarp paauglių.

Reikšminiai žodžiai: taisyklių laikymasis, lyčių skirtumai.

KĄ KIEKVIENAS PSICHIKOS SVEIKATOS SPECIALISTAS TURI ŽINOTI, KAI SAVO DARBE SUSIDURIA SU SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIA MOTERIMI. KĄ DARYTI IR KO NE

What Every Mental Health Specialist Should Know When Coming in Contact with a Domestic Violence Victim? Dos and Don'ts

Lilija Henrika Vasiliauskė (Asociacija Vilniaus Moterų namai)

vmotnam@vmotnam.lt

Evelina Dirmotaitė (Asociacija Vilniaus Moterų namai)

Zuzana Vasiliauskaitė (Mykolo Romerio universitetas)

Smurtas artimoje aplinkoje yra plačiai paplitusi problema. Kas trečia pasaulio moteris, kažkuriuo savo gyvenimo laikotarpiu yra patyrusi savo partnerio ar sutuoktinio fizinį ar seksualinį smurtą. Daugybė tyrimų atskleidė, kad smurtas artimoje aplinkoje turi ilgalaikį žalojantį poveikį jį patyrusių moterų sveikatai ir gerovei. Tyrimais patvirtinta, kad iki 84% smurtą patyrusių moterų yra būdingi Potrauminio streso sindromo požymiai, taip pat kiti fiziniai, psichologiniai ir socialiniai sunkumai. Smurtą ir prievartą patyrusių moterų gerovė didele dalimi priklauso nuo aplinkinių reakcijų į jų atskleidžiamą trauminę patirtį. Dėl egzistuojančios stigmos bei plačiai paplitusio aukos kaltinimo, atskleisdamos savo smurtinę patirtį, moterys dažnai susiduria su artimųjų, pareigūnų bei specialistų nepalaikančiu ar netgi kaltinančiu elgesiu. Vis dar plačiai paplitęs manymas, kad bendrosios socialinės ir psichologinės paslaugos yra pakankama pagalba smurtą ir prievartą patyrusioms moterims, tačiau atsiranda vis daugiau įrodymų paneigiančių šį įsitikinimą bei patvirtinančių specializuotos kompleksinės pagalbos būtinumą būtent šiai nukentėjusiųjų grupei. Šio pristatymo metu apžvelgsime, ką reikėtų žinoti, ką daryti ir ko nedaryti psichikos sveikatos specialistams savo darbe susiduriantiems su smurtą ir prievartą patyrusiomis moterimis. Kas yra specializuota kompleksinė pagalba ir kokie yra specializuoto psichologo darbo ypatumai. Kokius sunkumus patiria psichologas ar psichoterapeutas, teikdamas pagalbą šiai tikslinei grupei, ir kaip jų išvengti. Ko turime vengti savo darbe, siekdami nepakenkti savo klientėms. Pristatymo metu taip pat apžvelgsime su šia problema susijusius mokslinius tyrimus.

Reikšminiai žodžiai: smurtas artimoje aplinkoje, psichologo darbas, specializuota kompleksinė pagalba, aukos kaltinimas.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

ATVEJO ANALIZĖ. DAILĖS TERAPIJOS SVARBA ONKOLOGINIAM PACIENTUI**Case Study. Application of Art Therapy on an Oncological Patient****Vaida Adomaitienė***va.adomaitiene@gmail.com*

Dailės terapija (toliau DT) remiasi psichoterapijos bei vizualinės raiškos principais. DT onkologiniams pacientams, kaip teigia tyrėjai, yra būdas lengviau suvokti savo vidinius išgyvenimus bei juos įsisąmoninti (Boehm, Cramer, Staroszyński, & Ostermann, 2014). Pacientai sergantys onkologinėmis ligomis – itin jautri ir dažnai emociškai labai uždara grupė, kuri nėra linkusi verbalizuoti (Wood, Molassiotis, & Payne, 2011). DT šiai pacientų grupei taikytina ir naudinga dėl galimybės kūrybiniame procese atskleisti vidinius emocinius išgyvenimus. Atvejis. 53 metų moteris, esanti onkologinės ligos remisijoje. DT pradėjo lankyti dėl psichiatrės rekomendacijų. Terapijos tikslas – įsivardinti nuolatinio nerimo priežastis ir jas priimti. Taikyta individuali dailės terapija. 8 DT sesijos, viena sesija – 1 val. trukmės. DT sesijos direktyvios, išraiškos priemonių pasirinkimas laisvas. Moteriai DT pirmos sesijos metu sukėlė daug jausmų, išgyvenimų bei leido vizualia forma kalbėti apie išgyvenimus. Eigoje iškėlė mirties, nerimo, nenoro pykti temas. Pacientė nuolatos prašė palaikymo, paguodos ir globos, tačiau taip pat ji vos padrįsinta imdavo si kūrybinio proceso. Kiekvienoje sesijoje pacientė kūrinuose vis prabildavo apie nerimą nerasti savo vietos, nerasti „savo kranto“, nežinojimą kaip elgtis naujose erdvėse. Pati ji tą siedavo su itin pakitusiu savo kūnu, atsiradusia sociumo baime. DT kūriniai nuo labai abstrakčių kito link konkrečių, su labai aiškiu turiniu. Kūrybinis procesas kito nuo uždaro, nedrįsaus iki laisvo, atviro, piešinyje skatinančio dialogą tarp pacientės ir terapeutės. Apibendrinant, DT dinamika, kūriniai pacientei liudijo jos gyvybingumą, įgalumą ir gebėjimą būti santykiuje. Dailės terapijos sesijas pacientė nutraukė sakydama, jog kraujo tyrimai geri, liga neatsinaujina, emocinė būseną stabili, tikino išmokusi nerimą išveikti kūryboje, parodyti kaip jaučiasi. Po atsisveikinimo praėjus keletui mėnesių pacientė mirė. Taigi, dailės terapijos taikymas onkologiniam pacientui yra svarbus ne tik dėl gebėjimo drąsiau reikšti savo išgyvenimus, bet ir dėl galimybės save realizuoti ir matyti savo fizines bei kūrybines galimybes. Pastarosios liudija, jog pacientas yra „čia ir dabar“ (Lipson, 2011).

Reikšminiai žodžiai: dailės terapija, kūryba, onkologija.

PRIKLAUSOMŲ NUO ALKOHOLIO MOTERŲ TAPATUMO KŪRIMAS: PRELIMINARI EMPIRINIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ

Alcohol Dependent Female Identity Development: Preliminary Analysis of Empirical Data

Neringa Bagdonaitė (Mykolo Romerio universitetas)

nbagdonaitė@yahoo.com

Moterų priklausomybė alkoholiui - rimta visuomenės problema, neigiamai paliečianti ne tik pačių moterų gyvenimus, bet ir ateities kartų psichosocialinę gerovę. Naujausi tyrimai atskleidžia keletą svarbių aspektų susijusių su moterų priklausomybe alkoholiui: greitesnį priklausomybės progresavimą ir ligos pradžią dėl biologinių ypatumų, dažnus gretutinius psichikos sutrikimus, polinkį vengti gydymosi bei prastus gydymo rezultatus. Tačiau išsamių, giluminių tyrimų padedančių paaiškinti moterų priklausomų nuo alkoholio tapatumo etiologiją itin stokojama. Šiuo darbu siekiama užpildyti esamą spragą. Tyrimo tikslas - remiantis gyvenimo istorijomis sukurti grindžiamąją teoriją apie priklausomų nuo alkoholio moterų tapatumo kūrimo ypatumus laikotarpyje nuo gyvenimo pradžios iki priklausomybės progresavimo. Darbe nagrinėjami pirminiai 4-urių priklausomų nuo alkoholio moterų empiriniai duomenys. Duomenys gauti pasitelkus gyvenimo istorijų pasakojimus. Naudojant konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos metodologiją (K. Charmaz) nagrinėjama, kaip nuo alkoholio priklausomos moterys savo gyvenimo refleksijose kuria, bei išreiškia savąjį tapatumą. Pirminiai rezultatai. Tyrimo dalyvių atskleistos refleksijos išryškino, jog priklausomybės vystymosi pradžioje alkoholis laikomas kaip būdas padedantis spręsti tapatumo problemas: užpildyti vidinę tuštumą, jaustis savimi; atlieka savireguliacinę funkciją, bei užglaisto tarpasmeninių santykių sunkumus. Kol kas tyrimo analizė siekia pirminių empirinių duomenų kodavimo etapus. Papildyti tyrimo analizės rezultatus planuojama artimiausiu metu.

Reikšminiai žodžiai: tapatumas, moterys, priklausomybė alkoholiui, grindžiamoji teorija, gyvenimo istorijos.

PROFESINIO SAVIVEIKSMINGUMO SKALĖS LIETUVIŠKOSIOS VERSIJOS PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS**Psychometric Properties of the Lithuanian Version of the Occupational Self-Efficacy Scale**

Dalia Bagdžiūnienė (Vilniaus universitetas)

dalia.bagdziuniene@fsf.vu.lt

Irena Žukauskaitė (Vilniaus universitetas)

Įvadas. Modernių technologijų įsigalėjimas, naujos darbo formos, kintantys darbo santykiai, didėjantys socialiniai ir emociniai reikalavimai darbuotojams, pokyčiai vertybiniame ir kultūriniame lygyje skatina išsamiau nagrinėti darbuotojų profesinio saviveiksmingumo (angl. occupational self-efficacy) reiškinį, kuris apibūdinamas kaip asmens tikėjimas savo gebėjimais vykdyti darbo užduotis, įveikti profesinius iššūkius, sėkmingai veikti įvairiose situacijose (Schyns & von Collani, 2002). Užsienio autorių tyrimuose atskleista saviveiksmingumo kaip motyvacinio veiksnio reikšmė (Stajkovic & Luthans, 1998), darbo reikalavimų – išteklių modelyje jis įtraukiamas į asmeninių išteklių grupę (Xanthopoulou et al., 2007), akcentuojama jo įtaka įsitraukimui į darbą, pilietiškam, inovatyviam elgesiui. Lietuvos organizacijų tyrimuose taip pat aktualu nagrinėti darbuotojų profesinio saviveiksmingumo raišką, prielaidas, įtaką organizacijoms palankiam darbuotojų elgesiui. Tyrimo tikslas – parengti Schyns ir von Collani (2002) sukurtos profesinio saviveiksmingumo trumposios formos lietuvišką variantą ir patikrinti psichometrinės charakteristikas. Metodas. Anketinėje apklausoje dalyvavo 1861 viešojo sektoriaus organizacijos darbuotojai, klausimyno struktūra: klausimai apie tyrimo dalyvių demografinės charakteristikas; aštuonių teiginių profesinio saviveiksmingumo skalės trumpoji forma, kurios lietuviškas variantas, gavus autorių leidimą, parengtas dvigubo vertimo būdu; įsitraukimo į darbą (UWES-9, Schaufeli et al., 2006) ir ketinimo išėiti iš organizacijos (Irving et al., 1997) skalės; pasitenkinimas darbu vertintas vienu teiginiu. Duomenys analizuoti SPSS ir AMOS programomis, taikyti koreliacinės, tiriančiosios ir patvirtinančiosios faktorių analizės metodai. Rezultatai. Tyrimas patvirtino skalės lietuviškojo varianto vieno faktoriaus struktūrą bendroje imtyje, diskriminantinis validumas nustatytas, palyginus rezultatus specialistų ir vadovų, naujokų ir dirbančių 2 metus ir ilgiau darbuotojų grupėse. Prognostinį validumą patvirtina teigiamos profesinio saviveiksmingumo koreliacijos su įsitraukimu į darbą ir pasitenkinimu darbu bei neigiamos – su ketinimu išėiti. Skalės Cronbacho $\alpha = 0,883$. Išvados. Patvirtintas profesinio saviveiksmingumo skalės trumposios formos lietuviškojo varianto patikimumas ir validumas, instrumentas gali būti naudingas, vykdant tyrimus Lietuvos organizacijose.

Reikšminiai žodžiai: profesinis saviveiksmingumas, skalė, patikimumas, validumas.

STOJANČIŲJŲ Į PEDAGOGINES SPECIALYBES MOTYVACIJOS TAPTI PEDAGOGU VERTINIMO TEORINĖS PRIELAIDOS IR METODO PSICHOMETRINIAI RODIKLIAI

The Assessment of Pedagogical Studies Applicants' Motivation to Become a Teacher: Theoretical Assumptions and Psychometric Properties

Dalia Bagdžiūnienė (Vilniaus universitetas)

dalia.bagdziuniene@fsf.vu.lt

Audronė Liniauskaitė (Klaipėdos universitetas)

Dalia Nasvytienė (Vilniaus universitetas)

Aušra Kazlauskienė (Šiaulių universitetas)

Emilija Sakadolskienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Tikslas – pristatyti stojančiųjų į pedagogines specialybes motyvacijos tapti pedagogu vertinimo metodo teorines prielaidas ir psichometrinius rodiklius. Šalies raidos strateginiai tikslai kelia aukštus reikalavimus esamiems ir būsimiems pedagogams, todėl poreikis turėti veiksmingą būsimų pedagogų atrankos ir rengimo sistemą tampa itin aktualus. Pedagogų ryšys su profesija ir profesinė sėkmė siejami su asmens, studijų proceso ypatumais, pedagoginio darbo patirtimi, psichosocialine įstaigos aplinka (pavyzdžiui, Oder & Eisenschmidt, 2018; Skaalvik & Skaalvik, 2018), tačiau bet kuriame ryšio su profesija etape vienas svarbiausių yra motyvacinis aspektas (Han & Yin, 2016). Motyvacija turi įtakos karjeros sprendimams studijuoti pedagoginę specialybę, pradėti ir tęsti pedagogo karjerą. Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, stojančiųjų į pirmosios pakopos švietimo ir ugdymo studijų programas motyvacijos vertinimas yra privalomas ir vyksta nuo 2010 metų. Pranešimo autorių parengto stojančiųjų motyvacijos tapti pedagogu vertinimo metodo teorinės prielaidos siejamos su savideterminacijos teorijoje išvystyta vidinės motyvacijos koncepcija (Gagne & Deci, 2005). Tyrimai patvirtina vidinės motyvacijos reikšmę akademiniam pasiekimams, pedagogų įsitraukimui į darbą, įsipareigojimui profesijai. Metodą sudaro stojančiųjų atsakymų raštu ir per pokalbį vertinimas, patikimumo ir validumo rodiklių analizei naudoti informacijos šaltiniai – motyvacijos vertinimo protokolai bei stojančiųjų, studentų ir absolventų anketinių apklausų duomenys. Nuo 2013 iki 2018 metų apklausta 4950 asmenų. Metodo psichometrinės charakteristikos tikrintos kiekvienais stojimo metais: konstrukto validumas patvirtintas, taikant faktorių ir patvirtinančiąją analizę, dviejų vertintojų vertinimų suderintumo rodikliai (angl. ICC) svyruoja nuo 0,896 iki 0,951, motyvacijos vertinimas kiekvienų stojimo metų imtyse teigiamai koreliuoja su stojančiųjų vidine ir prosocialia motyvacija bei ketinimu dirbti pedagogu, įstojusiu studentų studijų pažangumu ir įsitraukimu į studijas. 60,8 proc. absolventų, dalyvavusių motyvacijos vertinime ir baigusiu studijas 2017 metais, dirba pedagoginį darbą, tarp jų 83,6 proc. patenkinti pedagogo darbu, 83,5 proc. ketina dirbti pedagogu ir ateityje. Rezultatai patvirtina pakankamą stojančiųjų į pedagogines specialybes motyvacijos vertinimo metodo validumą ir patikimumą bei motyvacijos tapti pedagogu tyrimų svarbą.

Reikšminiai žodžiai: motyvacijos vertinimas, patikimumas, validumas, stojantieji.

BRANDUOLINĖS ŠEIMOS EMOCINĖS SISTEMOS IR SUAUGUSIOJO FIZINĖS SVEIKATOS SAŠAJA: MEDIACINIS BENDROJO SAVIVEIKSMINGUMO VAIDMUO**Relationship between Nuclear Family Emotional System and Adult Health: Mediating Role of General Self-Efficacy****Viktorija Čepukienė** (Vytauto Didžiojo universitetas)*viktorija.cepukiene@vdu.lt*

M. Bowen sisteminė šeimos santykių teorija yra vena daugiausiai empiriškai tyrinėtų sisteminių teorijų, kuri susilaukė pripažinimo, kaip paaiškinanti įvairius intrapsichinius bei tarpasmeninius fenomenus. Teorija teigia, kad asmens psichologinis, socialinis bei fizinis funkcionavimas yra veikiamas nerimo, kurį generuoja sąveikos tarp šeimos narių. M. Bowen, aiškindamas problemų kilmę, suformulavo teorinę sąvoką Branduolinės šeimos emocinė sistema (BŠES), kuri apjungia diadinius ir triadinius šeimos ryšius, paaiškina problemų raidą šeimos sistemoje ir suteikia vertingų įžvalgų apie galimą suaugusio asmens sveikatos ir šeimos sisteminių procesų sąsają. Vis tik, suaugusiojo fizinės sveikatos ir BŠES ryšio prigimtis lieka neaiški, nes mokslinių tyrimų šioje srityje beveik nėra. Tad pristatomo tyrimo tikslas yra įvertinti mediacinę saviveiksmingumo, kaip intrapsichinio fenomeno, kurio raida prasideda šeimoje tėvams reaguojant į vaiką, reikšmę sąveikai tarp BŠES ir suaugusiojo fizinės sveikatos. Tyrimas buvo atliekamas internetu, jame buvo kviečiami dalyvauti asmenys, tyrimo metu esantys vedybiniuose/partnerystės santykiuose ir turintys bent vieną 3-17 m. vaiką. Tyrimo imtį sudarė 282 dalyviai (95% moterys; dalyvių amžiaus vidurkis 36,3 m.), iš kurių 88% buvo susituokę, 12% – gyveno kartu nesusituokę. Vidutinė santykių trukmė 13,1 m. Tyrimo instrumentai: Branduolinės šeimos funkcionavimo skalė (BŠFS) (Klever, 2001); Bendrojo saviveiksmingumo skalė (Schwarzer & Jerusalem, 1995); Fizinės sveikatos skalė (sudaryta autorės kartu su S. Čeliauskaite). Rezultatai atskleidė dalinę saviveiksmingumo mediaciją suminio BŠFS įverčio ir subjektyvių fizinės sveikatos rodiklių ryšiui bei pilną mediaciją tarp trijų BŠFS komponentų ir subjektyvaus fizinės sveikatos rodiklio (modelio rezultatai: $\chi^2 = 5,63(5)$, $p = 0,34$, CFI = 0,99, TLI = 0,99, GFI = 0,99, SRMR = 0,02, RMSEA = 0,02 [90 % CI (0,00; 0,08)]). Destruktyvesnė BŠES statistiškai prognozuoja menkesnį asmens saviveiksmingumą, kuris, savo ruožtu, prognozuoja prastesnį savo sveikatos vertinimą. Mediacinis modelis objektyviam fizinės sveikatos rodikliui nustatytas nebuvo. Rezultatai iš dalies atitinka M. Bowen teoriją ir leidžia manyti, kad destruktivi šeimos emocinė sistema, tiesiogiai ir netiesiogiai (per saviveiksmingumą), veikia asmens fizinę sveikatą, tačiau tik subjektyvų fizinės sveikatos rodiklį.

Reikšminiai žodžiai: Bowen teorija, branduolinės šeimos emocinė sistema, saviveiksmingumas, sveikata.

ŠEIMOS KOMUNIKACIJOS MODELIU GRĮSTOS SKALĖS (RFCP) PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS IR PRITAIKYMAS APLINKAI DRAUGIŠKO ELGESIO TYRIMUOSE

Psychometric Properties of Family Communication Pattern Based RFCP Scale and Possibilities to Use It in the Research of Environment Friendly Behavior

Vaida Gabė (Mykolo Romerio universitetas)

gabe.vaida@gmail.com

Goda Kaniušonytė (Mykolo Romerio universitetas)

Rita Žukauskienė (Mykolo Romerio universitetas)

Žmonija susiduria su globaliais aplinkosauginiais iššūkiais: klimato pokyčiais, gamtinių išteklių mažėjimu ir pan. Gausėja tyrimų, atskleidžiančių, kad klimato pokyčiai iš dalies vyksta dėl žmonių veiklos, modernaus gyvenimo būdo (Korsager ir Slotta, 2015), todėl pabrėžiama kiekvieno žmogaus aplinką tausojančio elgesio svarba, svarbūs tampa psichologinių procesų, lemiančių aplinką tausojantį elgesį, tyrinėjimai (Sanson, 2017). Aplinkai draugiško elgesio tyrimuose yra įrodymų, kad paaugliai gali paskatinti tėvus labiau įsitraukti į gamtos saugojimą, tačiau tyrimų nepakanka. Keliant prielaidą, kad bendravimas šeimoje yra svarbus faktorius paauglių pastangoms įtakoti tėvų gamtai draugišką elgesį, analizuojamas teorinis Šeimos komunikacijos modelis (ŠKM, angl. Family Communication Pattern (FCP), (McLeod et al., 1972). Tyrimai atskleidžia, kad ŠKM gali būti pritaikomas daugelyje žmogaus gyvenimo sričių, įskaitant pirkimo ir vartojimo elgseną, kuri glaudžiai siejama su aplinkai draugišku elgesiu (Schrodt, Witt ir Messersmith, 2008). Norint išsiaiškinti, ar ŠKM gali paaiškinti paauglių – tėvų sąveikas aplinkai draugiško elgesio tyrimuose, būtinas validus ir patikimas instrumentas, todėl šiame tyrime siekiama išsiaiškinti Šeimos komunikacijos modeliu paremtos skalės (angl. Revised Family Communication Pattern (RFCP) scale, (Ritchie & Fitzpatrick, 1990) patikimumą ir efektyvumą bei pritaikomumą gamtai draugiško elgesio tyrimuose paauglių imtyje. Tyrimo naudoti tęstinio intervencinio projekto Elkis tvariai (GOGREEN) intervencijos pilotinio tyrimo duomenys. Imtį sudaro 450 paauglių (52% mergaitės), amžius nuo 14 iki 17 metų (M=15,24, SD=0,64). Rezultatai patvirtino RFCP skalės dviejų faktorių struktūrą ($\chi^2(274)=470,01$, $\chi^2/df=1,72$, CFI=0,931, RMSEA=0,043 [0,037-0,05]), kas atitinka literatūroje išskiriamus prisitaikymą (angl. conformity, $\alpha=0.83$) bei pokalbiais (angl. conversation, $\alpha=0.93$) grįstus bendravimo šeimoje stilius. Klasterinė analizė atskleidė, kad remiantis paminėtais skirtingais bendravimo šeimoje stiliais gali būti išskirti keturi šeimų tipai (aukšti abiejų stilių rodikliai, žemi abiejų stilių rodikliai, skirtingų lygių abiejų stilių rodikliai). Tolimesnė analizė parodė, kad šios šeimos skiriasi pagal visus tirtus gamtai draugiškus elgesius (rūšiavimą, keliavimo būdo, maisto pasirinkimą). Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad RFCP skalė gali būti naudojama paauglių – tėvų sąveikai gamtai draugiško elgesio tyrimuose analizuoti.

Reikšminiai žodžiai: šeimos komunikacijos modelis, paauglių-tėvų sąveika, gamtai draugiškas elgesys.

ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR PSICHOAKTYVIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO SĄSAJOS**Connections between Personality Traits and Use of Psychoactive Substances**

Jovita Janavičiūtė (Vytauto Didžiojo universitetas)

jovita.janaviciute@vdu.lt

Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas. Psichoaktyvių medžiagų vartojimas yra daugialypė ir plačiai pasaulyje paplitusi problema, kurios etiologija gali būti įvairi (Chidi et al., 2015). Tyrinėjant asmenybės savybių ir psichoaktyvių medžiagų vartojimo sąsajas yra gaunami įvairūs rezultatai. Šia tema dažniausiai yra minimos šios asmenybės savybės: ekstraversija, neurotiškumas ir psichotizmas (Chidi et al., 2015), impulsyvumas ir stiprių pojūčių siekimas (Vreeker et al., 2017). Tačiau tyrimų rezultatai yra kontraversiški ir nepateikia vienareikšmiškų išvadų dėl kitų asmenybės bruožų svarbos psichoaktyvių medžiagų vartojimui, todėl šios srities tyrimai tebelieka aktualūs. Tyrimo tikslas – atskleisti asmenybės bruožų ir psichoaktyvių medžiagų vartojimo sąsajas. Metodika. Piktnaudžiavimui alkoholiu vertinti buvo naudojamas AUDIT testas. Kofeino ir nikotino įvertinimui buvo naudoti 2 klausimai. Asmenybės bruožams tirti buvo naudojamas SURPS klausimynas. Tyrime dalyvavo 197 asmenys nuo 20 iki 78 metų ($M=32$; $SD=11$), iš kurių 82 vyrai (41,6 proc.) ir 115 moterys (58,4 proc.). Rezultatai. Bendroje imtyje alkoholio vartojimas yra statistiškai reikšmingai susijęs su impulsyvumu ($r=0,219$, $p<0,05$) ir su stiprių pojūčių siekimu ($r=0,224$, $p<0,05$). Rūkytas taip pat susijęs su didesniu impulsyvumo išreikštumu ($t(194)=-2,317$; $p<0,05$) bei stiprių pojūčių siekimu ($t(193)=-2,572$; $p<0,05$). Didesnis alkoholio vartojimas pasireiškia rūkančiųjų grupėje ($t(195)=0,029$; $p<0,05$). Vyrų imtyje impulsyvumas buvo susijęs su polinkiu vartoti alkoholį ($r=0,257$, $p<0,05$) bei rūkantieji pasižymėjo didesniu šios savybės išreikštumu lyginant su nerūkančiais ($t(79)=-2,435$; $p<0,05$). Moterų grupėje nustatyta, kad impulsyvumas yra statistiškai reikšmingai susijęs su alkoholio vartojimu ($r=0,185$, $p<0,05$). Su kofeino vartojimu statistiškai reikšmingi duomenys nebuvo gauti. Diskusija. Preliminarūs rezultatai rodo, kad impulsyvesni asmenys yra labiau linkę vartoti psichoaktyvias medžiagas. Taip pat galima manyti, kad kelios psichoaktyvios medžiagos vartojamos kartu, todėl kuriant prevencines strategijas būtų rekomenduotina atsižvelgti į šias aplinkybes. Lietarūros nuorodos: 1. Onyenko, V. C., Ibrahim, A. W., Pindar, S. K., Makput, D., Mshelia, A. A., Isa, R. B., Mukhtar, M. Y., Baba, A. K. (2016). Personality traits of in-patients with substance use disorders in a mental health facility in Nigeria. *Journal of Neuroscience and Behavioral Health*, 8(1), 1-8. 2. Vreeker, A., van der Burg, B. G., van Laar, M., & Brunt, T. M. (2017). Characterizing users of new psychoactive substances using psychometric scales for risk-related behavior. *Addictive behaviors*, 70, 72-78.

Reikšminiai žodžiai: bruožai, psichoaktyvios medžiagos, nikotinas, alkoholis.

MOTERŲ PATIRIAMAS SMURTAS: POTRAUMINIO STRESO RIZIKOS VEIKSNIAI**Woman and Violence: Risk Factors for Posttraumatic Stress**

Monika Kvedaraitė (Vilniaus universitetas)

kvedaraite.monika.8@gmail.com

Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas)

Paulina Želvienė (Vilniaus universitetas)

Tyrimai rodo, jog vyrai bendroje populiacijoje patiria daugiau trauminių įvykių, tačiau moterims dažniau diagnozuojamas potrauminio streso sutrikimas (PTSS), jų trauminio streso reakcijos būna labiau išreikštos. Tyrimai taip pat rodo, kad PTSS reakcijos yra susijusios su trauminės patirties specifika. Kito žmogaus sukelti trauminiai įvykiai, pavyzdžiui patirtas smurtas ar prievarta, siejami su didesne PTSS rizika. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti moterų potrauminio streso sutrikimo ypatumus ir ryšį su patirtu smurtu. Tyrime dalyvavo 258 moterys, kurių amžiaus vidurkis apie 38 m. Tyrimo dalyvės buvo kviečiamos dalyvauti tyrime darbovietėse ar namuose. Patirto smurto įvertinimui naudotas Trumpas traumos klausimynas (BTQ). PTSS reakcijų intensyvumui įvertinti naudota įvykio poveikio skalė – Revizuota (IES-R). Kas antra moteris (52,7 proc.) nurodė per gyvenimą patyrusi tarpasmeninį smurtą – buvo fiziškai bausta vaikystėje (26,7 proc.), patyrė seksualinę prievartą (10,1 proc.) ar užpuolimą/apiplėšimą (32,6 proc.). Iš viso 13,9 proc. moterų buvo priskirtos PTSS rizikos grupei. Rezultatai parodė, kad moterys, patenkančios į PTSS rizikos grupę, dažniau galvoja apie savižudybę. Taip pat moterys, gyvenančios ne didmiesčiuose bei neturinčios darbo, turi didesnę tikimybę patekti į PTSS rizikos grupę. Rezultatai parodė didelį su smurtu susijusių trauminių patirčių bei PTSS reakcijų paplitimą moterų imtyje Lietuvoje. Į šiuos rezultatus turėtų būti atsižvelgta klinikinėje praktikoje dirbant su moterimis, kurios patyrė smurtą. Taip pat, turėtų būti labiau atsižvelgta į ne didmiesčiuose gyvenančių ir darbo neturinčių moterų aukštesnę PTSS riziką, kuri susijusi su socialinės paramos trūkumu ir psichologinės pagalbos prieinamumo stoka.

Reikšminiai žodžiai: trauma, moterys, smurtas, PTSS.

PAAUGLIŲ SAVĖS ATSKLEIDIMO SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE FACEBOOK, INSTAGRAM IR SNAPCHAT YPATUMAI**The Peculiarities of Adolescents' Online Self-Disclosure on Facebook, Instagram and Snapchat**

Ugnė Paluckaitė (Vytauto Didžiojo universitetas)

ugne.paluckaite@vdu.lt

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Naudojimas socialiniais tinklais – viena populiariausių veiklų jaunuolių grupėje. Pagrindinis naudojimosi socialiniais tinklais aspektas – tam tikros asmeninės informacijos atskleidimas. Teigiama, kad socialiniuose tinkluose jaunuoliai yra linkę įsitraukti tiek į verbalinį (pvz., dalinimasis savo jausmais, mintimis/idėjomis), tiek į neverbalinį (pvz., dalinimasis asmeninėmis nuotraukomis) savęs atskleidimą. Šio tyrimo tikslas – įvertinti paauglių savęs atskleidimo socialiniuose tinkluose Facebook, Instagram ir Snapchat ypatumus. Tyrime dalyvavo 149 12-18 (M=15.57, SD=2.04) metų jaunuoliai. Paauglių savęs atskleidimas socialiniuose tinkluose matuojamas verbalinio (Cronbach $\alpha=.88$) (Schouten et al., 2007) ir neverbalinio (Cronbach $\alpha=.68$) savęs atskleidimo skalėmis. Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausiami apie jų lytį, amžių, dažniausiai naudojamą socialinį tinklą bei jame praleidžiamą laiką. Tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliai dažniausiai naudojami socialinius tinklus Instagram – 42.95% (Facebook – 32.21%, Snapchat – 24.83%). ANOVA (Livyno kriterijaus $p>.05$) rezultatai parodė, kad paauglių savęs atskleidimas trijuose socialiniuose tinkluose statistiškai reikšmingai skiriasi ($F=3,784$, $p<.05$) paaugliai yra labiausiai linkę atsiskleisti socialiniame tinkle Snapchat, o mažiausiai – socialiniame tinkle Facebook. Kruskal-Wallis testas ($\chi^2=8.45$, $p<.05$) parodė, kad neverbalinis atsiskleidimas yra didžiausias soc. tinkle Snapchat, vidutinis Instagram ir mažiausias – Facebook. Verbalinis savęs atskleidimas ($\chi^2=1.66$, $p>.05$) statistiškai reikšmingai nesiskiria trijuose socialinių tinklų grupėse. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galime teigti, kad daugiausiai paaugliai yra linkę naudotis socialiniu tinklu Instagram, tačiau save daugiau atskleidžia socialiniame tinkle Snapchat.

Reikšminiai žodžiai: savęs atskleidimas internete, socialiniai tinklai, paaugliai.

STRESO MAŽINIMO PROGRAMŲ, PAREMTŲ DVIEM ATSIPALDAVIMO METODAIS, EFEKTYVUMAS DIDINANT STUDENTŲ GEBĖJIMĄ ATSIPALDAUOTI**The Efficiency of Stress Management Programmes Based on Two Relaxation Methods in Increasing Students Ability to Relax**

Ieva Pečiulienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

psichologe.ieva@gmail.com

Aidas Perminas (Vytauto Didžiojo universitetas)

Studentai yra specifinė socialinė grupė, didesnę laiko dalį skirianti mokymosi procesui, jiems būdingi saviti stresoriai, kurie dažniausiai siejami su akademinė aplinka (Womble, 2003, Agrawal, Chahar, 2007). Šiuolaikinių universitetinių studijų ypatumai – didelis informacijos kiekis, mokymo proceso intensyvumas ir didesni reikalavimai mokymosi kokybei. Streso mažinimo intervencijų tyrimai, kuriuos atliekant analizuotos kitos populiacijos (dažniausiai klinikinės), ne iki galo atspindi tokių intervencijų galimybes, jas taikant specifinėje studentų populiacijoje. Prieštaringi streso mažinimo metodų efektyvumo tyrimų rezultatai ir nepakankamas tų metodų efektyvumo iširtumas studentų populiacijoje skatina toliau analizuoti studentų streso mažinimo problemą. Tad dviejų metodų palyginimas atliekant vieng eksperimentą gali padėti atskleisti, kuris taikomų metodų yra efektyvesnis siekiant suteikti pagalbą studentams ir kuris gali padėti įvertinti sudėtingos aparatūros reikalingumą taikant streso mažinimo intervencijas. Tyrimo tikslas yra įvertinti streso mažinimo programų, paremtų dviem atsipalaidavimo metodais, efektyvumą didinant studentų gebėjimą atsipalaiduoti. Metodai ir procedūra: Siekiant įvertinti studentų gebėjimą atsipalaiduoti buvo matuojami psichofiziologiniai rodikliai (odos elektrinis laidumas, odos temperatūra ir širdies susitraukimų dažnis) 10 minučių pirmo ir šešto susitikimo metu. Tiriamiesiems buvo vedami 4 progresuojančios raumenų relaksacijos arba biogrįžtamojo ryšio relaksacijos užsiėmimai. Biogrįžtamojo ryšio relaksacijos buvo atliekamos naudojantis aparatu NeXus – 10, pagamintu Mind Media (Olandija). 122 tiriamieji, patiriantys aukštesnį akademinio streso lygį (pagal Akademinio streso skalę), buvo suskirstyti atsitiktinai į 3 grupes: a) biogrįžtamojo ryšio relaksacijos (n=40), b) progresuojančiosios raumenų relaksacijos (n=39) c) lyginamąją (n=43) be relaksacijos mokymų. Rezultatai: Atlikus kartotinių matavimų dispersinę analizę ANCOVA buvo nustatyta, kad streso mažinimo programos, kurių pagrindas – biogrįžtamojo ryšio paremtos relaksacijos ir progresuojančiosios raumenų relaksacijos metodai, efektyviai didina gebėjimą atsipalaiduoti, įvertintą odos elektriniu laidumu ir širdies susitraukimų dažniu lyginant su lyginamosios grupės dalyviais. Taigi, streso mažinimo programų taikymas akademinėje aplinkoje, gali būti naudingas siekiant lavinti studentų gebėjimo atsipalaiduoti įgūdžius, ir taip galėtų prisidėti prie studentų sveikatos gerinimo. Studentai gebėdami geriau valdyti stresą, gali sėkmingiau įgyvendinti savo akademinis tikslus.

Reikšminiai žodžiai: streso mažinimo programos, gebėjimo atsipalaiduoti įgūdžiai, studentai, relaksacija.

LĒTINĖMIS LIGOMIS SERGANČIŲJŲ EMOCINGUMO, EMOCIJŲ REGULIAVIMO IR GYVENIMO KOKYBĖS SĄSAJOS

The Relationship between Affect, Emotion Regulation and Quality of Life in Adults with Chronic Illness

Rūta Pukinskaitė (Mykolo Romerio universitetas)

rmpukinskaite@mruni.eu

Įvadas. Lėtinės ligos turi didelę įtaką fiziniam, psichologiniam ir socialiniam funkcionavimui. Su sveikata susijusi gyvenimo kokybė yra svarbus prisitaikymo prie lėtinės ligos rodiklis: tai gera fizinė ir psichinė būklė, gebėjimas susidoroti su kasdienėmis užduotimis, paciento pasitenkinimas savo veikla, gebėjimas kontroliuoti ligą ir su ja susijusius simptomus, taikant reikalingą gydymą (Megari, 2013). Sergančiojo emocinio patyrimo analizė naudinga siekiant suprasti ligos simptomų keliamo streso poveikį sergančiojo gyvenimo kokybei. Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama sergančiųjų lėtinėmis ligomis emocijų reguliavimo sunkumams. Emocijų disreguliacija suprantama kaip įgūdžių, reikalingų emocijų reguliavimui, stoka arba neadaptivių strategijų naudojimas (Thompson, 2004). Tyrimai atskleidžia, kad varginantys, ilgą laiką trunkantys simptomai ir neigiamų emocijų reguliavimo sunkumai gali nepalankiai įtakoti sergančiųjų gyvenimo kokybę (Márki ir kt., 2017; (Wierenga, Lehto ir Given, 2017). Tyrimo tikslas – nustatyti sergančiųjų lėtinėmis ligomis teigiamo ir neigiamo emocijų reguliavimo ir gyvenimo kokybės sąsajas. Metodika. Tyrime dalyvavo 132 sergantieji lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis, nuo 20 iki 52 m. amžiaus $M = 35,88$ (8,75), iš jų - 78 moterys (59 proc.) ir 54 (41 proc.) vyrai. Vidutinė ligos trukmė - 11,26 (9,32) m.; 61,5 proc. turėjo vieną lėtinę ligą, 49,5 - dvi ar tris. Naudoti instrumentai: Teigiamo ir neigiamo emocijų aprašas (PANAS; Watson, Clarky ir Tellegen, 1988), Emocijų reguliavimo sunkumų skalė (DERS, Gratz ir Roemer, 2004) ir SF-36 klausimynas, Trumpa sveikatos apklausos forma (SF- 36; Ware ir kt., 1993), buvo fiksuojami demografiniai rodikliai, ligos trukmė, gretutinės ligos. Rezultatai. Hierarchinė regresinė analizė atskleidė, kad kontroliuojant demografinius, ligos trukmės ir gretutinių ligų kintamuosius, neigiamas emocijų reguliavimo sunkumai prognozavo prastesnį bendrą sveikatos vertinimą ($p=0,02$) ir bendrą psichologinę gyvenimo kokybę ($p<0,000$) bei atskirus jos komponentus: energingumą/gyvybingumą ($p=0,003$), socialinį funkcionavimą ($p=0,004$), veiklos apribojimą dėl emocinių problemų ($p=0,002$) bei emocinę būklę ($p<0,000$). Nustatyta, kad teigiamas emocijų reguliavimo sunkumai prognozavo didesnę energingumą/gyvybingumą ($p=0,04$) bei geresnę bendrą psichologinę gyvenimo kokybę ($p=0,049$). Išvados. Sergančiųjų lėtinėmis ligomis emocinis patyrimas gali paveikti su sveikata susijusią gyvenimo kokybę. Neigiamas emocijų reguliavimo sunkumai stipriausiai prognozuoja blogesnę psichologę gyvenimo kokybę.

Reikšminiai žodžiai: lėtinė liga, emocijų reguliavimas, emocijų disreguliacija, gyvenimo kokybė.

AR SOCIALINĖ REKLAMA, SKIRTA VAIRAVIMO IŠGĖRUS PREVENCIJAI, KEIČIA POŽIŪRĮ Į RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ?

Do Road Safety Advertisements Targeting Drunk Driving Change Attitude Towards Risky Driving?

Dainora Šakinytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

dainora.sakinyte@gmail.com

Rasa Markšaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Socialinė reklama laikoma viena iš efektyvių priemonių, skatinančių saugų žmonių elgesį kelyje. Tačiau tam, kad socialinė reklama būtų veiksminga, skatintų saugų vairavimą, yra svarbu, kad ji keistų žmonių požiūrį į saugų elgesį kelyje. Vis dėlto socialinių reklamų efektyvumas nėra iki galo aiškus. Todėl šiuo tyrimu siekta pamatuoti, ar Lietuvoje rodomos socialinės reklamos yra veiksmingos, t.y., geba keisti žmonių požiūrį. Tyrimo metu buvo atliekamas eksperimentas, kuriame dalyvavo 41 studentas (7 vyrai ir 34 moterys, amžius 19- 25 metai). Eksperimento metu tiriamiesiems buvo pateikiamas vienas iš trijų stimulų: socialinė reklama, kurioje vaizduojamas neblaivaus vairuotojo partrenkiamas vaikas; socialinė reklama, kurioje vairavimas išgėrus vaizduojamas kaip mirtina grėsmė gyvybei; automobilių plovyklos reklama. Po stimulo tiriamiesiems buvo pateiktas klausimynas, kuriuo siekiama išsiaiškinti žmonių požiūrį į rizikingą vairavimą (DAQ), ir demografiniai klausimai. Tyrimo rezultatai parodė, kad abi socialines reklamas, skirtas vairavimo išgėrus prevencijai, žiūrėję bei kontrolinės grupės tiriamieji savo požiūriu į rizikingą vairavimą nesiskyrė. Tačiau, nustatyta, jog, nepriklausomai nuo matyto stimulo, tie tiriamieji, kurie patys arba jų artimieji yra nukentėję autoįvykyje, pasižymėjo ne tokiu palankiu požiūriu į rizikingą vairavimą, nei tie tiriamieji, kurie neturėjo skaudžių patirčių kelyje. Taip pat palankesnis požiūris į rizikingą vairavimą pastebimas tarp tų tiriamųjų, kurie turi vairuotojo pažymėjimą, lyginant su tais tiriamaisiais, kurie vairuotojo pažymėjimo neturi. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima daryti prielaidą, kad vienkartinis socialinės reklamos žiūrėjimas nėra pakankamai veiksmingas būdas keičiant asmens požiūrį į rizikingą vairavimą. Kita vertus, požiūriui į rizikingą vairavimą kur kas daugiau įtakos galimai turi individuali patirtis kelyje. Todėl reikalingi tolimesni tyrimai, kad būtų galima įvertinti socialinių reklamų įtaką žmonių požiūrio keitimui bei saugaus elgesio kelyje skatinimui.

Reikšminiai žodžiai: socialinė reklama, rizikingas vairavimas.

MOBILIOSE DARBO VIETOSE DIRBANČIŲ KELININKŲ PATIRIAMAS STRESAS IR DARBO SĄLYGŲ GERINIMO POREIKIAI

Work-related Stress of Workers in Mobile Workplaces and Needs of Workplace Improvement

Sigita Vičaitė (VšĮ Pozityvios sveikatos komanda)

sigita.vicaite@gmail.com

Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas)

Laima Bulotaitė (Vilniaus universitetas)

Donata Daknienė (UAB Šiaulių plentas)

Beveik 20% Lietuvoje veikiančių įmonių vykdoma veikla neturi fiksuotų darbo vietų. Šios įmonės apima tokius ekonomikos sektorius kaip miškininkystė, inžinerinių statinių, kelių statyba bei priežiūra, atliekų surinkimas, transportas ir pan. Tokiose mobiliose darbo vietose dirba beveik ketvirtadalis visų Lietuvos darbuotojų. Mobiliose darbo vietose vyrauja dinamika, intensyvumas, sezoniškumas. Nuolat keičiant darbo vietas, darbuotojai papildomai patiria tiek fizinį tiek emocinį diskomfortą, nes reikia adaptuotis prie vis naujos aplinkos. Atsiranda papildomi įtampą keliantys ir sveikatos resursus eikvojantys veiksniai. Dažniausiai sunkumų dirbantiesiems kelia tokie veiksniai kaip nepalankios oro sąlygos, vietos poilsui ar asmeninei higienai trūkumas, netikėtų ir sveikatai nepalankių įvykių pavojus. Šio tyrimo tikslas – įvertinti mobiliose darbo vietose dirbančių kelininkų patiriamą stresą ir darbo sąlygų gerinimo poreikį. Tyrimui atlikti buvo parengtas savistaba grįstas klausimynas, kuriuo siekiama įvertinti mobiliose darbo vietose dirbančių darbuotojų subjektyviai vertinamą sveikatos būklę, patiriamo streso lygį, stresą keliančius veiksnius bei gerovės darbe didinimo poreikius. Pilotiniame tyrime, kuris yra platesnio tyrimo dalis, buvo apklaustas 41 keliuose dirbantis darbuotojas. Visi apklaustieji buvo vyrai, amžiaus vidurkis – 46 m. Daugumos, 68,3%, apklaustųjų išsilavinimas buvo vidurinis. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiausia tiriamiesiems stresą kelia nuolatinis triukšmas (77,3%) bei mobilioms darbo vietoms būdingi veiksniai – darbo vieta neapsaugo nuo prastų oro sąlygų (70,8%), didelė netikėtų įvykių galimybė (73,2%), pastovios darbo vietos nebuvimas (61,0%) ir vietos asmeninei higienai trūkumas (56,1%). 58,6% apklaustųjų įvardino, jog jų darbo vietose būtų naudingos individualios konsultacijos streso valdymo klausimais, 41,5% – streso valdymo darbe mokymai, 63,4% – poilsio zonos įrengimas. Siekiant sumažinti kelininkų patiriamą stresą, kylančių riziką sveikatai, palengvinti prisitaikymą prie nuolat kintančių darbo sąlygų bei stiprinti jų sveikatą, tikslinga darbuotojus apmokyti, sudaryti galimybę individualiai konsultuotis su specialistais streso valdymo klausimais bei užtikrinti asmeninei higienai ir poilsui skirtą aplinką.

Reikšminiai žodžiai: stresas darbe, mobilios darbo vietos.

TĖVŲ POŽIŪRIS Į VAIKŲ IMUNOPROFILAKTIKĄ IR SAVIVEIKSMINGUMAS: AR YRA RYŠYS

Parents' Attitude about Childhood Immunoprophylaxis and Self-Efficacy: as There a Connection?

Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

loreta.zajanckauskaite-staskeviciene@vdu.lt

Miglė Kužmarskytė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas. Skiepai - plačiausiai pasaulyje naudojama priemonė, padedanti apsaugoti asmenis nuo užkrečiamųjų ligų. Vaikų imunoprofilaktikos apimtys 2017 m. didžiojoje dalyje Lietuvos rajonų siekė apie 90%, tačiau tais metais Lietuvoje stebėta skiepavimo apimčių mažėjimo tendencija. Svarbu ieškoti priežasčių, lemiančių šiuos rodiklius. Tyrimai, nagrinėjantys tėvų požiūrį į vaikų skiepus pasaulyje plačiai vykdomi, tačiau Lietuvoje tokių tyrimų atlikta nedaug, suprasti Lietuvoje gyvenančių tėvų požiūrį yra būtina. Nors imunoprofilaktiką bei skiepų pasirinkimą veikia nemažai faktorių, plačiausiai iš jų tyrinėjamas tėvų požiūris. Saviveiksmingumas, kuris taip pat minimas kaip vienas iš veiksnių, įtakančių tėvų norą skiepyti savo vaikus, dar mažai tyrinėtas imunoprofilaktikos kontekste. Taigi, minėta reiškinį sąveika išlieka neaiški, o tyrinėjimai šioje srityje yra aktualūs šiomis dienomis. Tyrimo tikslas - nustatyti tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, požiūrio į vaikų imunoprofilaktiką ir saviveiksmingumo sąsajas. Metodika. Dalyvavo 102 tiriamieji, amžiaus vidurkis - 36,51 m. Metodai: Tėvų požiūrio į vaikų skiepavimą klausimynas (The Parent Attitudes about Childhood Vaccines Survey, Opel ir kt., 2011), Bendroji saviveiksmingumo skalė (General Self-Efficacy Scale, Schwarzer, Jerusalem, 1995). Rezultatai parodė, kad dirbantys tėvai pasižymi palankesniu požiūriu į vaikų skiepus nei nedirbantys. Vyrai dažniau nei moterys atidėlioja vaikų skiepavimą dėl kitokių priežasčių negu alergija ar liga. Nerasta požiūrio į vaikų skiepus skirtumų tarp skirtingo išsilavinimo, vaikų skaičiaus, amžiaus, šeimyninės padėties tiriamųjų. Rezultatai neparodė tėvų požiūrio į vaikų imunoprofilaktiką ir saviveiksmingumo sąsajų, tačiau didėjant dirbančių tėvų saviveiksmingumui, didėja ir jų atidėliojimas paskiepyti vaiką dėl kitokios priežasties nei alergija arba liga. Galimai dėl užimtumo? Apibendrinant, šis tyrimas laikytinas pilotiniu. Pagrindinis ribotumas - dalyvavo beveik vien tie tėvai, kurie paskiepė vaikus rekomenduojamais jų amžiui skiepais. Būtina tęsti tėvų požiūrio į imunoprofilaktiką tyrimus, kurie atskleistų galimybes įtakoti šį požiūrį.

Reikšminiai žodžiai: tėvai, požiūris į imunoprofilaktiką, saviveiksmingumas.

**TARPTAUTINIŲ IR MTEP
PROJEKTŲ PRISTATYMAI**

ELKIS TVARIAI: PSICHOLOGINIAI APLINKĄ TAUSOJANČIO ELGESIO MECHANIZMAI

Projektą pristatė: **Audra Balundė** (Mykolo Romerio universitetas)

audra.balunde@gmail.com

Mykolo Romerio universiteto, Aplinkos psichologijos tyrimų centro mokslininkai vadovaujami prof. dr. Ritos Žukauskienės, suformulavo ir iškėlė aplinkos psichologijos srityje aktualią idėją tyrimui, kuriam buvo suteiktas finansavimas iš Europos socialinio fondo lėšų, pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 veiklą „Mokslininkų kvalifikacijos tobulinimas vykdant aukšto lygio MTEP projektus“. Projekto numeris 09.3.3-LMT-K-712-01-0017. Projekto trukmė - 42 mėnesiai. Tyrimų problema ir klausimai buvo suformuluoti kaip atsakas į kritines aplinkos problemas, tokias kaip klimato kaita, vandens tarša plastikų, bioįvairovės naikinimas ir kt. Minėtos problemos, tiesiogiai ar netiesiogiai, didžiąja dalimi yra sukeltos netinkamo žmogaus elgesio su gamta ir intensyvaus vartojimo. Aplinkai nedraugiško elgesio problema aktuali ir Lietuvoje, todėl šiame projekte pirmiausia siekiama išsiaiškinti, kokie psichologiniai, demografiniai bei kontekstiniai veiksniai lemia Lietuvos paauglių bei jų tėvų aplinką tausojantį elgesį; taip pat siekiama identifikuoti įvairių aplinką tausojančių elgesių paplitimą minėtose imtyse. Remiantis tyrimo rezultatais, gautais reprezentatyvioje Lietuvos gyventojų imtyje, rengiama ir vykdoma dviejų etapų intervencija, kurios tikslas skatinti aplinkai draugišką elgesį paauglystėje. Pristatymo metu bus aptarti pirminiai rezultatai ir pateiktos praktinės rekomendacijos. Daugiau informacijos apie projektą ir jo naujienas rasite www.gogreen.mruni.eu puslapyje. Informacija visuomenei apie projekto tyrimų rezultatus viešinama šiuose puslapiuose:

<http://www.svietimonaujienos.lt/isibegeja-mokslo-projektas-elkis-tvariai/>

<https://psichika.eu/blog/paaugliai-ir-vandens-plastiko-buteliuose-vartojimo-mazinimo-politika-daryciau-jei-zinociau/>

VEIKSMINGO MOKYMO(SI) PAIEŠKA: SKIRTINGŲ MOKYMO BŪDŲ IR MOKINIŲ ESMINIŲ PSICHOLOGINIŲ POREIKIŲ TENKINIMO SĄVEIKOS DINAMIKA

Projektą pristatė: **Renata Garckija** (Mykolo Romerio universitetas)

r.garckija@mruni.eu

Vykdomo laikotarpis: 2015 m. 07 mėn. 01 d. - 2018 m. 03 mėn. 31 d. Pagrindinis tikslas: įgyvendinant Europos Sąjungos direktyvose pabrėžiamą mokymosi visą gyvenimo idėją bei švietimo kokybės didinimą, šio projekto metu siekiama atsakyti, ką mokytojas galėtų daryti, kaip bendrauti su mokiniais, kad mokinys įgytų mokymosi kompetencijas mokykloje ir norėtų mokytis.

Projekto rezultatai: Projekto teorinis pagrindas - savideterminacijos teorija (SDT, Deci, Ryan, 2000; Ryan, Deci, 2000), todėl jo metu analizuojama, kokie yra mokinių esminių psichologinių poreikių – autonomijos, kompetencijos ir sąryšingumo - edukacinėje aplinkoje tenkinimo mechanizmai. Tyrimo metu atliktas tęstinis tyrimas, kuriame dalyvavo 795 I – III gimnazijos klasės mokiniai. Imtis sudaryta kvotų principu iš 4 Lietuvos apskričių 7 gimnazijų. Tyrimo imties struktūra artima 15 - 18 metų amžiaus Lietuvos populiacijos struktūrai, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą (miestas, kaimas) ir apskritį. Tiriamieji buvo apklausti tris kartus kas pusę metų 2016 – 2017 metais. Tyrimo rezultatai analizuoti taikant dvi tyrimų paradigmas: į asmenį ir į kintamuosius orientuotą. Tiek tikrinant sudarytų hipotetinių modelių atskiras dalis, tiek skirtingų mokymo būdų (tenkinančių ir netenkinančių mokinių poreikius) ir mokymo išdavų sąveikos mechanizmus, buvo patvirtinta mokinių poreikių patenkinimo ir frustracijos svarba mokykloje. Taip pat stebėta tendencija, kad poreikius tenkinantys mokymo būdai ir poreikių patenkinimas yra susiję su teigiamomis mokinių mokymosi išdavomis, o poreikius blokuojantys mokymo būdai ir poreikių frustracija – su neigiamomis. Keletas mokytojo elgesio būdų (tarpasmeninis įsitraukimas ir psichologinė kontrolė) per laiką buvo susiję su mokinių poreikių patenkinimu ar frustracija abipusiais ryšiais, tačiau didžioji dauguma turėjo viepusį poveikį mokinių poreikiams. Į asmenį orientuota analizė leido iškelti prielaidą, kad poreikius tenkinantys ir blokuojantys mokymo būdai nėra skirtingi, o yra atitinkamų kontinuumų dalys. Tyrimo rezultatai pristatyti 6 tarptautinėse mokslinėse konferencijose užsienyje, vienoje mokslinėje-praktinėje konferencijoje ir diskusijoje Lietuvoje. Parengta mokslo studija ir 5 mokslinės publikacijos.

SAVIŽUDYBIŲ PROBLEMA SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE: PAGALBOS SIEKIMAS IR VEIKSMINGUMAS

Projektą pristatė: **Odetta Geleželytė** (Vilniaus universitetas)

odeta.gelezelyte@fsf.vu.lt

2017-2019 m. Vilniaus universiteto Psichologijos instituto Suicidologijos tyrimų centras vykdo mokslininkų grupių projektą „Savižudybių problema sveikatos apsaugos sistemoje: pagalbos siekimas ir veiksmingumas“. Šiuo projektu siekiama pratęsti ankstesnius tyrimus ir nustatyti specifinius savižudybių rizikos veiksnius tiek dideliame mieste, tiek mažuose rajonuose. Taip norima identifikuoti esamos pagalbos sistemos spragas bei kaip jas būtų galima tobulinti. Kartu orientuojamasi į dvi padidintos rizikos grupes: mėginusius nusižudyti ir nusižudžiusių artimuosius. Projekto tikslas: įvertinti ketinusių nusižudyti, mėginusių nusižudyti ir nusižudžiusių artimųjų pagalbos siekimo ypatumus bei pagalbos sistemos veiksmingumą. Tikslui pasiekti numatyta atlikti savižudybių atvejų analizę įvairiuose Lietuvos miestuose ir įvertinti savižudybių prevencijos sistemos funkcionavimą; įvertinti specializuotos programos ASSIP (Attempted Suicide Short Intervention Program) veiksmingumą po mėginimo nusižudyti; atskleisti nusižudžiusių artimųjų pagalbos siekimo ypatumus. Remiantis gautais rezultatais, numatyta pateikti išvadas bei rekomendacijas sistemos tobulinimui. Šiuo metu baigiami rinkti tyrimo duomenys. Atliktos pirminės savižudybių atvejų bei mėginusiųjų nusižudyti dalyvavimo ASSIP programoje patyrimo rezultatų analizės. Remiantis nusižudžiusių artimųjų tyrimo rezultatais, suformuluotos praktinės rekomendacijos planuojantiems postvencijos priemonės. Atskleistas skubios, nemokamos, prieinamos, kokybiškos pagalbos gedintiesiems poreikis. Taip pat rezultatų analizė išryškino informavimo apie profesionalios pagalbos galimybes bei ypatumus po artimojo savižudybės reikšmę. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-113).

DEPRESIJA IR ŠIZOFRENIJA SERGANČIŲJŲ IR JŲ ARTIMŲJŲ DIAGNOZIŲ PAGAL TLK-11 SUPRATIMAS

Projektą pristatė: **Neringa Grigutytė** (Vilniaus universitetas)

neringa.grigutyte@gmail.com

Vilniaus universitetas dalyvavo Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) remiamame tarptautiniame penkiolikos šalių tyrime „Depresija ir šizofrenija sergančiųjų ir jų artimųjų diagnozių pagal TLK-11 supratimas“ (angl. Participation of Mental Health Service Users and Carers in a Reading of the International Classification of Diseases for Mental and Behavioural Disorders (ICD 11). A princeps study on two disorders: Depressive Episode and Schizophrenia, Nr. MTS-250000-1336). Tyrimo koordinatoriai – su PSO bendradarbiaujantis Prancūzijos Lilio Psichikos sveikatos tyrimų ir mokymų centras (angl. World Health Organization Collaborating Centre for Research and Training in Mental Health). Siekiant įgyvendinti PSO politiką, kuri skatina geresnę gydytojų komunikaciją su sergančiaisiais ir jų artimaisiais, projekte keltas tikslas išanalizuoti kaip TLK-11 depresijos ir šizofrenijos diagnostines kategorijas supranta sergantieji ir jų artimieji. Projektas vykdytas 2016-2018 m. Tyrimo metu buvo apklaustos keturios grupės tyrimo dalyvių, kiekvienoje po 15 asmenų – sergantys depresija, sergantys šizofrenija, sergančiųjų depresija artimieji ir sergančiųjų šizofrenija artimieji – iš 15 šalių: Alžyro, Didžiosios Britanijos, Graikijos, Indijos, Ispanijos, Italijos, Kanados, Libano, Lietuvos, Madagaskaro, Maroko, Mauritanijos, Meksikos, Prancūzijos, Vengrijos. Tyrimas atskleidė, jog šizofrenija ar depresija sergantiesiems ir jų artimiesiems diagnozių bei jų simptomų apibūdinimas TLK-11 nėra iki galo suprantamas, siejasi su neigiamais jausmais, o tarp simptomų apibrėžimo ir emocinės bei kognityvinės dalyvių patirties egzistuoja atotrūkis. Kalbėdami su kitais, tiek sergantieji, tiek artimieji vietoj diagnozės „depresijos epizodas“ sako „depresija“, o šizofrenijos termino, kuris dažnai suvokiamasi kaip stigmatizuojantis, vengia. Konstruojant TLK-11 ir būsimas diagnostines klasifikacijas rekomenduojama apibūdinant simptomus atsižvelgti tiek į medicininės žinias, tiek į sergančiųjų patirtį, kultūros bei kalbos ypatumus.

SISTEMINIS POŽIŪRIS Į LYTIES LYGYBĘ

Projektą pristatė: **Neringa Grigutytė** (Vilniaus universitetas)

neringa.grigutyte@gmail.com

Vilniaus universiteto Psichologijos instituto tyrėjų komanda, kartu su partneriais iš Airijos, Anglijos, Graikijos, Italijos ir Kipro, 2018 – 2020 m. įgyvendina Europos Komisijos projektą „Sisteminis požiūris į lyties lygybę“ (SAFER; Systematic Approaches for Equality of Gender). Pagrindinis tikslas – užtikrinti smurto lyties pagrindu prieš vaikus prevenciją ir intervenciją. Projektu siekiama padidinti 8-12 m. vaikų, jų mokytojų, tėvų ir visuomenės suvokimą, kas yra smurtas lyties pagrindu. Pirmame projekto etape buvo atliktas tyrimas apklausiant 351 mokytoją, 274 mokinius (8-12 metų), 44 mokyklų direktorius ir 46 politikos formuotojus apie lyčių lygybę ir smurtą lyties pagrindu penkiose Europos šalyse. Naudojant kiekybinius ir kokybinius duomenų rinkimo ir analizės metodus nustatyta, kad labiausiai stereotipinės su lytimi susijusios mokinių nuostatos paplitę Graikijoje ir Kipre, mokytojų – Italijoje, o Airijoje tiek mokytojų, tiek mokinių nuostatos, susijusios su lytimi, yra mažiausiai stereotipinės. Berniukai turi stipresnes stereotipines nuostatas lyties atžvilgiu, ir stereotipinės nuostatos berniukų atžvilgiu yra stipresnės nei mergaičių atžvilgiu. Lietuva išsiskyrė labiausiai smurtą lyties pagrindu pateisinančiomis nuostatomis. Tyrimu atskleista, kad nors smurtas lyties pagrindu yra paplitęs, tačiau ne visuomet atpažįstamas. Šveitimo sistema yra nurodoma kaip pagrindinė smurto lyties pagrindu prevencijai, tačiau ji turi keistis: bendros smurto prevencijos programos turėtų būti jautresnės smurtui lyties pagrindu; mokyklos personalas turi gauti mokymus apie smurto lyties pagrindu prevenciją ir intervenciją; ugdymo procesas neturėtų palaikyti lyčių stereotipų, o priėjimas prie vaiko turėtų būti individualizuotas pagal kiekvieno poreikius. Gautų tyrimo rezultatų pagrindu bus parengta prevencinė mokomoji medžiaga apie smurtą lyties pagrindu pradinių klasių mokytojams, kurią jie galėtų naudoti pamokų metu. Įgyvendinant projektą numatyti įvairūs informaciniai renginiai visuomenei.

ŠIUOLAIKINĖS INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS IR MAŽŲ VAIKŲ SVEIKATA

Projektą pristatė: **Roma Jusienė** (Vilniaus universitetas)

roma.jusiene@fsf.vu.lt

Lietuvos mokslo tarybos finansuotas Gerovės visuomenės projektas. Projekto vykdymo laikotarpis: 2017 m. sausis – 2018 m. gruodis. Projekto vadovė dr. Roma Jusienė, projekto vykdytojai: dr. Rima Breidokienė, dr. Ilona Laurinaitytė, dr. Rūta Praninskienė, dr. Lauryna Rakickienė, dr. Vaidotas Urbonas. Projektu buvo analizuojami ikimokyklinio amžiaus (pusantrų – penkerių metų amžiaus) vaikų šiuolaikinių informacinių technologijų (elektroninių medijų; sutr. IT ir e-medijų) naudojimo mastai, jų reikšmė vaikų fizinei, psichikos sveikatai ir raidai bei pateiktos moksliniais tyrimais grįstos rekomendacijos sveikatos priežiūros specialistams, ugdytojams, plačiai visuomenei apie rizikos ir apsauginius vaikų sveikatos veiksnius. Atliktas tęstinis tyrimas, kurį sudarė du etapai. Pirmajame etape buvo surinkti duomenys apie 1165 vaikus, informaciją apie juos teikė jų tėvai, pildydami Vaiko naudojimosi IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketą (Anketa) bei Vaiko elgesio aprašą. II etape pirmame etape dalyvavusių vaikų tėvai pakartotinai pildė Anketą ir Vaiko elgesio aprašą bei atliktas 200 tęstiniame tyrime dalyvavusių 4 ir 5 metų amžiaus vaikų pažintinių gebėjimų, savireguliacijos ir vykdomosios funkcijos testavimas. Pagrindiniai tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad 40 proc. ikimokyklinio amžiaus vaikų darbo dienomis ir du trečdaliai vaikų laisvadieniais prie ekranų būna 2 valandas ir daugiau. IT prietaisai vaiko poilsio zonoje siejosi su miego sunkumais. Kuo vaikai ilgiau naudojami IT prietaisais, tuo daugiau somatinių simptomų jie turėjo, daugiau vartojo nesveiko maisto bei dažniau naudojami ekranais valgymo metu. Vaikų ilgesnis naudojimas IT prietaisais labiausiai siejosi su jų emocijų bei elgesio problemomis. Šie ir kiti tyrimo rezultatai pagrindžia, kad jaunesniems nei penkių metų amžiaus vaikams ilgesnis ekranų trukmė turi daugiau neigiamos reikšmės. 3-5 metų vaikams rekomenduojama naudotis IT prietaisais trukmė yra iki vienos valandos, vaikams iki 2 metų amžiaus - iki pusvalandžio per dieną.

EUROPOS SVEIKATOS, SENĖJIMO IR IŠĖJIMO Į PENSIJĄ TYRIMAS (SHARE)

Projektą pristatė: **Antanas Kairys** (Vilniaus universitetas)

antanas.kairys@fsf.vu.lt

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos instituto Taikomosios psichologijos laboratorija nuo 2015 metų įsitraukė į Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimą. Kitose Europos šalyse tyrimas vyksta nuo 2004 m. SHARE – tai tyrimas, skirtas aktualioms senėjančios visuomenės problemoms spręsti, kurio duomenys sudaro inovatyvią, multidisciplinę, tarptautinę, tinklinę duomenų bazę, apimančią 27 Europos šalių ir Izraelio valstybės mikro duomenis sveikatos, socioekonominio statuso, socialinio, šeimos tinklų ir kt. srityse. Iki dabar tyrime dalyvavo daugiau kaip 120 000 individų, yra surinkta virš 300 000 interviu. Pagrindinis SHARE tikslas – kaupti duomenis, skirtus analizuoti individo ir visuomenės senėjimo procesus, ir sudaryti prie jų prieigą mokslininkams iš viso pasaulio. SHARE tyrimas yra longitudinalinis, iki šiol atlikti 7 bangų tyrimai. Lietuva dalyvavo 7-tos bangos tyrime, surinkti duomenys turėtų tapti prieinami 2019 m. pavasarį. Šiuo metu vykdomi parengiamieji 8 bangos tyrimo darbai. SHARE tyrimo metu surinkti duomenys leidžia visapusiškai analizuoti žmonių, vyresnių nei 50 metų, funkcionavimą ir jo pokyčius, įvertinant fizinę ir psichinę sveikatą, ekonominį ir socialinį užimtumą, pajamas, turtą, pasitenkinimą gyvenimu ir daugelį kitų sričių. Taigi, naudojant SHARE tyrimo duomenis, galima atlikti plataus spektro psichologinių, ekonominių, medicinos, sociologijos ir kitų mokslų ar tarpdisciplininių problemų analizes, įtraukiant laiko, tarpkultūrinį ar kitokį analizės matmenį. SHARE tyrimo duomenimis remiasi Europos komisija bei kitų šalių vyriausybės (Vokietijos, Prancūzijos, Estijos, Čekijos ir kt.), priimdamos įrodymais grįstus politinius sprendimus bei stebėdamos socialinių reformų poveikį.

"

MOTERŲ, PATYRUSIŲ SMURTĄ ARTIMUOSE SANTYKIUOSE, TAPATUMAS IR POTRAUMINIS AUGIMAS: ATSPARUMO, ĮVEIKOS IR SOCIALINĖS PARAMOS VAIDMUO (INTEGRO)

Projektą pristatė: **Goda Kaniušonytė** (Mykolo Romerio universitetas)

godakan@mruni.eu

Projekto pavadinimas: Moterų, patyrusių smurtą artimuose santykiuose, tapatumas ir potrauminis augimas: atsparumo, įveikos ir socialinės paramos vaidmuo (INTEGRO). Projekto vykdymo laikotarpis: 2017 09 – 2019 10. Šio tyrimo tikslas yra ištirti intymaus partnerio smurtą (IPS) patyrusių moterų tapatumo pokytį ir potrauminį augimą, atsižvelgiant į psichologinio atsparumo, įveikos ir socialinės paramos vaidmenį. Projekto vykdytojai: prof. dr. Rita Žukauskienė (vadovė), dr. Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, dr. Goda Kaniušonytė. Tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, kad moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą imtyje, socialinė parama buvo susijusi su didesniu potrauminiu augimu, o socialinė neparama neprognozavo nei potrauminio augimo nei tapatumo procesų. Analizuojant sociodemografinius veiksnius tame pačiame modelyje, išryškėjo, kad su didesniu potrauminiu augimu yra susiję didesnės asmeninės moters pajamos ir laikas po paskutinio smurtinio patyrimo. Be to, tapatumo procesai taip pat buvo susiję su tokiais veiksniais, kaip laikas nuo paskutinio smurto, santykių su smurtautoju statusas, moters gyvenamoji vieta, išsilavinimas ir amžius. Taigi, šis tyrimas parodė, kad socialiniai bei ekonominiai skirtumai yra svarbūs suprantant potrauminį augimą ir tapatumo pokyčius. Šiuo metu yra analizuojamas intymaus partnerio smurto patyrimo paplitimas reprezentatyvioje Lietuvos moterų imtyje, bei renkama trečia tęstinio matavimo banga moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą imtyje, gauti preliminarūs rezultatai galės bus pristatomi kongreso metu.

JAUNESNIO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ INTERNETO NAUDOJIMO SĄSAJOS SU JŲ SOCIALINE EMOCINE RAIDA BEI SANTYKIAIS SU TĖVAIS LATVIJOJE, LIETUVOJE IR TAIVANE: TĘSTINIS TYRIMAS

Projektą pristatė: **Ilona Laurinaitytė** (Vilniaus universitetas)

ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt

Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas bendros Lietuvos–Latvijos–Kinijos (Taivano) mokslinių tyrimų programos projektas. Projekto laikotarpis: 2018 m. sausis – 2020 m. gruodis. Projektą vykdo Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos instituto mokslininkės profesorė dr. Roma Jusienė, docentės dr. Ilona Laurinaitytė ir dr. Vilmantė Pakalniškienė. Projekto partneriai – Latvijos universitetas, mokslininkų komanda vadovaujama prof. dr. Sandros Sebre; Nacionalinis Taipėjaus edukologijos universitetas, mokslininkų komanda vadovaujama doc. dr. Jennifer Wu. Šio projekto tikslas yra aiškintis jaunesnio mokyklinio amžiaus (8-10 m.) vaikų naudojimosi internetu, vaikų emocinių bei socialinių sunkumų ir tėvų elgesio sąsajas vienerių metų laikotarpyje trijose skirtingose kultūrose. Svarbiausi projekto klausimai: ar ir kaip vaikų naudojimas internetu siejasi su jų socialiniais emociniais bei elgesio sunkumais, bendrai prisitaikymu ir savijauta, su šeimų socialiniais demografiniais veiksniais, tėvystės praktikomis, apimant elgesį su vaiku bei domėjimąsi vaiko naudojimosi internetu; be to, kaip pastarieji veiksniai sąveikauja su vaiko socialine emocine raida bei prisitaikymu; ar ir kaip šios sąsajos panašios (skiriasi) trijose šalyse – Latvijoje, Lietuvoje, Taivane, t. y. koks socialinio kultūrinio konteksto vaidmuo aiškinant šiuos ryšius? Vykdomas tęstinis (dviejų matavimų vienerių metų laikotarpyje) tyrimas, kuriame dalyvauja ne mažiau kaip 250 jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų (2018 m. pirmojo etapo metu – vidutiniškai 8-9 metų amžiaus; 2019 m. antrojo etapo metu – tie patys vaikai vidutiniškai 9-10 metų amžiaus) bei tiek pat jų tėvų kiekvienoje šalyje. Svarbiausi tyrimo stiprumai yra tai, kad tyrimas apima individualų, šeimos, socialinį ir kultūrinį lygmenį bei jų kitimą laike, be to, informacija renkama iš skirtingų šaltinių (vaikų ir jų tėvų). Tyrimo rezultatai jau pristatomi konferencijose, bus pristatyti mokslinėse publikacijose bei plačiajai visuomenei.

LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ ATLIEKANČIŲ SMURTAUTOJŲ ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR KRIMINALINĖS RIZIKOS VEIKSNIŲ SAŠAJOS

Projektą pristatė: **Ilona Laurinaitytė** (Vilniaus universitetas)

ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt

LMT finansuojamas mokslininkų grupių projektas (MIP-004/2015). Projekto vykdymo laikotarpis: 2015 m. gegužės mėn.- 2017 m. gruodžio mėn. Pagrindiniai projekto vykdytojai: dr. Ilona Laurinaitytė (vadovė), dr. Alfredas Laurinavičius, dr. Laura Ustinavičiūtė, Audrė Mišeikienė. Mokliškai pagrįstas išsamus smurtinio elgesio rizikos vertinimas bei to vertinimo pagrindu sudarytas smurtinio elgesio valdymo ir korekcijos įgyvendinimas yra svarbus siekiant užtikrinti atskirų individų ir visuomenės apsaugą nuo pakartotinių smurtinių nusikaltimų. Atitinkamai buvo keliamas projekto tikslas - atlikti laisvės atėmimo bausmė už smurtinius nusikaltimus teistų asmenų asmenybės bruožų ir kriminalinės rizikos ryšio analizę. Šiam tikslui įgyvendinti buvo atliktas dviejų etapų empirinis tyrimas.

Išvados ir rekomendacijos:

- Nuteistųjų populiacija savo pobūdžiu nėra homogeniška, todėl svarbu yra įvertinti atskirų nuteistųjų bruožus pritaikytais validžiais instrumentais. Formuojant nuteistųjų priežiūrą ypač būtina nustatyti šių asmenų keliamą riziką visuomenei, nes asmens apribojimas ar perkėlimas į laisvės atėmimo vietą dažnai nulemia jo tolesnę kriminalinės karjeros trajektoriją, bet jos nesustabdo. Lietuvoje naudojami nuteistųjų vertinimo instrumentai pakankamai gerai diferencijuoja nusikaltimus padariusius asmenis.
- Lietuvoje daugiau reglamentuotas ir dėl šios priežasties atliekamas bendras nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas, o specifinė rizika vertinama rečiau. Manytume, kad teisėjų ir lygtinio paleidimo komisijų narių švietimas apie rizikos vertinimo ypatumus galėtų padėti priimančioms sprendimams ir rekomendacijoms teismui.
- Asmenybės klausimynas MMPI-2 gali būti naudojamas nuteistųjų asmenybės vertinimo ir vėliau iš to vertinimo sekančio pavojingo elgesio rizikos valdymo bei bausmės planavimo tikslais.
- Svarbu, kad būtų užtikrintas racionalus vertinimas atliekančiam asmeniui skiriamų įvertinimų kiekis, siekiant aukštos nuteistųjų psichologinio įvertinimo kokybės.

DELINKVENTIŠKŲ PAAUGLIŲ ELGESIO PROGNOZAVIMAS REMIANTIS RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ ĮVERTINIMU

Projektą pristatė: **Alfredas Laurinavičius** (Vilniaus universitetas)

alfredas.laurinavicius@fsf.vu.lt

Pavadinimas: Delinkventiškų paauglių elgesio prognozavimas remiantis rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimu (S-MIP-17-112). Laikotarpis: 2017-2020. Tikslas: Įvertinti rizikos ir apsauginių veiksnių reikšmę numatant teismo skirtoje valstybės priežiūroje esančių paauglių delinkvetinio elgesio raišką. Metodika: Projektas yra vykdomas bendradarbiaujant su Kalėjų departamentu prie LR Teisingumo ministerijos. Tęstiniame tyrime buvo analizuojami 189 probacijos tarnybų ir pataisos namų esančių paauglių duomenys. Buvo atliekami 3 matavimai: pradinis, po 3 mėnesių ir po 9 mėnesių. Buvo naudojamos skirtingų šaltinių (tėvų, pareigūnų, priežiūroje esančių paauglių) suteikiama informacija. Paauglių vertinimui buvo naudojama Rizikos ir atsako į intervencijas artimiausioje ateityje: paauglių versija START:AV (Viljoen ir kt., 2014), Antisocialaus elgesio tipų klausimynas (STAB; Burt & Donnellan, 2009), Triarchinės psichopatijos klausimynas (TriPM; Patrick, 2010), Kriminalinių nuostatų skalė (CSS-M; Shields & Simourd, 1991), Vidinės darnos skalė (SOC; Antonovsky, 1987), Delinkventiško elgesio skalė (DAS; Reavy, Stein, Paiva, Quina, & Rossi, 2012), Pareigūnų vertinimas (tyrimo tikslais sudaryta skalė). Rezultatai ir išvados: Preliminarūs 3 mėnesių stebėjimo rezultatai patvirtino tyrime naudotų vertinimo instrumentų prognostinį validumą kai vertinamos tokios išėitys kaip fizinis smurtas, vagystės, alkoholio vartojimas ar nepateisinamas nedalyvavimas. Taip pat rezultatai sudarė prielaidas preliminarių išvadų formulavimui. Smurto prognozavimas buvo sėkmingesnis, kai buvo naudojami klausimynai, vertinę asmenybinius su smurtiniu elgesiu teoriškai siejamus veiksnius, tuo tarpu nesmurtinių nusikaltimų prognozės, kai buvo remtasi pareigūnų turima informacija, buvo tikslesnės, lyginant su klausimynų pateikiama informacija. Geriausiai numatomas buvo akivaizdesnis ir mažesnes pasekmes turintis taisyklių nesilaikymas (savavališkas nedalyvavimas), o pareigūnų nuomonę apie paauglį prognozavo tiek rizikos veiksniai, tiek ir paauglio asmenybės charakteristikos, tokios kaip agresyvumas ir nesivaldymas. Kadangi pirminis stebėjimo laikotarpis buvo pakankamai trumpas, o vertinamųjų išėičių pasireiškimas buvo gana retas, yra tikimasi, kad tolesnė duomenų analizė, kai bus analizuojamas paauglio elgesys praėjus 9 mėnesiams nuo pirminio vertinimo, suteiks daugiau informacijos apie tyrimo naudojamų instrumentų prognostinį validumą ir praktinio panaudojimo galimybes.

DARBUOTOJŲ GEROVĖS MONITORINGAS IR MODELIAVIMAS POKYČIŲ ORGANIZACIJOJE METU

Projektą pristatė: **Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė** (Vilniaus universitetas)

jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt

Laikotarpis: 2017-2019. Tikslas: atlikti darbuotojų gerovės vertinimą ir modeliavimą, struktūrinių pokyčių organizacijoje metu. Projektas vykdomas viešojo sektoriaus organizacijoje, prieš įgyvendinant struktūrinius pokyčius ir juos įgyvendinus. Organizacijos požiūriu šiuo projektu siekta išlaikyti ir/ar padidinti darbuotojų įsitraukimą į darbą ir veiklos rezultatus struktūrinių pokyčių metu, amortizuojant tikėtiną neigiamą pokyčių poveikį. Atliekamų tyrimų metu vertinama organizacijos aplinkos ir darbo sąlygų raiška bei svarba optimaliems veiklos rezultatams pasiekti bei darbuotojo gerovei užtikrinti bei atliekamas moksliniu požiūriu svarbi psichologinių rodiklių dinamikos vertinimas. Po kiekvieno vertinimo organizacijai teikiamos rekomendacijos organizacijos procesų ir darbo sąlygų valdymui. Gauti rezultatai atskleidžia sėkmingo pokyčių valdymo organizacijoje galimybes ir principus bei nuolatinio darbo aplinkos ir psichologinių rodiklių stebėsenos svarbą.

LIETUVOS VAIKŲ IR PAAUGLIŲ NAUDOJIMASIS INTERNETU: GRĖSMIŲ IR GALIMYBIŲ TENDENCIJOS ES ŠALIŲ KONTEKSTE

Projektą pristatė: **Vilmantė Pakalniškienė** (Vilniaus universitetas)

vilmante.pakalniskiene@fsf.vu.lt

Mokslininkų iniciatyva vykdomas projektas „Lietuvos vaikų ir paauglių naudojimas internetu: grėsmių ir galimybių tendencijos ES šalių kontekste“, finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos (sutartis Nr. S-MIP-17-1). Projektas vykdomas 2017-2020 m. Vilniaus universiteto Psichologijos institute, kartu su partneriais iš Oslo ir Lisabonos universitetų. Tyrimu siekiama įvertinti Lietuvos 9-17 metų vaikų naudojimosi internetu ypatumus, palyginti juos su kitų ES šalių duomenimis, ir nustatyti vaikų naudojimosi internetu pokyčius palyginus su 2010 metais Lietuvoje atlikto tyrimo apie vaikų veiklą internete duomenimis. 2018 m. atlikus tyrimą apklausta 1012 vaikų nuo 9 iki 17 metų ir vienas iš jų tėvų. Šie duomenys palyginti su 2010 m. rezultatais, kai buvo apklausti 1004 internetu besinaudojantys 9–16 metų vaikai ir vienas iš jų tėvų. Respondentų buvo klausama apie praleidžiamą laiką internete; veiklą, atliekamą internetu, dažnumą; prietaisus, per kuriuos pasiekiamas internetas; rizikingą elgesį internete. Rezultatai atskleidė, kad 2018 m. vaikai ir jų tėvai praleidžia daugiau laiko internete. Vaikai prie interneto jungiasi įvairesniais įrenginiais ir naudoja internetą įvairioms veikloms atlikti, dažniau naudojasi socialiniais tinklais. 2018 m. vaikai mažiau dalijasi savo asmenine informacija, mažiau bendrauja su nepažįstamais asmenimis, tačiau yra dažniau užgauliojami, turi didesnę priėjimą prie seksualinio turinio informacijos, palyginti su 2010 m. Dabar tėvai rečiau būna su vaiku viename kambaryje šiam naudojančiu internetu, tačiau dažniau kalba su vaikais, skatina juos savarankiškai tyrinėti ir stebi vaikų veiklą internete. Projekte taip pat numatyta palyginti Lietuvos ir kitų šalių vaikų naudojimosi internetu ypatumus, atskleisti jų ryšį su vaikų psichologiniu funkcionavimu, tapatumo formavimusi ir artimiausios aplinkos (šeimos bei draugų) įtaka.

BABIES BORN BETTER

Projektą pristatė: **Giedrė Širvinskienė** (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)
giedre.sirvinskiene@lsmuni.lt

Projektas: Babies Born Better – tai ilgalaikis tarptautinis projektas, pradėtas vykdyti 2014 metais ir tebesitęsiantis iki šiol. Projektą koordinuojanti institucija Centrinis Lankashyro Universitetas (University of Central Lancashire), JK. Projekto vadovė: Projekto koordinadorė: Professor Soo Downe. Vykdomas tyrimas – moterų, gimdžiusių penkių metų laikotarpyje, apklausa apie patirtis ir nuomones, susijusias su joms suteikta gimdymo priežiūra. Projekto tikslas: išsiaiškinti gerąsias gimdymo priežiūros praktikas Europos šalyse ir ieškoti būdų, kaip optimizuoti motinos ir vaiko sveikatos priežiūrą. Šiuo metu apklausa vykdoma 25 kalbomis tiek ES šalyse, tiek už jos ribų. Projektas pradėtas įgyvendinti ir dalinai finansuotas COST programos IS1405 „Gimdymų ir sveikatos srities tyrimų plėtra – tarpdisciplininis sisteminis požiūris siekiant suprasti ir apibrėžti fiziologinį gimdymą“ (Building Intrapartum Research Through Health – an interdisciplinary whole system approach to understanding and contextualising physiological labour and birth, str. BIRTH). Laukiami rezultatai – išsiaiškinti, kokius suteiktos priežiūros aspektus moterys įvardina kaip teigiamus gimdymo priežiūroje ir kokius – kaip taisytinus. Remiantis rezultatais, tarptautiniu mastu siekiama identifikuoti gimdymo priežiūros gerosios praktikos pavyzdžius ir remiantis jais rengti rekomendacijas gimdymo priežiūros sistemų optimizavimui Europoje.

Lietuva dalyvavo pirmosios (2014-2015m) ir antrosios (2018m.) tyrimo versijos vykdyme. Pirmojo tyrimo metu surinkti 445, antrojo tyrimo – 772 respondenčių duomenys Lietuvoje. Viso antrojo tyrimo metu gauti daugiau kaip 44,5 tūkstančio respondentų duomenys Europoje ir kitose šalyse. Projekto vykdytojai Lietuvoje – LSMU Sveikatos psichologijos katedra ir Sveikatos tyrimų institutas. Projekto koordinadorė Lietuvoje – doc. dr. Giedrė Širvinskienė.

TARPTAUTINIS MOKINIŲ GYVENSENOS IR SVEIKATOS TYRIMAS – HBSC (ANGL. HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL-AGED CHILDREN)

Projektą pristatė: **Kastytis Šmigelskas** (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)
kastytis.smigelskas@lsmuni.lt

HBSC – vienintelis paauglių gyvenimo ir sveikatos stebėsenos tyrimas Europoje, atliekamas pagal vieningą tarptautinį tyrimo protokolą. Tyrimas vykdomas kas ketverius metus Pasaulio sveikatos organizacijos iniciatyva ir apima 49 Europos, Šiaurės Amerikos ir Azijos šalis. Pagrindinis šio tyrimo tikslas – geriau pažinti 11–15 metų amžiaus moksleivių gyvenimą, elgseną ir sveikatą, įvertinti gyvenimo ir sveikatos pokyčius, atsiradusius dėl įvairių socialinių, politinių, ekonominių ir kitų permainų bei reformų. Tyrime vadovaujamas biopsichosocialiniu sveikatos modeliu. Lietuvoje šis tyrimas pradėtas vykdyti 1994 metais ir tęsiamas iki šiol. Tyrimo vykdytojas – Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Visuomenės sveikatos fakultetas. 2018 metais tyrime dalyvavo 4191 mokinys iš 64 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų. Tai buvo 7-asis tokio tipo tyrimas Lietuvoje, leidžiantis įvertinti 25 metų tendencijas. Galima pastebėti, kad vaikų ir jaunimo sveikata bei gyvenimas turi gerėjimo tendencijas – mažėja nelaimingų, nepatenkintų savo gyvenimu vaikų, mažiau jaunuolių vartoja alkoholį ir tabaką, dažniau vartoja vaisius ir daržoves. Kita vertus, Europos kontekste vis dar atsilieka. Atkreiptinas dėmesys, kad didelė dalis Lietuvos vaikų nepusryčiauja kasdien, yra mažai fiziškai aktyvūs, nepatenkinti savo kūnu, pasižymi prasta burnos higiena, patiria patyčias ir psichosomatinis simptomus. Taip pat didėja elektroninių cigarečių ir kanapių vartojimas. 2018–2022 metų laikotarpiu analizuojant HBSC duomenis ir pateikiant rezultatus bei rekomendacijas ypatingas dėmesys bus skiriamas mokinių psichikos sveikatai. Planuojama įvertinti, kaip tam tikri psichikos sveikatos komponentai yra susiję su mokinių gyvenimo ir sveikatos ypatumais. Taip pat numatoma stebėti ir analizuoti aptartų reiškinų dinamiką nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje.

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt